Ispitirea sfântului Anton
de Gustave Flaubert

Note de istorie literară
de Irina Mavrodin

Într-o scrisoare din 13 mai 1845 adresată prietenului său Alfred Le Poittevin şi trimisă din Milano, Flaubert scrie: „La Genova, am văzut un tablou de Breughel înfăţişând Ispitirea sfântului Anton, care m-a făcut să mă gândescsă adaptez pentru teatru Ispitirea sfântului Anton; dar asta ar cere alte puteri decít cele de care sunt eu în stare. Aş da întreaga colecţie a revistei Le Moniteur, şi o sută de mii de franci pe deasupra, ca să pot cumpăra acest tablou, pe care cei mai mulţi dintre cei ce-l privesc îl consideră neîndoielnic ca fiind prost." Flaubert se afla atunci într-o călătorie în Italia, însoţindu-şi sora, pe Caroline, care tocmai se măritase cu Émile Hamard.

Găsim, în carnetele sale de note, menţionat de două ori numele tablouul lui Breughel din palatul Balbi. Conform acestor note, s-ar părea că Flauhert a văzut tabloul cel puţin de două ori. Prima oară îl descrie astfel: „Ispitirea de Breughel: o femeie culcată, goală, Amor într-un colţ... În timp ce priveam Ispitirea de Breughel, au venit un domn şi o doamnă, ce au şi plecat deîndată; chipul lor, în faţa acestor tablouri, arăta o nesfârşită prostie. Îşi îndeplineau doar o datorie..." Iar a doua oară: „Palatul Balbi din Genova. – Ispitirea sfântului Anton de Breughel. – în fund, de ambele părţi, pe fiecare dintre coline, două capete monstruoase de diavoli, pe jumătate cu trup de om, pe jumătate cu trup de munte. În partea de jos, la stânga, sfântul Anton între trei femei, întorcând capul spre a se feri de mângâierile lor; sunt goale, albe, surâd şi dau să-l învăluie cu braţele lor. În faţa celui ce priveşte, chiar în partea cea mai de jos a tabloului, Lăcomia, goală până la brâu, slabă, cu capul împodobit cu găteli roşii şi verzi, cu chipul jalnic, cu gâtul peste măsură de lung şi întins precum cel al unui cocor, curbându-se către ceafă, cu claviculele ieşite, îi înfăţişează o tavă cu mâncăruri viu colorate. Un om călare, într-un butoi; capete ieşind din pântecele unor animale; broaşte cu mâini, ce saltă pretutindeni; un om cu nas roşu călare pe un cal diform, înconjurat de diavoli; un balaur înaripat ce pluteşte – totul pare

a se afla pe acelaşi plan. E un ansamblu ce colcăie, mişună şi ricanează, în chip grotesc şi năvalnic, sub bonomia fiecărui detaliu. Acest tablou îţi pare în prima clipă confuz, apoi devine pentru cei mai mulţi un lucru neobişnuit, hazliu pentru unii, de prisos pentru alţii: în ceea ce mă priveşte, n-am mai văzut nici un alt tablou în afară de acesta, şi nu-mi mai amintesc decât de el..."

Flaubert are douăzeci şi patru de ani: această imagine îl va obseda cu intermitenţe timp de douăzeci şi şapte de ani de acum înainte. De fapt, tabloul precizează, cristalizează una din vechile idei ale sale, ce reapare în ceea ce exegeţii săi numesc „un adevărat «ciclu» flaubertian", căruia i-ar aparţine Voyage en enfer (Călătorie în infern), 1835, text scris la vârsta de treisprezece ani, Reve d'enfer (Visul infernal), 1837, La Danse des morts (Dansul morţilor), 1838 (cuprinzând un dialog între Moarte şi Diavol ce prefigurează unele pasaje din ultima versiune a Ispitirii), Smarh, „mister" medieval, scris în 1839.

Se observă în aceste texte de adolescenţă influenţa foarte marcată a lui Byron, pe care Flaubert îl citeşte în original, precum şi cea a lui Goethe (traducerea lui Faust făcută de Nerval fusese publicată în 1828 şi există mărturii sigure că Flaubert o citise cu fervoare). E vizibilă totodată şi influenţa unui text mai puţin cunoscut: Ashavérus de Edgar Quinet, ce, de asemenea, are forma unui vechi „mister" medieval.

Textul ce va fi numit „prima versiune a Ispitirii sfântului Anton", terminat la 12 septembrie 1849, este „condamnat"' ca fiind prost de un adevărat tribunal constituit din prietenii cei mai apropiaţi ai lui Flaubert, Maxime du Camp şi Louis Bouilhet. Verdictul e de o severitate care l-a afectat profund pe Flaubert: „Socotim că trebuie să arunci totul în foc şi să nu te mai gândeşti niciodată la asta!" Şi prietenii îl sfătuiesc să caute un subiect luat din viaţa cotidiană: „Trebuie să renunţi la subiectele difuze şi care sunt atât de vagi prin ele însele încât nu poţi să le cuprinzi şi să le concentrezi: de vreme ce ai o asemenea înclinaţie către lirism, trebuie să-ţi alegi un subiect în tratarea căruia lirismul ar fi atât de ridicol încât ai fi silit să te supraveghezi şi să renunţi la el". Şi astfel, ne spune Du Camp în ale lui Amintiri literare (din care am citat mai sus), Flaubert se va decide să scrie Doamna Bovary, renunţând, după cât se părea, la Ispitirea sfântului Anton.

La puţină vreme după aceasta, Flaubert întreprinde cunoscuta sa călătorie în Africa de Nord (în tovărăşia lui Du Camp), având prilejul să viziteze înseşi locurile unde trăise vestitul sihastru.

Când se întoarce, în 1852, plin de impresii noi şi de o cunoaştere exactă, căpătată la faţa locului, cunoaştere de care are totdeauna nevoie şi la care a recurs în cazul tuturor operelor sale, Flaubert vede mai limpede ce valorează prima versiune a Ispitirii (cea din 1819). Într-o scrisoare către Louise Colet (din 1 februarie 1852), el spune că Ispitirea sfânlului Anton e un „eşec" şi că trebuie să o refacă în întregime: „Totul depinde de plan (subl. În text). Şi Ispitirea nu are cu adevărat unul; deducţia ideilor, sever urmărită, nu-şi află paralelismul în înlănţuirea faptelor. E lipsită de dramatism, în ciuda întregii schelării dramatice". Iar într-o altă scrisoare: „Cred că prietenii mei n-au vrut să vadă tot ceea ce era de văzut. Mi-au judecat cartea cu uşurinţă; nu spun că în chip nedrept, ci cu uşurinţă... N-o să-mi fie uşor să refac Ispitirea... Dar voi încerca, deşi nu foarte curând".

În legătură cu obiceiul lui Flaubert de a-şi supune operele judecăţii prietenilor săi s-au făcut multe speculaţii. Despre Maxime du Camp s-a spus (prima oară de către bătrâna doamnă Flaubert, mama scriitorului) că, din invidie, ar fi pronunţat nu o dată (influenţându-l şi pe blândul Bouilhet) sentinţe nedrepte care, ca, de exemplu, în cazul celei aplicate primei versiuni a Ispitirii, ar fi putut văduvi literatura franceză de unele din capodoperele ei. Este adevărat că Flaubert îşi trăieşte incertitudinea ce sta la originea „chinului" său creator şi după ce opera este terminatăi acest „terminată" însemnând de fapt pentru el totdeauna doar: „pentru moment terminată" (şi nu e vorba numai de opera manuscrisă, ci şi de cea tipărită, cu fiecare nouă ediţie substanţial revizuită de autorul ei). Pe de altă parte însă, conştiinţa sa artistică, asemenea conştiinţei oricărui mare creator, îşi are – în adâncurile ei cele mai intime, cele mai obscure, căci nici ea singură nu şi le cunoaşte întru totul – certitudinea ei ce rămâne neclintită la orice injoncţiune sau descurajare venite din afară. Verdictele eronate îl pot pentru o clipă descumpăni, dar nici într-un caz nu trebuie să ni-l închipuim pe marele artist atât de puţin stăpân pe propria-i facere: dacă Flaubert ar fi abandonat definitiv prima versiune a

Ispitirii sfântuluì Anton, aceasta ar fi însemnat pur şi simplu că el trebuia s-o abandoneze, decizia sa nefiind deci doar simplul rezultat al unui hazard nefericit (discuţia cu nişte prieteni ce-i judecă opera „cu uşurinţă"), ci un act in ordinea necesităţii întregii sale creaţii.

Dar Flaubert decide să se întoarcă la vechiul său test: „Mă întrebi ce fac. Iată: îmi pregătesc însemnările pentru Legendă (e vorba de Legenda sfântului Iulian cel primitor, pe care Flaubert nu o va scrie decât în 1875 – n. ns.) şi corectez Ispitirea. Am scos din ea tot ceea ce mi se pare prea intempestiv, şi n-a fost o muncă deloc uşoară..." (Scrisoarea din 1 iunie 1856 către Bouilhet, prin care Flaubert îi anunţă acestuia că a trimis la La Revue de Paris manuscrisul Doamna Bovary) Fragmente din această nouă versiune (pe care bunul prieten Bouilhet o găseşte plină de calităţi, fără a ignora totodată ceea ce el consideră a fi încă defectele ei) apar în revista L'Artiste (condusă de Théophile Gautier) din 21 şi 28 decembrie 1856 şi din 11 ianuarie şi 1 februarie 1857, tocmai în momentul când are loc procesul intentat scriitorului pentru Doamna Bovary, coincidenţă care îl împiedică pe Flaubert să publice Ispitirea de teama unui nou proces: acuzatorul public Pinard află în ele noi argumente pentru a demonstra caracterul imoral şi blasfematoriu al operei scriitorului.

În aşteptarea unui moment mai potrivit, Flaubert abandonează manuscrisul până în 1869 când, după ce termină versiunea a doua, definitivă, a Educaţiei sentimentale, începe din nou să modifice – pentru a treia oară deci – textul Ispitirea sfântului Anton: „...alcătuiesc un nou plan, îi scrie el lui George Sand în luna iunie a aceluiaşi an, şi citesc pe nerăsuflate Memoriile ecleziastice ale lui Le Nain de Tiliemont. Nădăjduiesc să găsesc o legătură logică (şi deci care să suscite un interes de natură dramatică) între diferitele halucinaţii ale sfântului. Acest mediu extravagant îmi place, şi mă cufund întru totul în el..." Lucrează intens în cursul anilor 1869 şi 1870. Când, în timpul războiului, armata germană invadează Franţa, intrând şi în Rouen, Flaubert îngroapă manuscrisul în grădina casei sale din Croisset. După retragerea trupelor duşmane, scriitorul îşi reia munca întreruptă. La 5 iunie 1870, într-o scrisoare adresată domnişoarei Leroyer de Chantepie, el face o mărturisire (mult citată mai târziu de critica literară) prin care pare a privilegia

Ispitirea sfântului Anton în raport cu toate celelalte opere ale sale: „În ciuda necazurilor în care mă zbat, sunt pe cale de a termina Ispitirea sfântului Anton. Este opera întregii mele vieţi, de vreme ce prima idee mi-a venit în 1845, la Genova, în faţa tabloului lui Breughel, iar de atunci n-am încetat să mă gândesc la ea şi să citesc tot felul de cărţi legate de ea. Dar sunt atât de dezgustat de editori şi de ziare încât nu o voi publica acum. Voi aştepta zile mai bune; atâta pagubă dacă nu vor veni niciodată..." Într-adevăr, apariţia cărţii a fost întârziată de cearta survenită între Flaubert şi editorul său Michel Lévy. Cartea va fi tipărită abia în 1871, an în care Flaubert, dezlegat de obligaţiile contractuale pe care le avea faţă de vechiul său editor, poate în sfârşit să încredinţeze Ispitirea editorului Gustave Charpentier.

Îndată după publicare, Ispitirea sfântului Anton găseşte puţini admiratori, printre care pot fi citaţi Taine şi Renan. Cronicile din reviste şi ziare, după cum observă Flaubert însuşi în câteva scrisori, sunt „pline de injurii". Unul dintre articolele cele mai defavorabile este cel al lui Barbey d'Aurevilly.

În schimb Valéry, în secolul nostru, va face din ea una din cărţile sale de căpătâi.

În memoria prietenului meu Alfred Lepoittevin
Decedat la Neuville – Chant-d'Oisel la 3 aprilie 1848

I

În Tebaida[1], pe culmea unui munte, un tăpşan rotunjit în formă de semilună şi împrejmuit cu bolovani. Coliba Ermitului se află în fund. E făcută din pământ şi stuf, cu un acoperiş scund, fără uşă. În interior se vede un ulcior lângă o pâine neagră; în

---

[1] Ediţia originală a acestei versiuni definitive (a treia) a apărut la editura Charpentier, în aprilie 1874. Cea de a doua ediţie, după şase săptămâni. Cea de a treia ediţie, în 1876.

Fragmente din a doua versiune (1856) fuseseră publicate în *L'Artisté* (21 şi 28 decembrie 1856, 11 ianuarie şi 1 februarie 1857). Această a doua versiune va fi publicată integral în 1906 de către Louis Bertrand, sub titlul *La premiere Tentation de saint Antoine.* În ediţia Conard (1910) figurează, în apendice la versiunea definitivă, primele două versiuni (1849 şi 1856); versiunea din 1849 rămăsese inedită până la publicarea ei în ediţia Conard.

Dăm mai jos principalele surse documentare şi critice relative la cele trei versiuni ale *Ispitirii sfântului Anton:*

Banville, Théodore de, *La Tentation de saint Antoine*, *par G. Flaubert*, *Le National*, 4 mai 1874.

Barbey d'Aurevilly, Jules, *La Tentation de saint Antoine*, *Le Constitutionnel*, 20 aprilie 1874.

Bertrand, Louis, *Notice sur les manuscrits de la Tentation de saint Antoine – Appendice de la premiere Tentation de saint Antoine*, Paris, Fasquelle, 1908.

Chaumeix, André, *La premiere version de la Tentation de saint Antoine*, *Journal des Débats*, 10 mai 1908

Douhaire, P., *La Tentation de saint Antoine*, *Le Correspondant*, 25 aprilie 1874.

Drumont, Édouard, *La Tentation de Saint Antoine*, *Le Bien public*, 8 aprilie 1874

Du Camp, Maxime, *Souvenirs littéraires*, vol. 1

Fournel, Victor, *La Tentation de saint Antoine*, *par M.G. Flaubert. Gasette de France*, 28 aprilie 1874

Gourmont, Rémy de, *La leçon de saint Antoine* in *Promenades littéraires*, Paris, Mercure de France, 1909

Guignebert, Charles, *Notice de la Tentation de saint Antoine* in ed, Conard, pp. 655–665

Saint-René Taillandier, *Une solie au XIXe siècle: La Tentation de saint Antoine*, *Revue des Deux Mondes*, 1 mai 1874

Souday, Paul, *La premiere Tentation de saint Antoine*, *L'Opinion*, 30 mai 1908

mijloc, pe o laiţă de lemn, o carte mare; pe jos, împrăştiate, împletituri din papură, două, trei rogojini, un coş, un cuţit.

La câţiva paşi de colibă e o cruce înaltă, înfiptă în pământ; şi, la celălalt capăt al tăpşanului, un bătrân palmier gârbovit se apleacă peste abis, căci muntele este tăiat abrupt, şi Nilul pare un lac la poalele falezei.

Vederea este mărginită, la dreapta şi la stânga, de împrejmuirea de stânci. Dar înspre deşert, ca o succesiune de plaje, imense ondulaţii paralele de un galben-cenuşiu se întind una în spatele celeilalte, într-un urcuş continuu; – apoi, dincolo de nisipuri, în depărtare, lanţul libic formează un zid de culoarea cretei, estompat oarecum de aburi violeţi. În faţă, soarele scăpată. Cerul, la nord, e de un cenuşiu-şters, în timp ce la zenit, nori de purpură se alungesc pe bolta albastră, ca şuviţele de păr ale unei coame gigantice. Aceste dungi de flăcări se întunecă, porţiunile de azur dobândesc o paloare sidefie; tufişurile, pietrele, pământul, totul pare să aibă acum o duritate de bronz; şi în văzduh pluteşte un praf auriu atât de fin încât se confundă cu vibraţiile luminii.

Sfântul Anton

care are barba lungă şi părul lung, e îmbrăcat într-o tunică din piele de capră şi şade pe jos, cu picioarele încrucişate, împletind o rogojină. De îndată ce apune soarele, oftează adânc şi priveşte în depărtare:

Încă o zi! încă o zi care a trecut!

Numai că altădată nu eram atât de nenorocit! Înainte de a se lumina de ziuă făceam rugăciunile; apoi coboram la fluviu să aduc apă, şi urcam pe cărarea pieptişă cu burduful pe umeri, cântând imnuri. După aceea îmi petreceam timpul dereticând prin colibă, îmi luam sculele; şi mă străduiam ca împletitura rogojinilor să fie cât mai uniformă, iar coşurile cât mai uşoare; căci pe atunci nici chiar cele mai neînsemnate îndeletniciri nu mi se păreau o corvoadă. La ore hotărâte terminam lucrul; şi rugându-mă cu braţele ridicate spre cer, simţeam cum parcă din slăvi mi se revarsă în inimă un izvor de milă şi îndurare. Acum a secat. De ce oare?...

Se plimbă cu pas rar prin ţarcul de bolovani.

Toţi m-au dezaprobat când mi-am părăsit casa. Mama s-a prăbuşit la pământ, pe moarte, sora mea îmi făcea din depărtare semne să mă reîntorc; iar cealaltă plângea, Ammonaria, copila pe care o întâlneam în fiecare scară când îşi aducea bivolii la puţ. A alergat după mine. Brăţările de la glezne-i scânteiau prin norul de praf, şi tunica ei despicată pe şolduri flutura în vânt. Bătrânul ascet care mă luase cu el a ocărât-o în gura mare. Cămilele noastre galopau necontenit; şi n-am mai revăzut pe nimeni.

La început mi-am ales ca sălaş mormântul unui Faraon. Dar o vrajă stăruie în palatele acelea subterane, unde bezna pare că se îndeseşte de fumul mirodeniilor de odinioară. Din adâncul sarcofagelor auzeam ridicându-se o voce tânguitoare care mă chema; sau pe neaşteptate, vedeam înviind imaginile îngrozitoare zugrăvite pe pereţi; şi am fugit până la ţărmul Mării Roşii, într-o cetăţuie părăginită. Acolo îmi ţineau tovărăşie scorpionii, care se târau printre pietre, şi pe deasupra capului, vulturii care se roteau întruna pe cerul albastru. Noaptea eram sfâşiat de gheare, ciupit de clonţuri, atins uşor de aripi moi; şi demoni înfricoşători îmi urlau în urechi, mă trânteau la pământ. Ba chiar o dată mi-au sărit în ajutor oamenii care mergeau cu o caravană la Alexandria, apoi m-au luat cu ei.

Atunci, am vrut să mă lumineze bătrânul Didim. Deşi era orb, cunoştea Scriptura ca nimeni altul. Când se termina lecţia mă lua de braţ ca să se plimbe. Îl duceam la Pancum, de unde se vedea Farul şi marea neţărmurită. Ne întorceam apoi prin port, strecurându-ne printre oameni de toate seminţiile; erau până şi Simmerieni, îmbrăcaţi în piei de urs, sau Gymnosofişti de la Gange, care-şi frecau trupul cu bălegar de vacă. Şi totdeauna pe uliţi se iscau încăierări din pricina Evreilor care refuzau să plătească birurile, sau a răzvrătiţilor ce voiau să-i alunge pe Romani. Altminteri, oraşul o plin de eretici, de sectanţi de-ai lui Manes, Valentin, Basilide, Arie – toţi vor să pună mâna pe tine, ca să discute şi să te câştige de partea lor.

Şi-acum încă, din când în când, parcă le mai aud vorbele. Zadarnic încerc să nu le iau în seamă fiindcă, orice aş face, ele mă răscolesc.

M-am refugiat la Colzim; şi penitenţa mea a fost atât de

aspră încât nu mă mai temeam de Dumnezeu. Câţiva oameni s-au strâns în jurul meu spre a deveni anahoreţi. Le-am impus o regulă practică ce se trăgea din ura faţă de smintelile Gnosei şi faţă de aserţiunile filosofilor. De peste tot mi se trimiteau solii. Şi lumea venea de la mari depărtări ca să mă vadă.

În vremea aceea prostimea-i schingiuia pe duhovnici, şi setea mea de martiriu mă îndrumă spre Alexandria. Prigoana încetase de trei zile.

Când am ajuns acolo, am fost oprit de un val de lume, în faţa templului lui Serapis. Era, mi s-a spus, ultima pildă pe care guvernatorul voia s-o mai dea. La mijlocul porticului, în bătaia soarelui, o femeie goală era legată de coloană şi doi soldaţi o biciuiau; la fiecare lovitură trupul i se zvârcolea. S-a răsucit spre mulţime cu gura deschisă; şi peste capetele oamenilor, pe sub laţele de păr care-i acopereau faţa, mi s-a părut că o recunosc pe Ammonaria...

Numai că... aceea era mai înaltă... şi minunat... de frumoasă.

Îşi freacă fruntea cu palmele.

Nu, nu! nu vreau să mă mai gândesc la ea.

Altă dată, Atanasie m-a chemat să-l susţin împotriva Arienilor. Toată disputa s-a mărginit la invective şi batjocuri. Dar mai apoi el a fost ponegrit, deposedat de scaunul lui, alungat. Unde-i acum? Nu ştiu. Nimeni nu-mi dă nici o veste despre el. Toţi discipolii mei m-au părăsit. Hilarion la fel ca toţi ceilalţi.

Avea cam cincisprezece ani când a venit; şi inteligenţa lui era atât de iscoditoare, încât în fiece clipă punea întrebări. Apoi asculta cu un aer gânditor; – şi toate cele de care aveam nevoie mi le aducea fără să cârtească, mai sprinten decât o căprioară şi cu o veselie ce-i făcea şi pe patriarhi să râdă. Mi-era ca un fiu!

Cerul e roşu, pământul cu desăvârşire negru. Palele de vânt ridică-n aer trâmbe de nisip, ca nişte linţolii uriaşe, care apoi pogoară. Deodată, într-o clipă de înseninare, trece un stol triunghiular de păsări, asemenea unei bucăţi de metal ale cărei margini freamătă.

Anton le priveşte.

Ah! cum aş vrea să le urmez!

De câte ori n-am contemplat, ca acum, cu invidie, corăbiile lungi, ale căror pânze seamănă cu aripile, şi mai ales atunci când îi duceau departe pe cei ce-mi fuseseră oaspeţi. Ce ceasuri minunate am petrecut împreună, ce desfătare sufletească! Nici unul nu m-a interesat mai mult ca Ammon; îmi povestea despre călătoria lui la Borna, de Catacombe, de Coliseu, de pietatea femeilor ilustre şi despre multe altele!... şi eu n-am vrut să plec cu el. De unde vine îndărătnicia mea de a duce o asemenea viaţă? Bine aş fi făcut dacă aş fi rămas la călugării din Nitria, care mă rugau să stau la ei. Locuiesc în chilii separate, dar comunică totuşi unii cu alţii. Duminica, goarna îi adună pe toţi la biserică unde se găsesc trei biciuşti cu care sunt pedepsiţi păcătoşii, hoţii şi nechemaţii, căci disciplina lor este foarte severă.

Nu sunt însă lipsiţi de anumite plăceri. Credincioşii le aduc ouă, fructe, ba chiar şi instrumente cu care să-şi scoată spinii din tălpile picioarelor. Pe lângă Pisperi sunt podgorii, cei din Pabene au o plută cu care îşi aduc merindele.

Dar cred că mult mai bine mi-aş fi slujit fraţii fiind un preot oarecare. Ca preot îi ajuţi pe săraci, îi împărtăşeşti pe credincioşi, ai mare înrâurire în fiecare familie.

Şi, dealtminteri, nu toţi laicii sunt damnaţi, şi nu depindea decât de mine ca să fiu... de pildă, grămătic sau filosof. Aş avea în odaia mea un glob făcut din trestie, aş sta tot timpul cu o tăbliţă în mână, înconjurat de tineri, iar la uşa mea ar atârna ca emblemă o cunună de lauri.

Numai că în astfel de izbânzi e prea mult orgoliu. Soldat ar fi fost mai bine. Eram robust şi îndrăzneţ – tocmai destul ca să pot întinde funiile maşinilor de război, să cutreier păduri întunecoase, să intru cu coiful pe cap în oraşele fumegânde!... De asemenea, nimic nu mă împiedica să cumpăr o slujbă de vameş la un pod oarecare; şi călătorii mi-ar fi istorisit fel de fel de întâmplări, arătându-mi în bagajele lor felurite obiecte ciudate...

Neguţătorii din Alexandria se plimbă cu barca în zilele de sărbătoare pe râul Canope, şi beau vin din calice de lotus, în sunetul tamburinelor care fac să se cutremure tavernele înşirate pe maluri! În depărtare, arborii tăiaţi în formă de con apără de vântul sudului tihna fermelor. Acoperişul casei înalte se sprijină pe colonete subţiri, aşezate aproape una de cealaltă, ca ulucile

unui gard; şi printre ele stăpânul, întins pe un scaun, lung, îşi vede toate pământurile, oamenii din lanuri care alungă păsările, teascul în care se storc strugurii, boii care treieră grânele. Copiii lui se joacă în ţărână, soţia se apleacă să-l sărute.

În obscuritatea albicioasă a nopţii apar, ici-colo, boturi ţuguiate, urechi ciulite şi ochi scânteietori. Anton se apropie de aceste arătări. Pietre se rostogolesc, animalele o iau la fugă. Fusese o haită de şacali.

A rămas unul singur, care stă în două labe, cu trunchiul arcuit şi capul pieziş, bănuitor.

Cât e de drăgălaş! Aş vrea să-l mângâi uşurel pe spate.

Anton fluieră ca să-l cheme. Şacalul dispare.

Oh! merge după ceilalţi! Ce singurătate! Ce urât!

Râde cu amărăciune:

Ce poate fi mai frumos decât să încovoi la foc beţe de palmier, ca să faci din ele bâte ciobăneşti şi să împleteşti coşuri, să ţeşi rogojini, şi apoi să le dai pe toate nomazilor, spre a primi în schimb o coajă de pâine în care îţi rupi dinţii. Ah! nenorocitul de mine! ce chinuri nesfârşite! Mai bine-ar îi să mor! Nu mai pot. Ajunge! ajunge!

Bate din picior şi se învârteşte prin ţarcul de bolovani, aproape alergând, apoi se opreşte gâfâind de oboseală, izbucneşte în hohote de plâns şi se întinde pe jos, într-o rână.

Noaptea e liniştită; puzderie de stele clipesc pe cer; nu se aude decât ţârâitul tarantulelor.

Cele două braţe ale crucii îşi aruncă umbra pe nisip; Anton, care plânge, o vede.

Cât sunt de slab, Doamne Dumnezeule! Curaj, să ne ridicăm!

Intră în colibă, scoate de sub spuză un tăciune, aprinde o torţă şi o aşază pe laiţa de lemn în aşa fel încât să-i lumineze

cartea cea groasă.

Dacă aş reciti... Faptele Apostolilor?... da... n-are importanţă de unde!

„Văzu cerul deschizându-se şi coborând o pânză uriaşă, susţinută din cele patru coifuri, pe care se găseau tot felul de animale pământeşti şi dobitoace sălbatice, şi târâtoare şi paseri; şi o voce îi spuse: Petre, ridică-te! ucide, şi mănâncă!"

Aşadar Domnul voia ca apostolul său să mănânce de toate?... În vreme ce eu...

Anton rămâne cu bărbia proptită în piept. Foşentul paginilor răsfoite de vânt îl face să ridice capul, şi citeşte:

„Evreii îi uciseră pe toţi duşmanii lor cu săbiile, şi făcură mare măcel, aşa că îi aveau la cheremul lor pe cei ce îi urau".

Urmează numărătoarea oamenilor ucişi de ei: şaptezeci şi cinci de mii. Suferiseră foarte mult. Dealtminteri, duşmanii lor erau duşmanii Dumnezeului adevărat. Şi cât s-or fi bucurat răzbunându-se şi căsăpindu-i pe idolatri! Fără îndoială că oraşul era plin de morţi! Zăceau la porţile grădinilor, pe scări, prin încăperi şi în mormane atât de mari, încât uşile nu se mai puteau închide!... – Dar iată că mă gândesc acum la omoruri şi la sânge!

Deschide cartea în altă parte.

„Nabucodonosor se prosternă cu faţa la pământ şi i se închină lui Daniil."

Oh! asta-i bine! Preaînaltul îi ridică pe profeţi mai presus de regi; şi totuşi, acesta o ducea numai într-o petrecere, mereu beat de trufie şi de plăceri. Dar Dumnezeu l-a pedepsit prefăcându-l în animal. Şi umbla în patru labe!

Anton începe să râdă; şi întinzându-şj braţele, întoarce din întâmplare paginile cărţii. Ochii-i cad peste această frază:

„Ezechiel avu o mare bucurie când îi văzu sosind. Le arătă parfumuriìe, aurul şi bănetul, toate aromele, uleiurile binemirositoare, toate vasele lui de preţ, şi ce alte comori mai avea".

Îmi închipui... cum se vedeau îngrămădite până în tavan pietre preţioase, diamante şi darici. Un om care are atâtea scumpeturi nu mai este asemenea celorlalţi. El cugetă în vreme ce le cântăreşte în palme că-i stăpân pe roadele unor strădanii nenumărate, şi parcă pe însăşi viaţa popoarelor, pe care ar fi sorbit-o şi pe care o poate risipi. Este o precauţie folositoare regilor. Nici cel mai înţelept dintre toţi nu s-a lipsit de ea. Corăbiile îi aduceau fildeş, maimuţe... Ia să vedem.

Răsfoieşte cu înfrigurare.

Aha! Iată:

„Regina din Saba, cunoscând gloria lui Solomon, veni să-l ispitească, dându-i să dezlege felurite ghicitori".

Cum credea ea că-l poate duce în ispită? Şi Diavolul a tot încercat să-l ispitească pe Iisus! Dar Iisus a triumfat pentru că el era Dumnezeu, iar Solomon, poate, datorită ştiinţei lui de magician. E sublimă această ştiinţă! Căci lumea – aşa după cum mi-a explicat un filosof – formează un tot ale cărui părţi se influenţează unele pe celelalte, ca organele unui singur corp. Se cere să cunoaşti iubirea şi repulsia firească dintre lucruri, şi apoi să le pui în acţiune... S-ar putea deci modifica ceea ce pare a fi o ordine imuabilă?

În clipa aceea, cele două umbre desenate în spatele lui de braţele crucii se alungesc înainte. Seamănă cu două coarne uriaşe; Anton strigă:

Ajută-mă, Doamne!

Umbra revine la locul ei.

Ah!... a fost o închipuire! nimic altceva!

N-am de ce să-mi chinui sufletul. N-am nimic de făcut!... absolut nimic de făcut!

Se aşază şi îşi încrucişează braţele.

Totuşi... mi s-a părut că-l simt cum se apropie... Dar de ce-ar veni? Parcă eu nu-i cunosc vicleniile? L-am alungat pe monstruosul anahoret care îmi oferea, râzând, pâinişoare calde, pe centaurul care încerca să mă urce pe crupa lui – şi pe copilul acela negru, iscat dintre nisipuri, care era foarte frumos, şi care mi-a spus că se numeşte duhul desfrânării.

Anton se plimbă agitat încoace şi-ncolo.

Din porunca mea s-a clădit acea mulţime de schivnicii sfinte, pline de călugări ce poartă cilicii pe sub veşmintele lor din piele de capră, şi atât de numeroşi că poţi alcătui cu ei o armată! Am vindecat bolnavi de la distanţă; am alungat diavoli; am trecut fluviul printre crocodili; împăratul Constantin mi-a scris trei scrisori; Balacius, care a scuipat pe ele, a fost sfârtecat de propriii săi cai; norodul din Alexandria, se bătea să mă vadă când am reapărut, şi Atanasie m-a însoţit pe dram. Dar şi câte cazne! Iată, sunt mai bine de treizeci de ani de când mă tot chinui în pustietatea deşertului. Am ţinut pe şale optzeci de livre de bronz, ca Eusebiu, mi-am lăsat trupul, precum Macarie, să-l înţepe gângănile, am stat cincizeci şi trei de nopţi fără să închid ochii, ca Pacomie; şi cei ce sunt decapitaţi, schingiuiţi sau arşi pe rug au, poate, mai puţine virtuţi, fiindcă viaţa mea e un martiriu continuu.

Anton merge mai potolit.

Fără îndoială că nimeni pe lumea asta nu trăieşte într-o stare mai jalnică decât mine. Inimile milostive se împuţinează. Nu mi se mai dă nimic. Haina mi s-a tocit. Nu am sandale, nu am nici strachină! – căci am împărţit familiei şi săracilor toate bunurile mele, fără a-mi opri nici o para. Or, chiar şi pentru a-mi face rost de sculele necesare muncii mele, tot mi-ar trebui nişte bani. Nu mulţi! o mică sumă!... aş chibzui-o.

Părinţii de la Niceea, în robe de purpură, stăteau, ca magii, pe tronuri, de-a lungul peretelui; şi au fost ospătaţi la un banchet şi copleşiţi de onoruri, mai cu seamă Pafnutie, pentru că e chior şi şchiop, de pe vremea persecuţiei lui Diocleţian! Împăratul i-a sărutat de câteva ori ochiul scurs; ce prostie. Dealtminteri, Sinodul avea membri cât se poate de infami! Un episcop din Sciţia, Teofil; un altul din Persia, Ioan; un văcar, Spiridon! Alexandru era prea bătrân. Atanasie ar fi trebuit să se arate mai blând cu Arienii, pentru a obţine de la ei concesii.

Şi ei ar fi făcut. N-a vrut însă să mă asculte. Cel care vorbea împotriva mea – un tânăr cu barba creaţă – îmi arunca, foarte calm, obiecţii viclene; şi, în timp ce eu îmi căutam cuvintele, ei mă priveau cu răutate, lătrând ca nişte hiene. Ah! de ce nu-l pot hotărî pe împărat să-i surghiunească, sau mai degrabă să pună să fie biciuiţi, sfârtecaţi, să-i văd chinnindu-se. Căci şi eu îndur multă suferinţă!

Sleit de puteri se sprijină de colibă.

Mă simt sfârşit pentru că am postit prea mult. Dacă aş mânca... o bucată de carne, măcar o singură dată.

Închide ochii vlăguit.

Ah! carnea sângerie... un ciorchine de strugure din care să muşti... laptele covăsit care tremură într-o strachină!...

Dar ce-i cu mine?... Ce am?... Simt cum inima-mi creşte ca marea ce se umflă înainte de furtună. O nespusă moleşeală mă cuprinde, şi prin aerul cald mi se pare că pluteşte un miros parfumat de păr de femeie, deşi nici o femeie n-a venit pe-aici...

Se întoarce spre cărarea ce şerpuieşte printre stânci.

Pe aici sosesc ele, legănându-se în litierele purtate de braţele negre ale eunucilor. Coboară şi, împreunându-şi mâinile cu degete încărcate de inele, îngenunchează. Îmi povestesc neliniştile lor. Le chinuie nevoia unei voluptăţi supraomeneşti; ar vrea să moară, au visat zei care le cheamă; şi faldurile rochiilor lor îmi ating picioarele. Eu le resping. „O, nu, spun ele, încă nu! Ce trebuie să fac?" Orice penitenţă li se pare binevenită. Le vor

pe cele mai aspre, vor să împartă supliciile cu mine, să trăiască în pustietatea mea.

E multă vreme de când n-am mai văzut nici una! Poate că or mai veni! De ce nu? Dacă deodată... aş auzi clinchetul unor zurgălăi de catâr prin munţi. Mi se pare...

Anton se caţără pe o stâncă de lângă cărare; şi se apleacă, sfredelind bezna cu privirea.

Da, acolo jos, în adâncuri, se mişcă ceva, de parc-ar fi nişte oameni ce caută drumul. Ea e acolo! S-au rătăcit.

Strigă:

Prin partea asta! vino! vino!

Ecoul repetă: Vino! vino!
Înmărmurit de uinure, lasă braţele să-i cadă pe lângă trup.

Ce ruşine! Vai! sărmane Anton!

Şi pe dată aude pe cineva şoptind: „Sărmane Anton!"

Cine-i acolo! Răspunde!

Vântul care se strecoară printre stânci scoate sunete modulate; şi în sonoritatea lor confuză, el distinge voci, ca şi cum aerul ar vorbi. Sunt şoptite, şi insinuante, şuierătoare.

Prima
Vrei femei?

A doua
Sau mai degrabă grămezi de arginţi?

A treia
O sabie strălucitoare?

Celelalte
– Întregul popor te admiră.

– Dormi!
– Îi vei măcelări, da, îi vei măcelări!

În acelaşi timp obiectele se transformă. Pe marginea falezei, bătrânul palmier, cu smocul lui de frunze galbene, devine torsul unei femei ce se pleacă peste abis şi al cărei păr bogat se leagănă în vânt.

Anton
se întoarce spre colibă; şi laiţa pe care se află cartea cea mare, cu paginile încărcate de litere negre, i se pare a fi un arbust năpădit de rândunele.

E, fără îndoială, din pricină că flacăra torţei pâlpâie... S-o sting!

O stinge, bezna e adâncă.
Şi, dintr-o dată, trec prin văzduh, la început o băltoacă de apă, apoi o prostituată, colţul unui templu, figura unui soldat, un car cu doi cai albi, ce se cabrează.
Aceste imagini apar brusc, cu zvâcnituri, detaşându-se pe întunecimea nopţii ca nişte picturi purpurii pe abanos.
Mişcarea li se accelerează. Defilează cu o repeziciune ameţitoare. Iar alteori se opresc şi pălesc treptat, se topesc; sau zboară şi deîndată se ivesc altele.
Anton închide ochii.
Ele se înmulţesc, îi înconjoară, se năpustesc asupră-i. O groază nespusă îl cuprinde; şi nu mai simte nimic altceva decât un spasm arzător în epigastru. În ciuda vacarmului din capul său, percepe o tăcere enormă ce-l separă de restul lumii. Încearcă să vorbească: îi este cu neputinţă. De parcă întreaga alcătuire a fiinţei sale s-ar destrăma; şi, în cele din urmă, Anton se prăvăleşte pe rogojină.

II

Şi-atunci, o umbră uriaşă, mai subtilă decât umbra naturală, şi care e tivită pe margini cu alte umbre, se-ntinde pe pământ.
E Diavolul, care stă sprijinit în coate de acoperişul colibei,

adăpostind sub cele două aripi ale sale – ca un liliac ce şi-ar alăpta puii – cele Şapte Păcate Capitale, ale căror capete schimonosite se zăresc nedesluşit.

Anton, cu ochii tot închişi, se desfată în trândăveală; îşi întinde mădularele pe rogojină.

Şi i se pare moale, din ce în ce mai moale, – căci aceasta se umflă, se înalţă, devine un pat, iar patul o barcă; în jurul ei clipocesc valurile.

La dreapta şi la stânga, se ridică două limbi de pământ negru, pe care te întind ogoare bine lucrate, cu câte un sicomor din loc în loc. În depărtare se aud clopoţei, tobe şi cântece. Sunt oameni care se duc la Canope, să doarmă în templul lui Serapis, ca să aibă vise. Anton ştie acest lucru; – şi alunecă, împins de vânt, printre cele două taluzuri ale canalului. Frunzele de papirus şi florile roşii de nufăr, mai mari decât un om, se apleacă peste el. Stă întins în barcă; o vâslă, în partea din spate a bărcii, atârnă în apă. Din când în când se simte o adiere călduţă, iar trestiile subţiri se izbesc unele de altele. Murmurul valurilor mărunte se potoleşte. Îl cuprinde somnul. Visează că este un pustnic în Egipt.

Atunci se trezeşte tresărind.

Am visat?... totul era atât de limpede încât mă îndoiesc. Simt o arsură pe limbă! Mi-e sete!

Intră în colibă şi caută, la întâmplare, peste tot.

Pământul e umed!... Dar ce, a plouat? Ia te uită! cioburi! mi s-a spart ulciorul!... dar burduful unde-i?

Îl găseşte.

Gol! cu desăvârşire gol!

Ca să cobor până la fluviu mi-ar trebui pe puţin trei ceasuri, şi noaptea e atât de adâncă încât n-aş izbuti să găsesc drumul. Măruntaiele se răsucesc în mine. Unde-i pâinea?

După ce caută multă vreme, găseşte o coajă de pâine mai mică decât un ou.

Ce s-a-ntâmplat? Mi-au mâncat-o şacalii? Ah, ce blestemăţie!

Şi de furie aruncă pâinea pe jos.

În aceeaşi clipă apare o masă încărcată cu toate bunătăţile.

E acoperită cu o pânză ca de păianjen, striată precum bentiţele sfincşilor, şi emană ondulaţii luminoase. Pe ea se găsesc hălci uriaşe de carne sângerie, peşti mari, păsări cu pene, patrupede nejupuite, fructe cu un colorit aproape omenesc; şi bucăţi de gheaţă albă, şi cupe de cristal violet ce scânteiază în lumină. Anton vede în mijlocul mesei un mistreţ ce fumegă prin toţi porii, cu labele aşezate sub burtă şi cu ochii pe jumătate închişi; – şi gândul că poate mânca acest nemaipomenit animal îi produce o nemărginită bucurie. Apoi mai sunt lucruri pe care nu le-a mai văzut niciodată, tocături de carne de culoare neagră, mâncăruri cu aspic auriu, sosuri în care plutesc ciuperci precum nuferii pe eleşteie, creme atât de spumoase încât seamănă cu norii.

Şi aroma tuturor acestora îi aduce în nări mirosul sărat al Oceanului, prospeţimea izvoarelor, parfumul tare al pădurii. Îşi dilată nările cât poate; îi curg balele de poftă; îşi spune că are mâncare pentru un an, pentru zece, pentru toată viaţa.

Pe măsură ce îşi plimbă ochii holbaţi peste bucate apar altele, formând o piramidă ale cărei muchii se prăbuşesc. Vinurile încep să curgă, peştii să se zbată, sângele să clocotească în talere, pulpa fructelor să se apropie de el ca nişte buze îndrăgostite; şi masa se ridică până la pieptul lui, până la bărbie – dar numai cu o singură farfurie şi cu o singură pâine, care se găsesc chiar dinaintea lui.

Ia pâinea. Alte pâini apar.

Sunt toate pentru mine!... toate! dar...

Anton se dă înapoi.

În loc de una, iată câte sunt acum!... Asta-i o minune, la fel ca aceea pe care a făcut-o Domnul nostru Iisus Hristos!

În ce scop? Vai! Căci şi toate celelalte sunt de neînţeles! Ah! piei, diavole, piei! piei!

Dă cu piciorul în masă. Masa dispare.

Nu mai e nimic? nu!

Răsuflă uşurat.

Oh! ispita era mare. Dar nu m-am prins în mrejele ei!

Îşi înalţă capul, şi se poticneşte de un obiect sunător.

Dar asta ce mai e?

Anton se apleacă.

Ia te uită, un potir! L-o fi pierdut vreun călător. Nimic neobişnuit...

Îşi umezeşte degetul şi freacă potirul.

Străluceşte! e din metal! Numai că nu prea îmi dau seama...

Aprinde torţa şi se uită mai îndeaproape la potir.

E de argint, cu granulaţii pe margine; şi pe fund are o medalie. Desprinde medalia cu unghia.

E o monedă care valorează... între şapte şi opt drahme; ba mai mult. Dar n-are importanţă! oricum, aş putea să-mi procur cu ea o piele de oaie.

O raza a torţei luminează potirul.

Nu se poate! e din aur! da!... e în întregime din aur!

O altă monedă, mai maire, se găseşte pe fundul potirului. Iar sub ca mai descoperă altele.

Dar astea reprezintă o sumă... destul de mare ca să

cumpăr trei boi... şi un petec de pământ!

Acum potirul e plin cu monezi de aur.

Ce-mi văd ochii! cu astea se pot cumpăra o sută de sclavi, oşteni, o mulţime...

Granulaţiile de pe margine se desprind, formând un şirag de perle.

Cu bijuteriile astea ai putea s-o cucereşti chiar şi pe soţia Împăratului!

Dintr-o singură mişcare, Anton îşi trece şiragul pe încheietura mâinii. Ţine potirul cu stânga, şi cu celălalt braţ ridică torţa ca să-l lumineze mai bine. Ca apa care se revarsă dintr-un vas prea plin, din el curg valuri-valuri – în aşa fel încât formează pe nisip nn morman – de diamante, rubine şi safire amestecate cu mari monezi de aur pe care sunt bătute efigii de regi.

E-adevărat? e-adevărat? stateri, cicli, dariei, ariandici! Alexandru, Demetrius, Ptolemeii, Cezar! dar nici unul din ei nu a avut atâta aur! Nimic nu mai e cu neputinţă! s-a terminat cu suferinţa! şi această strălucire care-mi ia vederea! Ah! inima-mi creşte de bucurie! ce plăcut e! da! da!... şi încă mai vreau... niciodată n-o să am de ajuns. Oricât aur aş arunca în mare, tot mi-ar mai rămâne. Dar de ce să arunc? Voi păstra întreaga comoară, fără să spun nimănui: o să pun să mi se sape în stâncă o încăpere ce va fi căptuşită cu plăci de bronz – şi voi intra în ea numai ca să calc pe grămezile de aur; să-mi cufund braţele în ele ca în nişte saci cu grâu. O să mă frec pe faţă cu aur, şi-o să mă culc pe nestemate!

Lasă torţa din mână ca să cuprindă grămada cu braţele şi cade cu pieptul pe pământ.

Se ridică. Locul e cu desăvârşire gol.

Ce-am făcut?

Dacă aş fi murit în clipa aceea, de iad aveam parte!

pentru veşnicie!

Tremură din toate mădularele.

Sunt oare blestemat? Ba nu! a fost greşeala mea! mă las prins în toate capcanele! Nu cred că există cineva mai nerod şi mai josnic decât mine. Aş vrea să mă bat, sau mai degrabă să mă smulg din propriu-mi trup! E prea multă vreme de când mă tot înfrânez! Trebuie să mă răzbun, să lovesc, să ucid; de parcă aş avea în suflet o haită de animale sălbatice. Aş vrea să fiu în mijlocul unei mulţimi şi să dau cu securea în dreapta şi-n stânga... Ah! un pumnal! pumnal!...

Se aruncă asupra cuţitului său, pe care tocmai îl zăreşte. Cuţitul îi scapă din mână, şi Anton rămâne sprijinit de peretele colibei, cu gura căscată, nemişcat, cataleptic.

Toate din jur au dispărut.

Se crede la Alexandria, pe Paneum, munte artificial înconjurat de o scară în spirală, care se ridică în mijlocul oraşului.

În faţa lui se întinde lacul Mareotis, la dreapta marea, la stânga câmpiile şi, chiar sub ochii lui, o îngrămădeală confuză de acoperişuri plate, străbătută de la miazăzi la miazănoapte şi de la răsărit la apus de două străzi ce se încrucişează şi alcătuiesc, pe toată lungimea lor, un şir de porticuri cu capiteluri corintice. Casele care dau spre această dublă colonadă au ferestre cu geamuri colorate. Din unele ies în afară enorme colivii de lemn, în caro vântul se năpusteşte cu furie.

Monumente cu arhitectură foarte felurită se înghesuie unele lângă altele. Piloni egipteni domină temple greceşti. Obeliscuri apar ca nişte lănci printre creneluri de cărămidă roşie. În mijlocul pieţelor se înalţă statui ale lui Hermes cel cu urechile ascuţite şi ale lui Anubis cel cu cap de câine. Anton zăreşte prin curţi mozaicuri şi vede covoare atârnate de grinzile tavanelor.

Îmbrăţişează, dintr-o singură privire, cele două porturi (Marele-Port şi Eunoste), rotunde amândouă ca două circuri, şi pe care le desparte un dig ce leagă Alexandria de insuliţa stâncoasă unde se ridică turnul Farului cvadrungular, înalt de cinci sute de coţi şi cu nouă etaje, – cu un morman de cărbuni negri fumegând în vârf.

În porturile principale se văd mici porturi interioare. Digul, la fiecare din capete, se termină cu un pod aşezat pe coloane de marmură împlântate în mare. Pe dedesubt trec corăbii cu pânze; şi nave grele încărcate cu mărfuri, bărci cu incrustaţii de fildeş, gondole acoperite cu un baldachin, trireme şi bireme, tot soiul de vase circulă sau staţionează lângă cheiuri.

În jurul Marelui-Port e un şir neîntrerupt de construcţii regale; palatul Ptolemeilor, Museumul, Posidiurnul, Cezareumul, Timoniumul unde s-a refugiat Marc-Antoniu, Soma în care se află mormântul lui Alexandru; – în vreme ce în cealaltă extremitate a oraşului, într-o mahala, lângă Eunoste, se zăresc ateliere în care se fabrică sticla, parfumuri şi papirus.

Neguţători ambulanţi, hamali, catârgii aleargă, se ciocnesc unii de alţii. Ici-colo, un preot al lui Osiris cu o piele de panteră pe umăr, un soldat roman cu coif de bronz, mulţi negri. În pragul prăvăliilor se opresc femei, artizanii lucrează; şi de scârţâitul carelor se sperie şi îşi iau zborul păsările care ciugulesc pe jos rămăşiţele aruncate de casapi şi resturi de peşte.

Peste uniformitatea caselor albe, desenul străzilor aruncă parcă o reţea neagră. Pieţele năpădite de ierburi par nişte buchete verzi, uscătoriile boiangeriilor pete de culori, ornamentele de aur de pe frontoanele templelor puncte luminoase, – toate acestea fiind cuprinse în incinta ovală de ziduri cenuşii, sub bolta cerului albastru, lângă marea încremenită.

Dar mulţimea se opreşte şi priveşte înspre apus, de unde vin enorme trâmbe de praf.

Sunt călugării din Tebaida, îmbrăcaţi în piei de capră, înarmaţi cu ciomege, care urlă un imn războinic şi religios cu acest refren: „Unde sunt aceia? Unde sunt aceia?"

Anton îşi dă seama că vin să-i ucidă pe Arieni.

Dintr-o dată străzile se golesc, – nu se mai vede ţipenie de om.

Acum Pustnicii sunt în oraş. Năprasnicele lor ciomege, ţintuite cu piroane, se învârtesc prin aer ca nişte sori de oţel. Se aude larma lucrurilor sfărâmate prin case. Din când în când se face linişte. Apoi izbucnesc urlete.

De la un capăt la altul al străzilor, oamenii înspăimântaţi aleargă necontenit.

Mulţi dintre ei sunt înarmaţi cu suliţe. Uneori două grupuri se întâlnesc şi se contopesc într-unul singur; şi această grămadă de oameni alunecă pe lespezi, se desface, se culcă la pământ. Dar bărbaţii cu plete lungi se ivesc întruna.

De prin colţurile edificiilor se înalţă dâre de fum. Porţile sunt făcute ţăndări. Ziduri se năruie. Arhitrave se prăbuşesc.

Anton îşi regăseşte toţi duşmanii, unul după altul. Recunoaşte şi pe alţii de care uitase; înainte de a-i omorî, le strigă vorbe grele, şi spintecă, gâtuie, ucide; pe bătrâni îi târăşte prin ţărână trăgându-i de bărbi, pe copii îi calcă în picioare, pe răniţi îi loveşte. Călugării din Tebaida se răzbună şi pe lux; cei ce nu ştiu să citească rup cărţile; alţii sparg, ciopârţesc statuile, picturile, mobilele, sipetele, miile de lucruri rafinate a căror folosinţă nu o cunosc şi care, din această pricină, îi scot din minţi. Din când în când se opresc să-şi tragă sufletul, apoi o iau de la-nceput.

Localnicii, refugiaţi prin curţi, se vaită. Femeile ridică spre cer ochii înlăcrimaţi şi braţele lor dezgolite. Pentru a-i îndupleca pe Pustnici le îmbrăţişează genunchii; aceştia le trântesc la pământ; şi sângele ţâşneşte până în tavane, se prelinge în şiroaie de-a lungul pereţilor, se revarsă din trupurile cadavrelor decapitate, umple apeductele, formează pe pământ întinse bălţoace roşii.

Lui Anton îi ajunge până la genunchi. Calcă prin sânge; respiră mirosul picăturilor de sânge de pe buze şi tresare de bucurie când simte sânge pe mâini şi pe picioare, pe sub tunica-i din păr de capră năclăită de sânge.

Se lasă noaptea. Uriaşul urlet se potoleşte.

Pustnicii au dispărut

Deodată, pe galeriile exterioare care înconjoară cele nouă etaje ale Farului, Anton zăreşte nişte linii groase şi negre ca şi cum un stol de corbi s-ar fi aşezat pe ele. Aleargă într-acolo şi se pomeneşte în vârf.

Într-o oglindă de aramă, îndreptată spre mare, se reflectă navele ce se află în larg.

Anton se delectează privindu-le; şi pe măsură ce se uită la ele, numărul lor creşte.

Sunt îngrămădite într-un golf ce are forma unei semilune. În spate, pe un promontoriu, se întinde un oraş nou, în stil

roman, în care se văd cupole de piatră, acoperişuri conice, statui de marmură roz şi albastră şi o risipă de aramă aplicată pe volutele capitelurilor, pe culmile caselor, la unghiurile cornişelor. E dominat de o pădure de chiparoşi. Culoarea mării-i mai verde, aerul mai rece. Pe munţi, la orizont, e zăpadă.

Anton încearcă să găsească drumul, când un om se apropie de el şi îi spune: „Vino! eşti aşteptat!"

Traversează un forum, intră într-o curte, se apleacă pe sub o poartă; ajunge dinaintea faţadei unui palat, decorat cu un grup statuar din ceară ce-l reprezintă pe împăratul Constantin doborând un dragon. În mijlocul unui bazin de porfir e o scoică de aur plină cu sâmburi de fistic. Ghidul îl îndeamnă să mănânce. El ia câteva seminţe.

Apoi parcă se pierde printr-un şir de odăi.

Se văd, de-a lungul pereţilor acoperiţi cu mozaic, generali care-i oferă împăratului, în căuşul palmei, oraşele cucerite. Şi peste tot numai coloane de bazalt, grilaje în filigran de argint, jilţuri de ivoriu, tapiserii brodate cu perle. Lumina cade din bolţi. Anton continuă să meargă. Răzbate o boare călduţă; aude din când în când lipăitul discret al unor sandale. Postaţi prin anticamere, paznicii – care seamănă cu nişte automate – ţin pe umeri bastoane aurite.

În sfârşit, ajunge la intrarea unei săli, închisă la celălalt capăt cu draperii de culoarea hiacintului, care se dau la o parte şi-l descoperă pe împărat, aşezat pe tron, îmbrăcat într-o tunică violetă şi încălţat cu brodechini roşii cu dungi negre.

O diademă de perle îi înconjoară părul dispus în şuviţe simetrice, ondulate. Are pleoapele căzute, nasul drept, fizionomia greoaie şi vicleană. În colţurile baldachinului întins deasupra capului său sunt patru porumbei de aur, şi la picioarele tronului doi lei de smalţ ce stau culcaţi pe labe. Porumbeii încep să cânte, leii să ragă. Împăratul deschide ochii. Anton înaintează; şi dintr-o dată, fără preambul, amândoi încep să povestească diferite întâmplări. În oraşele Antiohia, Efes şi Alexandria templele au fost devastate şi din statuile zeilor s-au făcut oale şi cratiţe; lucru de care împăratul râde cu poftă, Anton îi reproşează toleranţa faţă de Novaţieni. Dar împăratul se mânie; Novaţieni, Arieni, Melecieni, e sătul de toţi. Totuşi admiră episcopatul, deoarece creştinii, ridicându-şi episcopi, care depind de cinci sau şase personaje importante, nu trebuie decât

să îi câştige pe acestea de partea lui pentru a-i ţine astfel în mână pe toţi ceilalţi. De aceea le-a şi trimis sume considerabile. Îi detestă însă pe părinţii din Sinodul de la Niceea. – „Să mergem să-i vedem!" Anton îl urmează.

Şi deîndată se află pe o terasă.

Terasa domină un hipodrom plin de lume şi înconjurat cu porticuri pe sub care restul mulţimii se preumblă. În centrul câmpului de curse se întinde o platformă îngustă pe care se găsesc un mic templu al lui Mercur, statuia lui Constantin, trei şerpi de bronz înlănţuiţi, nişte ouă mari de lemn, la un capăt, şi trei delfini cu cozile-n sus la celălalt capăt.

În spatele pavilionului imperial, prefecţii, comandanţii de oşti şi marii dregători stau înşiraţi până la primul cat al unei biserici, la ale cărei ferestre sunt numai femei. La dreapta e tribuna facţiunii albastre, la stânga cea a facţiunii verzi, sub ele un pichet de soldaţi, şi la nivelul arenei un rând de arcade corintice pe sub care se intră în loji.

Urmează să înceapă cursele, caii se alinează. Panaşe înalte, prinse între urechi, se leagănă în vânt ca nişte arbori; şi în goana lor, zguduie carele în formă de cochilie, conduse de bărbaţi îmbrăcaţi într-un fel de platoşe multicolore, cu mânecile strâmte la încheietura mâinii şi largi pe braţe, cu pulpele goale, cu barba rasă şi părul de pe frunte de asemenea, după obiceiul hunilor.

La început, Anton e năucit de zarva vocilor. De sus până jos nu se văd decât feţe fardate, veşminte pestriţe, podoabe de aur şi argint; şi nisipul din arenă, de un alb imaculat, străluceşte ca o oglindă.

Împăratul stă de vorbă cu el. Îi spune lucruri importante, de taină, îi mărturiseşte că l-a asasinat pe fiul său Crispus, îi cere chiar sfaturi în privinţa sănătăţii.

Între timp Anton zăreşte nişte sclavi în fundul lojelor. Sunt părinţii din Sinodul de la Niceea, în zdrenţe abjecte. Martirul Pafnutie ţesală un cal, Teofil spală picioarele altuia, Ioan vopseşte copitele unui al treilea, Alexandru strânge bălegarul într-un coş.

Anton trece printre ei. Toţi se dau la o parte, îl roagă să intervină în favoarea lor, îi sărută mâinile. Mulţimea îi huiduieşte; şi el se bucură nespus de înjosirea lor. Iată-l devenind unul din maimarii curţii, confident al împăratului, prim-

ministru! Constantin îi pune diadema lui pe frunte. Anton o păstrează socotind că această onoare e foarte firească.

Şi îndată se dezvăluie din beznă o sală imensă, luminată de candelabre aurite.

Coloane, pe jumătate pierdute în întuneric, într-atât sunt de înalte, se înşiră în afara meselor ce se prelungesc până la orizont, – unde apar, învăluite într-un abur luminos, scări suprapuse, rânduri de arcade, coloşi, turnuri şi, în spatele lor, silueta vagă a unor palate dincolo de care cedrii proiectează pe cerul întunecat o uriaşă pată şi mai neagră.

Comesenii, purtând cununi de violete, stau proptiţi într-un cot pe un fel de paturi foarte joase. De-a lungul acestor două rânduri, din amforele ce se înclină curge vin; – şi în fund de tot, singur, pe cap cu tiară şi acoperit de rubine, mânâncă şi bea regele Nabucodonosor.

În dreapta şi-n stânga lui, două şiruri de preoţi, cu tichii ţuguiate, cădelniţează. Dedesubtul lui, în ţărână, se târăsc regii captivi, fără mâini şi fără picioare, cărora el le aruncă oasele, ca să le roadă; şi mai jos, sunt fraţii lui, legaţi la ochi – căci toţi sunt orbi.

Un vaiet neîntrerupt se aude din temniţele de sub pământ. Corul de voci alternează cu sunetele dulci şi molcome ale unei orgi hidraulice; şi se simte că de jur împrejurul sălii e un oraş peste măsură de mare, un ocean de oameni ale cărui valuri se izbesc de ziduri.

Sclavii aleargă cu tăvi. Femeile umblă printre mese oferind de băut, coşurile gem sub greutatea pâinilor; şi un dromader, încărcat cu burdufuri ciuruite, trece în sus şi-n jos, stropind dalele cu verbină, ca să le răcorească.

Îmblânzitorii de fiare aduc lei. Dănţuitoarele, cu părul prins în fileuri, fac tumbe scuipând foc pe nări; măscărici negri fac jonglerii, copii goi se bat cu bulgări de zăpadă, care se sfarmă izbindu-se de argintăria strălucitoare. Zarva e atât de cumplită încât ai zice că-i o furtună, şi peste ospăţ pluteşte un nor care se ridică din mormanele de carne şi din răsuflarea oamenilor. Din când în când o scânteie din marile torţe, smulsă de vânt, trece prin noapte ca o stea căzătoare.

Regele îşi şterge cu braţul parfumurile de pe obraz. Mănâncă în vasele sacre, apoi le sparge; şi face în minte

numărătoarea corăbiilor, armatelor, popoarelor lui. În curând, dintr-un capriciu, va arde palatul dimpreună cu comesenii. Are de gând să reconstruiască turnul Babel şi să-l detroneze pe Dumnezeu.

Anton, de la distanţă, îi citeşte pe frunte toate gândurile. Acestea, pătrund în mintea lui, şi el devine Nabucodonosor.

În aceeaşi clipă, sătul de dezmăţ şi de exterminări, are poftă să se tăvălească în cea mai josnică ticăloşie. Dealtminteri înjosirea celui care îi înspăimântă pe oameni este o batjocură adusă minţii lor şi, de asemenea, un fel anume de a-i ului; şi cum nimic nu este mai scârnav decât un dobitoc necuvântător, Anton se pune în patru labe pe masă şi mugeşte ca un taur.

Simte o durere în palmă – o piatră l-a rănit din întâmplare – şi se trezeşte în faţa colibei lui.

Ţarcul de bolovani e gol. Stelele strălucesc. E linişte.

Iar m-am înşelat. De ce oare? Fără îndoială că asemenea întâmplări îşi au obârşia în răzvrătirile cărnii. Ah! nenorocitul de mine!

Intră repede în colibă şi pune mâna pe un bici făcut din funii ce au la capete un soi de gheare metalice, se despoaie până la brâu şi, ridicând ochii spre cer:

Primeşte-mi penitenţa o, Dumnezeul meu! nu o dispreţui pentru că e prea neînsemnată. Ci fă-o mai aspră, îndelungă, fără de măsură! E timpul! Să începem!

Se biciuieşte cu înverşunare.

Oh! Nu! nu! Fără milă!

O ia de la început.

Vai! vai! vai! fiecare lovitură îmi jupoaie pielea, îmi sfâşie mădularele. Şi mă arde îngrozitor!

Ei! dar nu e chiar atât de cumplit! te obişnuieşti. Mi se pare chiar...

Anton se opreşte.

Hai, laşule! haide odată! Aşa! aşa! peste braţe, pe spinare, pe piept, peste burtă, peste tot. Să şuiere funiile, să muşte, să smulgă carnea de pe mine. Aş vrea ca stropii sângelui meu să ţâşnească până la stele, ca oasele să mi se rupă şi nervii să mi se dezvelească. Cleşti înroşiţi în foc, scaunul de tortură, plumbul topit! Martirii au avut mult mai multe de suferit! nu-i aşa, Ammonaria?

Umbra coarnelor diavolului reapare.

Aş fi putut fi şi eu legat de o coloană alături de tine, faţă în faţă, sub ochii tăi, răspunzând la ţipetele tale cu vaietul meu; şi durerile noastre s-ar fi contopit, sufletele ni s-ar fi amestecat...

Se flagelează cu furie.

Dă-i, dă-i! na, ţine! încă!... Dar iată că prin corp simt gâdilături. Ce chin! ce deliciu! Parcă ar fi nişte sărutări. Mi se topeşte măduva din oase! mor!

Vede în faţa lui trei călăreţi înveşmântaţi în anterie verzi, încălecaţi pe trei coluni, ţinând flori de crin în mână şi semănând cu toţii la chip.

Anton se întoarce şi vede alţi trei călăreţi aidoma cu ceilalţi, pe coluni identici, în aceeaşi atitudine.

Se dă înapoi. Atunci colunii, toţi dintr-o dată, fac un pas şi îşi freacă boturile de el, încercând să-i muşte îmbrăcămintea. Voci strigă: „Pe aici, pe aici, l-am găsit!" Şi stindarde apar printre crăpăturile din munte, capete de cămile în căpestre de mătase roşie, catâri încărcaţi cu poveri şi femei înfăşurate în văluri galbene pe cai bălţaţi.

Animalele se culcă gâfâind, sclavii descarcă baloturile, desfac covoarele pestriţe, întind pe jos obiecte strălucitoare.

Un elefant alb, pe cap cu o plasă de aur, soseşte în goană, scuturându-şi buchetul de pene de struţ legat în frunte.

Pe spinarea lui, printre pernele de lână albastră, cu picioarele încrucişate, cu pleoapele pe jumătate închise şi legănându-şi capul, e o femeie atât de minunat îmbrăcată încât împrăştie raze de lumină în jurul ei. Mulţimea se prosternează,

elefantul îngenunchează, şi

Regina din Saba

lăsându-se să alunece de pe umărul lui coboară pe covor şi înaintează spre sfântul Anton.

Rochia ei din brocart de aur, împărţită în părţi egale prin volane de perle, jais şi safire, îi strânge talia într-un corsaj strâmt, împodobit cu aplicaţii colorate ce reprezintă cele douăsprezece semne ale zodiacului. Poartă încălţări foarte înalte, dintre care una e neagră şi presărată cu stele de argint în jurul unei semilune – şi cealaltă, care-i albă, este acoperită cu picături de aur şi are un soare în mijloc.

Mânecile-i largi, garnisite cu smaralde şi pene de păsări, lasă dezvelit un delicat braţ rotund, împodobit la încheietură cu o brăţară de abanos, şi mâinile încărcate de inele se termină cu unghii atât de ascuţite încât degetele aproape că seamănă cu nişte ace.

Un lanţ de aur plat, trecându-i pe sub bărbie, urcă de-a lungul obrajilor, se înfăşoară în spirală de jur împrejurul coafurii pudrate cu o pulbere albastră, apoi, coborând, îi atinge uşor umerii şi se lasă în jos pe piept, unde se leagă de un scorpion de diamant, care-şi întinde limba între sânii ei. Două mari perle albe îi atârnă în urechi. Marginile pleoapelor îi sunt vopsite cu negru. Pe obrazul stâng are o aluniţă din naştere; respiră deschizând gura, de parcă ar stânjeni-o corsetul.

În timp ce merge scutură o umbrelă verde cu mâner de fildeş, împodobit cu clopoţei auriţi; – şi doisprezece negrişori, cu părul creţ, îi poartă trena lungă, al cărei capăt îl ţine o maimuţă ce din când în când îl vântură prin aer.

Regina spune:

Ah! frumosule ermit! frumosule ermit! sunt la capătul puterilor!

De cât m-am tot învârtit pe loc de nerăbdare ani făcut bătături la călcâie şi mi s-a rupt o unghie. Am trimis păstori, care stăteau prin munţi cu palma streaşină la ochi, şi vânători care îţi strigau numele prin păduri, şi iscoade care mergeau pe toate drumurile întrebându-l pe fiecare trecător: „Nu l-aţi văzut cumva?"

Noaptea, plângeam cu faţa la perete. În cele din urmă lacrimile mele au făcut două mici găuri în mozaic, ca bălţile de apă de mare pe stânci, căci te iubesc! O, da! nespus!

Îl apucă de barbă.

Haide, râzi, frumosule ermit! haide, râzi! Eu sunt foarte veselă, vei vedea! Ştiu să cânt la liră, dansez ca o albină şi ştiu să spun o grămadă de poveşti, una mai plăcută ca alta.

Nici nu-ţi poţi închipui ce drum lung am făcut. Uite, colunii cercetaşilor verzi au murit de oboseală!

Colunii zac pe jos, nemişcaţi.

Vreme de trei luni au alergat fără răgaz, cu o piatră între dinţi, ca să despice vântul, cu coada mereu întinsă, cu genunchii mereu încordaţi şi mereu galopând. Nu le mai găseşti pereche pe lume. Îi am de la bunicul dinspre partea mamei, împăratul Saharil, fiul lui Iakhşab, fiul lui Iaarab, fiul lui Kastan. Ah, dacă ar mai trăi colunii, i-am înhăma la litieră ca să ne întoarcem repede acasă. Dar... cum?... la ce te gândcşti?

Îl priveşte cu atenţie.

Oh! când vei fi soţul meu, te voi îmbrăca, te voi parfuma, te voi depila.

Anton rămâne nemişcat, mai ţeapăn decât un bulumac, palid ca un mort.

Pari trist; din pricină că îţi părăseşti coliba? Eu am părăsit totul pentru tine, chiar şi pe regele Solomon care, oricum, era foarte înţelept, avea douăzeci de mii de care de luptă şi o barbă frumoasă. Ţi-am adus darurile mele de nuntă. Alege.

Se plimbă printre rândurile de sclavi şi printre mărfuri.

Iată balsam de Genezaret, tămâie de la capul Gardefan, ladanom, răşină parfumată şi gilphium, care e bun de pus în sosuri. Aici înăuntru sunt broderii din Assur, fildeş de pe Gange,

purpură de Elisa; şi această cutie de zăpadă conţine un burduf cu vin rezervat numai pentru regii Asiriei – şi care se bea neamestecat dintr-un corn de inorog. Iată coliere, agrafe, zale, umbrele, praf des aur de Baasa, casiterit de Tartezus, lemn albastru de Pandio, blănuri albe din Isedonia, rubine din insula Palaesimonda şi scobitori făcute din păr de tachas, – un animal pierdut, care se găseşte numai sub pământ. Aceste perne sunt din Emath, şi franjurii din Palmyra. Pe acest covor din Babilon e... dar vino! Vino încoace!

Îl trage pe sfântul Anton de mânecă. El se împotriveşte. Ea continuă:

Această ţesătură subţire, care trosneşte când o atingi cu degetele cu un zgomot de scântei, este faimoasa pânză galbenă adusă de neguţători din Bactriana. În călătoria lor au nevoie de patruzeci şi trei de tălmaci. Îţi voi face din ea halate, pe care să le porţi în casă.

Deschideţi zăvorul cutiei de sicomor şi daţi-mi caseta de fildeş care se află pe greabănul elefantului meu.

Sclavii scot din cutie ceva rotund, învăluit într-un voal, şi îi aduc un mic sipet împodobit cu cizeluri.

Vrei scutul lui Dgian-ben-Dgian, cel care a clădit Piramidele? iată-l! E făcut din şapte piei de dragon puse una peste alta, prinse cu şuruburi de diamant, şi care au fost tăbăcite în fiere de paricid. Pe o parte a lui sunt înfăţişate toate războaiele ce au avut loc de când s-au născocit armele, iar pe cealaltă toate războaiele care vor avea loc până la sfârşitul lumii. Când se izbeşte de el, fulgerul sare înapoi ca o minge de plută. O să ţi-l petrec pe braţ şi-o să-l porţi când vei merge la vânătoare.

Dar dac-ai şti ce am în cutiuţa asta! Vino încoace şi încearcă s-o deschizi! Nimeni nu reuşeşte; sărută-mă; şi îţi spun eu cum.

Îl apucă pe sfântul Anton de obraji; el o respinge, ţinând-o la distanţă cu mâinile întinse.

Era într-o noapte când regele Solomon şi-a pierdut capul. În cele din urmă am făcut un târg. S-a ridicat şi, ieşind pe nesimţite...

Regina face o piruetă.

Ah! ah! frumosule ermit! n-o să afli! n-o să afli!

Scutură umbrela şi toţi clopoţeii cântă.

Şi mai am multe alte lucruri. Am comori închise în galerii prin care te rătăceşti ca într-o pădure. Am palate de vară din împletitură de trestie, şi palate de iarnă din marmură neagră. În mijlocul lacurilor mari cât mările, am insule rotunde ca monezile de argint, acoperite cu sidef, şi ale căror ţărmuri cântă în ritmul valurilor călduţe ce se rostogolesc pe nisip. Sclavii din bucătăriile mele iau păsările din volierele mele şi pescuiesc peştele în eleşteiele mele. Am gravori care zi şi noapte îmi dăltuiesc portretul în pietre dure, topitori care asudă turnând statui ce mă înfăţişează pe mine, meşteri de parfumuri care amestecă sucurile plantelor cu oţeturi şi fabrică pomezi. Am croitorese care-mi taie stofele, aurari care-mi lucrează bijuteriile, coafeze care născocesc coafuri pentru mine şi zugravi ce cu multă băgare de seamă toarnă pe lambriurile mele răşini în clocot, ce sunt răcite cu evantaiele. Am atâtea însoţitoare că se poate face cu ele un harem, şi eunuci cât să faci o armată. Am oşti, am popoare! Am la uşa mea o gardă de pitici care poartă pe umerii lor trompete de fildeş.

Anton oftează.

Am atelaje de gazele, cvadrige de elefanţi, perechi de cămile cu sutele, şi iepe cu coamele atât de lungi încât picioarele nu li se mai văd de sub ele când galopează, şi cirezi de vite cu coarne atât de mari că trebuie tăiaţi toţi copacii din calea lor când ies la păscut. Am în grădinile mele girafe care seara, când ies la aer după cină, îşi întind capul până la marginea baldachinului meu.

Tolănită într-o scoică şi trasă de delfini, mă plimb prin grote ascultând apa cum picură din stalactite. Mă duc în ţara

diamantelor, unde prietenii mei magicienii mă lasă să le aleg pe cele mai frumoase; apoi urc iarăşi pe părnânt şi mă-ntorc acasă.

Scoate un şuierat ascuţit; – şi o pasăre mare, ce coboară din cer, i se aşază pe părul din care se scutură pudra albastră.

Penele, de culoare portocalie, par să fie făcute din solzi metalici. Capul ei mic, împodobit cu un moţ de argint, e ca un chip omenesc. Are patru, aripi, gheare de vultur şi o imensă coadă de păun, pe care o face roată.

Ia cu ciocul umbrela Reginei, c!ătinându-se puţin înainte de a-şi regăsi echilibrul, apoi îşi zbârleşte penele şi rămâne nemişcată.

îţi mulţumesc frumosul meu Simorg-anka! ţie, celui care mi-a spus unde se ascunde multiubitul! Îţi mulţumesc! Îţi mulţumesc! mesager al inimii mele.

Zboară ca gândul. Face ocolul lumii într-o zi. Seara se întoarce; se aşază la picioarele patului meu; îmi povesteşte ce a văzut, despre mările care au trecut pe sub el cu peşti şi corăbii, despre întinsele deşerturi pustii pe care le-a contemplat din înaltul cerurilor, despre lanurile ce se unduiau pe câmpii şi despre buruienile care cresc pe zidurile oraşelor părăsite.

Îşi răsuceşte, languros, braţele.

Oh! dacă ai vrea, dacă ai vrea!... Am un pavilion pe un promontoriu în mijlocul unui istm, între două oceane. E lambrisat cu plăci de sticlă, podit cu carapace de broască ţestoasă şi se deschide spre cele patru zări ale cerului. De sus văd cum se întorc corăbiile mele şi mulţimea de supuşi ce urcă pe colină cu poveri pe umeri. Am dormi pe saltele de puf mai moi decât norii, am bea băuturi reci în coji de fructe şi am privi soarele prin smaralde! Vino!...

Anton se dă înapoi. Ea se apropie; şi mânioasă:

Cum? deci nici bogată, nici cochetă, nici iubăreaţă, nu mă vrei? ci lascivă, grasă, cu vocea răguşită, cu părul de culoarea focului şi cărnurile revărsate. Preferi un corp rece ca pielea de şarpe, sau ochi mari, negri, mai întunecaţi decât cavernele

mistice? priveşte-mi atunci ochii!

Fără voia lui, Anton îi priveşte.

Toate cele pe care le-ai întâlnit până acum, de la târfa ce stă la colţul străzii şi cântă sub felinar, până la patriciana tolănită în litieră printre petale de trandafiri, toate formele întrezărite, toate închipuirile dorinţelor tale, cere-mi-le! Eu nu sunt o femeie, sunt o lume. De ajuns ar fi să-mi cadă veşmintele ca să descoperi în mine un şir nesfârşit de mistere.

Lui Anton îi clănţănesc dinţii.

Dacă mi-ai atinge umărul cu degetul, ai simţi cum o dâră de foc trece prin vinele tale. Chiar şi cea mai neînsemnată părticică din trupul meu de-ai stăpâni-o, te-ar umple de o bucurie mai năvalnică decât cucerirea unui imperiu. Întinde-ţi buzele. Sărutările mele au gustul unui fruct ce parcă ţi se topeşte în inimă! Ah! când te vei învălui în părul meu, când îmi vei respira parfumul sânilor, şi înmărmurit de membrele mele, ars de lumina ochilor mei, în braţele-mi ca într-un vârtej...

Anton face semnul crucii.

Aşadar mă dispreţuieşti! Adio!

Se îndepărtează plângând, apoi se reîntoarce:

Eşti sigur că nu vrei o femeie atât de frumoasă?

Râde, iar maimuţa care-i ţine trena îi ridică poalele.

Te vei căi, frumosule ermit, şi vei plânge! O să mori de urât! dar mie puţin îmi pasă! la! la! la! ha! ha! ha!

Pleacă ţinându-şi faţa ascunsă în palme, săltând într-un picior.

Sclavii trec prin faţa sfântului Anton, şi caii, şi dromaderii, elefantul, însoţitoarele, catârii, pe care iarăşi s-au pus poverile, negrişorii, maimuţa, cercetaşii verzi ţinând în mână crinii rupţi; –

iar Regina din Saba se îndepărtează scoţând un fel de sughiţ convulsiv, care seamănă a hohot de plâns sau de râs.

III

După ce ea a dispărut, Anton zăreşte un copil în pragul colibei lui.

E poate vreunul din servitorii Reginei,

gândeşte el.

Acest copil e cât un pitic, şi totuşi e îndesat ca un Cabir, diform şi cu o înfăţişare nenorocită. Capul lui uimitor de mare e acoperit cu păr alb; tremură de frig într-o tunică prăpădită, ţinând în mână un sul de papirus.
Razele lunii, care iese dintr-un nor, se aştern peste el.

Anton
Îl priveşte cu teamă de la distanţă.

Cine eşti?

Copilul
răspunde:

Fostul tău discipol Hilarion!

Anton
Minţi! Hilarion trăieşte de multă vreme în Palestina.

Hilarion
Dar îţi spun că eu sunt! m-am întors de acolo!

Anton
se aproprie şi îl priveşte cu atenţie.

Numai că faţa lui strălucea ca aurora, inocentă, veselă. Iar a ta e mohorâtă şi îmbătrânită.

Hilarion
Corvezile neîntrerupte m-au istovit!

Anton
Şi vocea e deosebită. A ta are un timbru care mă îngheaţă.

Hilarion
Asta fiindcă mă hrănesc cu lucruri amare!

Anton
Şi părul tău cărunt?

Hilarion
Am avut multe necazuri!

Anton
aparte:

Să fie cu putinţă?

Hilarion

Nu eram chiar atât de departe cum credeai. Ermitul Paul ţi-a făcut o vizită anul acesta, în luna Şebar. Acum douăzeci de zile Nomazii ţi-au adus pâine. Alaltăieri i-ai spus unui matelot să-ţi trimită prin cineva trei sule.

Anton
Ştie tot!

Hilarion
Află că nici n-am fost plecat. Numai că tu treci prin lungi perioade în care nici nu mă vezi.

Anton
Cum se poate? E adevărat că am mintea foarte tulbure. Îa noaptea asta mai cu seamă...

Hilarion

Au venit toate Păcatele Capitale. Dar bietele lor tertipuri au dat greş în faţa unui sfânt ca tinel

Anton
Oh! nu!... nu! în fiece minut simt că mă lasă puterile. De ce nu sunt şi eu unul dintre aceia cu sufletul mereu cutezător şi mintea dârză, – ca marele Atanasie, de pildă.

Hilarion
A fost hirotonisit împotriva legii de şapte episcopi.

Anton
Dar n-are importanţă! de vreme ce virtutea lui...

Hilarion
Poveşti! un om orgolios, crud, vârât mereu în toate intrigile, şi până la urmă a fost surghiunit ca acaparator.

Anton
Calomnie!

Hilarion
N-o să negi că a vrut să-l corupă pe Eustates, cel care gospodărea daniile.

Anton
Aşa se spune; recunosc.

Hilarion
Din răzbunare a dat foc casei lui Arsenie!

Anton
Vai!

Hilarion
La Sinodul din Niceea a spus, vorbind de Iisus: „omul Domnului".

Anton
Ah! aceasta e o blasfemie!

Hilarion

Dealtminteri e atât de mărginit, încât a mărturisit că nu înţelege deloc natura Cuvântului.

Anton

zâmbeşte de plăcere:

Într-adevăr, nu are o inteligenţă prea... strălucită.

Hilarion

Dacă te-ar fi pus pe tine în locul lui ar fi fost o mare fericire pentru fraţii tăi ca şi pentru tine. Această viaţă retrasă nu-i bună.

Anton

Dimpotrivă! Omul fiind spirit, trebuie să se îndepărteze de lucrurile muritoare. Orice acţiune îl degradează. Eu aş vrea să nu fiu legat de pământ, – nici măcar prin tălpile picioarelor.

Hilarion

Ipocritule care te cufunzi în solitudine pentru a te deda în voie la dezmăţul poftelor tale! Te lipseşti de carne, de vin, de scaldă, de sclavi şi de onoruri; dar laşi închipuirea să-ţi ofere ospeţe, femei goale şi mulţimi ce te ovaţionează! Castitatea ta nu e decât o corupţie mai subtilă, şi dispreţuieşti lumea pentru că ura ta e neputincioasă faţă de ea. Din această pricină cei ce îţi seamănă sunt atât de lugubri, sau poate pentru că au îndoieli? Stăpânirea adevărului e izvor de bucurie. Oare Iisus era trist? Îşi petrecea vremea înconjurat de prieteni, se odihnea la umbra măslinilor, intra în casele vameşilor, înmulţea cupele de vin, a iertat-o pe cea care a păcătuit, tămăduia toate durerile. Ţie nu ţi-e milă decât de propria-ţi nefericire. De parcă te-ar roade remuşcările şi te-ar bântui o nebunie atât de sălbatică încât nu eşti în stare nici măcar să te bucuri de un câine ce se gudură pe lângă tine sau de zâmbetul unui copil.

Anton

Izbucneşte în hohote de plâns.

Ajunge! ajunge! prea îmi sfâşii inima.

Hilarion

Despăduchează-ţi zdrenţele! Ridică-te din murdăria în care te bălăceşti. Dumnezeul tău nu e un Moloh care cere carne de om pe altarul jertfei!

Anton

Şi totuşi suferinţa e binecuvântată. Heruvimii coboară spre a primi sângele celor care au mărturisit că sunt creştini.

Hilarion

Ridică-i, aşadar, în slăvi pe Montanişti. Căci aceştia îi întrec pe toţi ceilalţi.

Anton

Dar tocmai din adevărul doctrinei se naşte martiriul!

Hilarion

Şi-atunci cum îi poate el dovedi perfecţiunea, de vreme ce în aceeaşi măsură e o dovadă a erorii?

Anton

Taci, viperă!

Hilarion

Poate că nici nu e chiar atât de greu să fii martir. Încurajările prietenilor, plăcerea de a sfida mulţimea, respectul faţă de jurământul ce a fost făcut, o anume beţie, mii de împrejurări îţi vin într-ajutor.

Anton se îndepărtează de Hilarion. Hilarion se ţine după el.

Dealtminteri, acest fel de a muri provoacă mari dezordini. Dionisie, Ciprian şi Grigore[2] s-au sustras martiriului. Petru din Alexandria l-a condamnat, iar Sinodul din Elvira...

---

[2] Episcopi (primul din Alexandria, cel de-al doilea din Cartagina, cel de-al treilea din Neo-Cesareea) care au stat ascunşi în timpul persecuţiei dezlănţuită de Decius (250).

Anton
îşi astupă urechile:

Nu mai ascult o vorbă!

Hilarion
strigând:

Iată că acum recazi în păcatul tău obişnuit, lenea. Ignoranţa este spuma orgoliului. Îţi spui: „Convingerea mea este definitivă, de ce să mai discut?" şi doctorii, filosofii, tradiţia devin obiect de dispreţ, ba chiar şi textul Legii, care e ignorată. Crezi oare că tu eşti deţinătorul înţelepciunii?

Anton
Îl aud întruna. Mi-e capul plin de vorbele lui asurzitoare.

Hilarion
Eforturile de a-l înţelege pe Dumnezeu sunt superioare chinurilor la care te supui pentru a-i câştiga îndurarea. Noi n-avem alt merit decât setea noastră de Adevăr. Religia, numai ea singură, nu explică totul; şi soluţionarea problemelor pe care tu le subestimezi ar putea-o face mai inatacabilă şi ar înălţa-o şi mai sus. Aşadar, pentru propria-ţi mântuire e nevoie să comunici cu fraţii tăi – căci dacă nu, Biserica, adunarea credincioşilor nu e decât o vorbă goală, – şi să asculţi toate argumentele, să nu dispreţuieşti nimic şi pe nimeni. Vrăjitorul Balaam, poetul Eschil şi sibila din Cume au prorocit venirea mântuitorului. Dionisie Alexandrinul a primit din cer poruncă să citească toate cărţile. Sfântul Clemente ne ordonă să ne adăpăm din scrierile greceşti. Hermas a fost convertit datorită amăgirilor unei femei pe care o iubise[3].

Anton
Ce ţinută autoritară! Mi se pare că ai crescut...

Într-adevăr, Hilarion s-a făcut din ce în ce mai înalt, şi Anton, ca să nu-l mai vadă, închide ochii.

---

[3] Această femeie iubită de Hermas este Rhodea. Este o aluzie la o lucrare din secolul I, *Păstorul* de Hermas.

Hilarion
Liniştește-te, bunule ermit!
Să ne aşezăm aici, pe pietroiul ăsta, ca pe vremuri, când la ivirea zorilor te salutam numindu-te „luminoasă stea a dimineţii"; iar tu îţi începeai fără zăbavă prelegerile. Mai am de învăţat. Luna ne dă destulă lumină. Te ascult.

De la brâu a scos o pană pentru scris; şi, aşezat pe jos, cu picioarele încrucişate, în mână cu un sul de papirus, îşi ridică privirile spre sfântul Anton care, alături, ţine capul plecat.
După un moment de tăcere, Hilarion continuă:

Cuvântul Domnului, nu-i aşa, ne este confirmat prin minuni. Dar şi vrăjitorii Faraonului săvârşeau miracole; aşa cum făceau şi alţi impostori; în privinţa aceasta te poţi înşela. Căci ce e o minune? Un eveniment ce ni se pare că e în afara naturii. Dar cunoaştem noi întreaga ei putere? şi pentru că un fapt obişnuit nu ne miră înseamnă oare că îl înţelegem?

Anton
N-are importanţă! trebuie să crezi în Scriptură!

Hilarion
Sfântul Pavel, Origene şi mulţi alţii nu o înţelegeau în sensul ei literal: dar, dacă o explici prin alegorii, puţini se mai pot împărtăşi din ea, iar evidenţa adevărului dispare. Ce-i de făcut?

Anton
Să te bizui pe Biserică.

Hilarion
Aşadar Scriptura e inutilă?

Anton
Nu, deloc! deşi Vechiul Testament, mărturisesc, are... obscurităţi... Dar cel Nou străluceşte de o lumină pură.

Hilarion

Şi totuşi, îngerul Bunei-Vestiri, în Matei, i se arată lui Iosif în timp ce, după Luca, i se arată Mariei. După prima Evanghelie, Iisus a fost uns cu mir de către o femeie, la începutul vieţii sale publice, iar după celelalte trei, cu puţin timp înainte de moarte. Băutura ce i se dă pe cruce este, după Matei, oţet cu fiere, iar după Marcu, vin şi smirnă. După Luca şi Matei, apostolii nu aveau voie să ia cu ei nici bani, nici desagă, nici măcar sandale şi toiag; în Marcu, dimpotrivă, Iisus le îngăduie să ia cu el doar sandalele şi toiagul. Nu mai înţeleg nimic!...

Anton
uluit:

Într-adevăr... Într-adevăr...

Hilarion
Când a fost atins de femeia cu scurgere de sânge, Iisus a întors capul şi a întrebat: „Cine m-a atins?" Nu ştia deci cine îl atinsese? Aceasta ar contrazice atotştiinţa lui Iisus. Dacă mormântul era păzit de străji, femeile n-aveau de ce să-şi facă griji în privinţa ajutorului de care aveau nevoie ca să ridice piatra de pe mormânt. Deci, sau nu erau străji, sau sfintele femei nu erau acolo. La Emaus el mănâncă împreună cu ucenicii şi îi pune să-i pipăie rănile. Este un corp omenesc, un obiect material, ponderabil, care totuşi trece prin zid. Să fie cu putinţă?

Anton
Ar trebui mult timp ca să-ţi răspund!

Hilarion
De ce a primit Sfântul-Duh, deşi era Fiul? De ce mai avea nevoie de botez dacă era Cuvântul? Şi cum a putut Diavolul să-l ducă în ispită pe el, care era Dumnezeu?
Oare astfel de gânduri nu ţi-au trecut niciodată prin minte?

Anton
Ba da!... adesea! Amorţite sau năvalnice, ele stăruie în conştiinţa mea. Le strivesc, dar ele reînvie, mă înăbuşă; şi uneori îmi vine să cred că sunt blestemat.

Hilarion
Atunci mai are vreun rost să-l slujeşti pe Dumnezeu?

Anton
Simt nevoia să-l preaslăvesc.

După o lungă tăcere,

Hilarion
reia:

Dar în afara dogmei ne este îngăduită toată libertatea de a cerceta. Doreşti să cunoşti ierarhia îngerilor, virtuţile Numerelor, raţiunea germenilor şi a metamorfozelor?

Anton
Da! da! gândirea mea se zbate ca să iasă din închisoarea ei. Mi se pare că adunându-mi toate puterile aş izbuti. Ba uneori, cam atât cât durează un fulger, mă simt parcă înălţat; apoi recad.

Hilarion
Secretul pe care ai vrea să-l cunoşti este păzit de înţelepţi. Ei trăiesc într-o ţară îndepărtată, stau aşezaţi sub arbori uriaşi, îmbrăcaţi în alb, şi senini precum zeii. Se hrănesc cu o boare caldă. De jur împrejurul lor leoparzii se plimbă pe gazon. Murmurul izvoarelor şi nechezatul inorogilor se aud dimpreună cu vocile lor. Le vei auzi şi tu; şi faţa Necunoscutului ţi se va dezvălui.

Anton
oftând:

Drumul e lung şi eu sunt bătrân!

Hilarion
Ei, oamenii învăţaţi nu sunt atât de rari. Unul e chiar foarte aproape de tine; aici! – Să intrăm!

IV

Şi Anton vede în faţa lui o bazilică imensă.

Lumina se proiectează din fundul ei, miraculoasă de parcă ar fi un soare multicolor, şi se revarsă peste capetele nenumăraţilor oameni care umplu nava şi se înghesuie printre coloane, spre laturi – unde, în despărţituri făcute din lemn, se disting altare, paturi, mătănii din pietricele albastre şi constelaţii pictate pe pereţi.

În mijlocul mulţimii, ici-colo, grupuri care stau pe loc. Oameni, urcaţi pe scăunele, ţin predici, cu degetul ridicat spre cer; alţii se roagă cu braţele strânse cruciş pe piept, sau, întinşi pe jos, cântă imnuri şi beau vin; în jurul unei mese, o grămadă de credincioşi sunt strânşi la o agapă, martirii îşi dezvelesc braţele şi picioarele ca să-şi arate rănile; bătrâni, proptiţi în toiege, povestesc despre călătoriile lor.

Sunt acolo oameni din ţara Germanicilor, din Tracia şi din Galia, din Sciţia şi din Indii, – cu zăpadă în bărbi, cu pene prin păr, cu scaieţi agăţaţi de poalele veşmintelor, cu sandalele prăfuite, cu pielea arsă de soare. Tot felul de straie se amestecă în învălmăşeala aceea, cămăşi de cânepă şi mantii de purpură, dalmaţiei brodate, scurteici din blănuri pe care le poarta răz-boinicii Gali, bonete de marinari, mitre episcopale. În ochii tuturor se vede o extraordinară scânteiere. Par călăi sau par eunuci.

Hilarion înaintează până în mijlocul lor. Toţi îl salută. Anton, lipit de el, se uită la ceilalţi. Bagă de seamă că sunt multe femei. Parte din ele sunt îmbrăcate bărbăteşte şi au capul ras; pe Anton îl înfricoşează.

Hilarion

Acestea sunt dreptcredincioasele care şi-au convertit soţii la creştinism. Dealtminteri, femeile au fost totdeauna de partea lui Iisus, chiar şi idolatrele, dovadă Procula, soţia lui Pilat şi Popeea, concubina lui Nero. Nu mai tremura! mergi înainte!

Alţi şi alţi oameni sosesc, necontenit.

Numărul lor creşte, sunt de două ori mai mulţi, uşori ca nişte umbre, făcând o mare larmă în care se amestecă urlete de furie, ţipete de voluptate, imnuri şi blesteme.

Anton
în şoaptă:

Ce vor?

Hilarion
Domnul a zis: „Aş avea a vă vorbi de multe alte lucruri". Ei cunosc aceste lucruri.

Şi îl împinge spre un tron de aur cu cinci trepte, pe care, înconjurat de optzeci şi cinci de învăţăcei, toţi unşi ca untdelemn, slabi şi foarte palizi, şade profetul Manes, – frumos ca un arhanghel, nemişcat ca o statuie, îmbrăcat într-o cămaşă indiană, cu rubine resfirate prin păru-i împletit în cosiţe şi ţinând în mâna stângă o carte cu icoane pictate, iar sub cea dreaptă, un glob. Icoanele înfăţişează creaturile care zăceau amorţite în haos. Anton se aplecă spre a le vedea mai bine. Apoi,

Manes
roteşte globul; şi potrivindu-şi cuvintele după o liră din care ţâşnesc sunete cristaline:

Pământul celest este extremitatea superioară, pământul muritor este extremitatea inferioară. E susţinut de doi îngeri, Splenditenens şi Omophor, cel cu şase feţe.

În culmea cerului cel mai înalt se află Divinitatea impasibilă; dedesubt, faţă în faţă, sunt Fiul lui Dumnezeu şi Prinţul tenebrelor.

Şi cum tenebrele au înaintat până la împărăţia sa, Dumnezeu a scos din propria-i esenţă o virtute care a creat primul om; şi l-a înconjurat pe om cu cinci elemente.

Dar demonii tenebrelor au furat o parte din ea, iar această parte e sufletul.

Nu există decât un singur suflet, – revărsat peste tot, precum apa unui fluviu ce se desparte în mai multe braţe. Şi acest suflet suspină când adie vântul, scrâşneşte în marmură când o tai cu fierăstrăul, urlă prin vocea mării; şi plânge cu lacrimi de lapte când smulgi frunza smochinului.

Sufletele plecate din această lume emigrează spre astre,

care sunt fiinţe însufleţite.

Anton
începe să râdă.
Ha! Ha! ce fantasmagorie absurdă!

Un bărbat
fără barbă şi auster ca înfăţişare:

Prin ce anume?

Anton încearcă să-i răspundă. Dar Hilarion îi spune în şoaptă că acel om este marele Origen; şi

Manes
reia:

Mai întâi ele se opresc în Lună, unde se purifică. Apoi urcă în Soare.

Anton
încet:

Nu ştiu nimic... ce ne-ar putea împiedica... să-l credem.

Manes
Ţelul oricărei creaturi este eliberarea razei cereşti închisă în materie. Din care materie ea scapă mai cu seamă prin parfumuri, mirodenii sau aromele vinului fiert prin lucruri uşoare care se aseamănă cu gândurile. Dar mişcarea vieţii o reţine în materie. Ucigaşul va renaşte în corpul unui celeph, cel care omoară vreun animal va deveni acel animal; dacă sădeşti o viţă vei fi legat în lăstarele ei. Hrana o absoarbe. Aşa că lipsiţi-vă de hrană! postiţi!

Hilarion
Sunt cumpătaţi, după cum bine vezi!

MANES
Există multă în cărnuri, mai puţină în verdeţuri. Dealtfel

cei Preacuraţi, graţie meritelor lor, despoaie vegetalele de partea aceea luminoasă şi aceasta urcă în focarul ei. Animalele o încătuşează în carnea lor când se nasc. Nu vă apropiaţi, aşadar, de femei!

Hilarion
Admiră-le castitatea!

Manes
Sau mai degrabă faceţi în aşa fel încât să nu zămislească. Mai bine e pentru suflet să se risipească în ţărână decât să tânjească în închisoarea cărnii!

Anton
Ah! ce nelegiuire!

Hilarion
Ce rost mai are să ierarhizezi turpitudinile? Biserica a făcut din căsătorie o taină!

Saturnin
într-un veşmânt sirian:

Acesta propovăduieşte nişte lucruri cât se poate de funeste. Dumnezeu-Tatăl, pentru a-i pedepsi pe îngerii răsculaţi, le-a poruncit să creeze lumea. Hristos a venit pentru Dumnezeul Evreilor, care era unul dintre aceşti îngeri...

Anton
Un înger? el! Creatorul!

Cerdon
Oare n-a vrut el să-l ucidă pe Moise, să-şi înşele profeţii, nu şi-a amăgit popoarele, şi n-a răspândit minciuna şi idolatria?

Marcion
Fără îndoială, Creatorul nu este adevăratul Dumnezeu!

Sfântul Clemente din Alexandria
Materia este eternă!

Bardezan
îmbrăcat ca un mag din Babilon:
Ea a fost alcătuită din cele Şapte Spirite planetare.

Hernienii
Îngerii au făcut sufletele!

Priscillianienii
Lumea a fost făcută de Diavol!

Anton
se dă înapoi:
Nemaipomenită grozăviei

Hilarion
îmbărbătându-l:

Prea repede cazi pradă disperării! înţelegi greşit doctrina lor! Iată aici unul care a primit învăţătura de la Teodas, prietenul sfântului Pavel. Ascultă-l!

Şi, la un semn al lui Hilarion,

Valentin
într-o tunică de pânză de argint cu o voce şuierătoare şi capul ţuguiat:

Lumea este opera unui Dumnezeu în delir!...

Anton
plecându-şi capul.

Opera unui Dumnezeu în delir? După o lungă tăcere: Dar cum aşa?

Valentin
Cea mai desăvârşită dintre fiinţe, dintre Eoni, Abisul, se odihnea la sânul Profunzimii împreună cu Gândirea. Din unirea lor s-a născut Inteligenţa, care a avut ca tovarăş Adevărul.

Inteligenţa şi Adevărul au dat naştere Cuvântului şi Vieţii, care la rândul lor au dat naştere Omului şi Bisericii; – avem deci opt Eoni!

Numără pe degete.

Cuvântul şi Adevărul au mai creat alţi zece Eoni, adică cinci perechi. Omul şi Biserica au creat încă doisprezece, printre care Paraclet şi Credinţa, Speranţa şi Mila, Perfecţiunea şi Înţelepciunea, Sophia.

Totalitatea acestor treizeci de Eoni constituie Pleroma, sau Universalitatea lui Dumnezeu. Astfel, precum ecourile unei voci se se îndepărtează, precum efluviile unui parfum ce se evaporă, precum strălucirea soarelui ce apune, Puterile emanate din Principiu slăbesc necontenit.

Dar Sophia, dornică să-l cunoască pe Tatăl, s-a avântat afară din Pleroma; – şi Cuvântul a alcătuit atunci un cuplu, Hristos şi Sfântul-Duh, care îi reunise pe toţi Eonii; şi toţi împreună l-au alcătuit pe Iisus, floarea Pleromei.

Între timp, efortul Sophiei de a fugi lăsase în vid o imagine a ei, o substanţă rea, Acharamot. Mântuitorului i s-a făcut milă de ea şi o scăpă de patimi; – şi din zâmbetul lui Acharamot eliberat s-a născut lumina; din lacrimile lui s-au format apele, iar din tristeţea lui materia neagră.

Din Acharamot a ieşit Demiurgul, făcătorul lumilor, al cerurilor şi al Diavolului. El sălăşluieşte mult mai jos de Pleroma, fără ca măcar să o vadă, astfel încât se crede adevăratul Dumnezeu, şi repetă din gura profeţilor săi: „Nu este alt Dumnezeu în afară de mine". Apoi el l-a făcut pe om, în sufletul căruia a aruncat sămânţa imaterială care era Biserica, o oglindire a celeilalte Biserici, situată în Pleroma.

Cândva Acharamot, ajungând în regiunea cea mai înaltă, se va alătura Mântuitorului; focul ascuns în lume va nimici toată materia, se va devora pe sine însuşi, iar oamenii, devenind spirit pur, se vor cununa cu îngerii!

Origen

Şi-atunci Demonul va fi învins, şi va începe împărăţia lui Dumnezeu!

Anton îşi reţine un strigăt; şi în aceeaşi clipă,

Basilide
apucându-l de cot:

Fiinţa supremă cu emanaţiile infinite se numeşte Abraxas, şi Mântuitorul cu toate virtuţile sale, Kaulakau, altfel spus linie-peste-linie, rectitudine-peste-rectitudine.
Poţi dobândi forţa lui Kaulakau cu ajutorul anumitor cuvinte înscrise pe această tablă de calcedonie, ca să fie uşurată memorarea lor.

Şi arată la gâtul lui o mică piatră pe care sunt gravate linii bizare.

Atunci vei fi transportat în Nevăzut; şi superior fiind legii, vei dispreţui totul, chiar şi virtutea!
Noi, ceştilalţi, cei Preacuraţii, trebuie să fugim de durere, după exemplul lui Kaulakau.

Anton
Dar cum se poate? Şi crucea?

Elkhesaiţii
în anterie de culoarea hiacintului, îi răspund:

Tristeţea, josnicia, osânda şi împilarea părinţilor noştri sunt şterse graţie menirii ce s-a împlinit.
Cristul cel inferior, omul-Iisus poate fi renegat; dar trebuie adorat celălalt Crist, înflorit în persoana sa sub aripa Porumbelului.
Cinstiţi căsătoria! Sfântul-Duh este feminin.

Hilarion a dispărut; şi Anton, împins de mulţime, ajunge în faţa

Carpocraţienilor
lungiţi împreună cu femeile lor pe perne stacojii:

Înainte de a reintra în Unic, tu vei trece printr-o serie de

condiţii şi de acţiuni. Pentru a te scăpa de tenebre, îndeplineşte-le chiar din clipa aceasta! Soţul să-i spună soţiei: „Milostiveşte-te de fratele tău", şi ea te va săruta.

Nicolaiţii
strânşi în jurul unor mâncăruri aburinde:

Asta e carnea ce a fost oferită idolilor; ia şi mănâncă! Apostazia este îngăduită când inima-i curată. Îmbuibă-ţi trupul cu tot ceea ce pofteşte. Încearcă să-l extermini prin dezmăţ. Prunikos, mama Cerului, s-a bălăcit în destrăbălare.

Marcosienii
şiroind de balsam; şi cu inele de aur:

Intră la noi pentru a te uni cu spiritul! Intră la noi ca să bei Nemurirea!

Şi unul din ei îi arată, în dosul unei tapiserii, corpul unui bărbat care are cap de măgar. Este reprezentarea lui Sabaot, tatăl Diavolului. Şi ca semn de ură scuipă pe el.

Un altul dezveleşte un pat foarte scund, presărat cu flori, spunând că în curând se vor săvârşi nunţile spirituale.

Un al treilea, ţinând o cupă de sticlă, face o invocaţie; cupa se umple de sânge:

Ah! iată-l! iată-l sângele lui Hristos!

Anton se îndepărtează. Dar e stropit de apa împroşcată dintr-o putină.

Helvidienii
se aruncă în putină cu capul în jos, bâiguind:

Omul regenerat prin botez este fără de păcat!

Apoi trece pe lângă un foc mare, unde se încălzesc Adamiţii, complet goi, ca să imite puritatea paradisului, şi se ciocneşte de

Mesalieni
prăvăliţi pe lespezi, pe jumătate adormiţi, îndobitociţi:

Oh! striveşte-ne dacă vrei, noi vom sta neclintiţi. Munca e un păcat, orice treabă-i vătămătoare.

În spatele acestora, abjecţii

Paternieni
bărbaţi, femei şi copii, claie peste grămadă, pe un morman de gunoaie, îşi ridică feţele hidoase năclăite de vin:

Părţile inferioare ale trupului sunt făcute de Diavol şi îi aparţin. Să bem, să mâncăm şi să ne destrăbălăm!

Aetius
Crimele sunt o necesitate ce stă mai prejos de privirea lui Dumnezeu!

Dar deodată

Un bărbat
înveşmântat într-o mantie cartagineză sare în mijlocul lor cu un bici în mână; şi, lovind la nimereală, în dreapta şi-n stânga, cu înverşunare:

Ah! impostori, tâlhari, simoniaci, eretici şi demoni! voi, pleava şcolilor, drojdia infernului! Acela, Marcion, e un matelot din Sinope excomunicat pentru incest; Carpocras a fost surghiunit pentru vrăjitorie; Aetius şi-a jefuit concubina, Nicolae şi-a prostituat soţia; şi Manes, care pretinde să i se spună Buddha şi în realitate se numeşte Cubricus, a fost jupuit de viu cu un băţ ascuţit de trestie, aşa că pielea lui tăbăcită spânzură la porţile Ctesiphonului!

Anton
l-a recunoscut pe Tertulian şi se repede spre el.

Magistre, sunt aici! sunt aici!

TERTULIAN
continuă:

Sfărâmaţi icoanele! acoperiţi cu văluri fecioarele! Rugaţi-vă, postiţi, plângeţi, canoniţi-vă! Fără filosofie! fără cărţi! După cum ne-a învăţat Iisus, ştiinţa este nefolositoare!

Au dispărut cu toţii; şi Anton vede în locul lui Tertulian o femeie ce şade pe o bancă de piatră.

Plânge în hohote, cu capul sprijinit de o coloană, cu păral atârnându-i în laţe, cu trupul gârbovit înveşmântat într-o lungă rochie brună.

Apoi se pomenesc unul lângă altul, departe de mulţime; – şi se aşterne o tăcere, o linişte extraordinară, ca în pădure când vântul se opreşte şi frunzele, deodată, rămân nemişcate.

Această femeie e foarte frumoasa, veştejită totuşi şi de o paloare sepulcrală. Se privesc amândoi; şi ochii lor parcă îşi transmit un val de gânduri, nenumărate lucruri de demult confuze şi profunde. În cele din urmă,

Priscilla
începe să spună:

Eram în ultima cameră a băii, şi zumzetul străzii mă adormea.

Deodată aud nişte urlete. Se striga: „E un vrăjitor! e Diavolul!" Şi mulţimea se opri în dreptul casei noastre, în faţa templului lui Esculap. M-am ridicat, ţinându-mă de zăbrelele ferestruicii, până la înălţimea geamului.

Pe peristilul templului era un om cu un lanţ de fier în jurul gâtului. Lua cărbuni de pe o tipsie şi îşi făcea cu ei dâre late pe tot pieptul strigând „Iisuse! Iisuse!" Mulţimea spunea: „Dar asta nu-i îngăduit. Să-l omorâm cu pietre!" Omul acela continua. Se petreceau nişte lucruri nemaipomenite, care te înflăcărau. Flori mari cât soarele mi se învârteau în faţa ochilor, şi prin văzduh auzeam vibrând o harfă de aur. Se lăsă noaptea. Mâinile mele au dat drumul zăbrelelor, simţeam că leşin, iar când el m-a dus la casa lui...

Anton

Dar de cine vorbeşti?

Priscilla
De Montanus, bine-nţeles!

Anton
Montanus a murit.

Priscilla
Nu-i adevărat!

O voce
Nu, Montanus n-a murit!

Anton îşi întoarce privirile; şi lângă el, de cealaltă parte, pe bancă, stă o altă femeie, – blondă, şi încă mai palidă, cu pungi sub ochi, de parcă ar fi plâns vreme îndelungată. Fără ca el s-o întrebe ceva, ea spuse:

Maximilla
Ne întorceam din Tars prin munţi, când la o cotitură a drumului am zărit un om sub un smochin.

Ne-a strigat de departe: „Opriţi-vă!" şi a început să alerge spre noi înjurându-ne. Sclavii veniră în fugă. El izbucni în râs. Caii se cabrară. Dulăii porniră să urle.

El stătea neclintit. Sudoarea îi curgea pe faţă. Mantaua îi fâlfâia în bătaia vântului.

Spunându-ne fiecăruia pe nume, ne dojenea pentru zădărnicia faptelor şi pentru nemernicia trupurilor noastre; – şi ameninţa cu pumnul dromaderii care-şi zăngăneau clopoţeii de arginţi prinşi sub fălci.

Turbarea lui îmi băga spaima în oase; dar parcă totuşi starea aceasta semăna cu un fel de voluptate care mă ameţea, mă îmbăta.

Mai întâi se apropiară sclavii. „Stăpâne, spuseră ei, animalele sunt obosite"; apoi veniră femeile: „Ne este frică", şi sclavii plecară. Apoi copiii începură să plângă: „Ne este foame!" Şi cum femeilor nu li s-a dat nici un răspuns, plecară şi ele.

El vorbea. Simţii că cineva e lângă mine. Era soţul meu; eu îl ascultam pe celălalt. Se târî printre bolovani strigând: „Mă

părăseşti?" şi eu i-am răspuns: „Da, du-te!", – pentru a-l putea urma pe Montanus.

Anton
Pe un eunuc!

Priscilla
Ah! te miră acest lucru, inimă vulgară ce eşti! Deşi Magdalena, Ioana, Marta şi Suzana nu s-au vârât în aşternutul Mântuitorului! Sufletele, mult mai bine decât trupurile, se pot îmbrăţişa cuprinse de delir. Pentru a o păstra fără de păcat pe Eustolia, episcopul Leonce s-a mutilat, – iubindu-şi mai mult dragostea decât virilitatea. Şi-apoi, în privinţa aceasta, n-am nici o vină; un duh mă silea să fac ceea ce am făcut; Sotas nu m-a putut vindeca. Şi totuşi e crud! Dar n-are importanţă! Sunt ultima profetesă; şi după mine va veni sfârşitul lumii.

Maximilla
Pe mine m-a copleşit cu darurile lui. Dealtminteri, nici una nu l-a iubit atât – şi nu a fost atât de iubită ca mine!

Priscilla
Minţi! eu am fost aceea!

Maximilla
Ba nu, eu!

Se iau la bătaie. Printre umerii lor apare capul unui negru.

Montanus
înfăşurat într-o mantie neagră, care se încheie, în loc de nasturi, cu oase de mort:

Potoliţi-vă, porumbiţele mele! Incapabili de fericirea pământească, noi suntem prin această uniune în plenitudinea spirituală. După era Tatălui, urmează era Fiului; şi eu o inaugurez pe a treia, pe aceea a lui Paraclet. Lumina lui am primit-o în timpul celor patruzeci de nopţi în care Ierusalimul ceresc a strălucit pe firmament, deasupra casei mele, la Pepuza.
Ah! cum urlaţi de groază când sunteţi biciuite! cum

mădularele voastre îndurerate se dăruiesc ardorii mele! cum tânjiţi la pieptul meu după o iubire irealizabilă! Şi care este atât de puternică încât v-a dezvăluit alte lumi, şi acum puteţi vedea sufletele cu ochii voştri.

Anton face un gest de uimire.

Tertulian
care a revenit lângă Montanus:

Fără îndoială, fiindcă sufletul are un corp, – ceea ce nu are corp nu există.

MONTANUS
Spre a-l face şi mai subtil eu am instituit numeroase mortificări, trei posturi mari pe an şi în fiecare noapte rugăciuni cu gura închisă, ca nu cumva răsuflarea să pângărească gândirea. Trebuie să te abţii de la o a doua nuntă, sau mai bine, să te abţii de la orice căsătorie. Îngerii au păcătuit cu femei.

Arconticii
în cilice ţesute din păr de cal:

Mântuitorul a spus: „Eu am venit ca să nimicesc facerile Femei'".

Tatianienii
în cilice de stuf:

Ea e copacul răului! Trupurile noastre sunt îmbrăcăminţi de piele.

Şi, înaintând mereu în aceeaşi direcţie, Anton întâlneşte

Valezienii
care zac pe pământ, cu plăgi roşii mai în jos de pântece, pe sub tunici, îi întind un cuţit:

Fă ca Origen şi ca noi. De durere te temi, laşule? Sau dragostea pentru carnea ta te reţine, ipocritule?

Şi în timp ce el îi priveşte cum se zvârcolesc, întinşi pe spate în băltoace de sânge,

Cainiţii
purtând părul înnodat cu câte o viperă, trec pe lângă el strigându-i la ureche:

Slavă lui Cain! Slavă Sodomei! Slavă lui Iuda!
Din Cain s-a născut seminţia celor puternici. Sodoma a înspăimântat lumea cu groaznica ei ispăşire; şi prin Iuda a izbăvit Domnul lumea! – Da, Iuda! căci fără el n-ar mai fi fost moartea şi n-ar mai fi fost mântuirea!

Dispar înghiţiţi de hoarda

Circoncelionilor
înveşmântaţi în piei de lup, încununaţi cu coroane de spini şi cu măciuci de fier în mâini:

Striviţi fructul! tulburaţi izvorul! înecaţi copilul! Jefuiţí-l pe bogatul care se crede fericit şi se îmbuibă cu mâncare! Ciomăgiţi-l pe săracul care râvneşte la pătura de pe spinarea măgarului, la mâncarea câinelui, la cuibul păsării, şi care e foarte mâhnit că alţii nu sunt la fel de nenorociţi ca el.
Noi, Sfinţii, ca să grăbim sfârşitul lumii, otrăvim, ardem, căsăpim!
Numai prin martiriu se ajunge la mântuire. Noi ne dăruim martiriului. Aşa că ne smulgem cu cleştii pielea de pe cap, ne vârâm picioarele pe sub roţile carelor, ne aruncăm în gurile cuptoarelor!
Blestemat fie botezul! blestemată euharistia! blestemată căsătoria! damnaţiune universală!

Atunci în întreaga bazilică turbarea se înteţeşte.
Audienii trag cu săgeţi în Diavol; Collyridienii aruncă spre tavan văluri albastre; Asciţii se prosternează în faţa unui burduf; Marcioniţii botează un mort cu untdelemn. În faţa lui Apelles, o femeie, ca să-şi explice mai bine gândul, arată o pâine rotundă într-o sticlă; o altă femeie, în mijlocul Sampseenilor, împarte în

chip de ostie praful de pe sandalele ei. Pe patul Marcosienilor, presărat cu trandafiri, doi amanţi se îmbrăţişează. Circoncelionii se ucid între ei, Valezienii horcăie, Bardesan cântă, Carpocras dansează, Maximilla şi Priscilla umplu bazilica de gemetele lor; – şi falsa profetesă din Capadochia[4], în pielea goală, proptită cu cotul de un leu, învârte prin aer trei făclii, urlând înfricoşătoarea Invocaţie.

Coloanele se clatină de parcă ar fi trunchiuri de copac, amuletele atârnate la gâturile Ereticilor se întretaie cu linii de foc, constelaţiile din capele se cutremură şi pereţii se dau înapoi, împinşi de forfota unei mulţimi în care capetele oamenilor par valuri ce se înalţă mugind.

Cu toate acestea, – chiar din adâncul vacarmului, răzbate o cântare, însoţită de râsete, în care se aude mereu numele lui Iisus.

Plebea bate din palme ca să-i marcheze ritmul. În mijlocul ei se află

Arie
în veşminte de diacon.

Nebunii care sunt împotriva mea au pretenţia că explică absurdul; şi pentru a le veni definitiv de hac, am compus nişte mici poeme atât de caraghioase încât pe la mori, prin taverne şi prin porturi lumea le ştie acum pe de rost.

De o mie de ori nu! Fiul nu este coetern cu Tatăl şi nici nu e din aceeaşi substanţă! Altminteri nu ar fi spus: „Doamne, ia de la mine acest pahar! – De ce-mi spuneţi că sunt bun? Numai Dumnezeu e bun! – Eu mă duc la Dumnezeul meu, la Dumnezeul vostru!' şi alte cuvinte care atestă calitatea lui de fiinţă creată. Care, în plus, ne este demonstrată prin toate denumirile lui: miel, păstor, fântână, înţelepciune, fiul omului, profet, calea cea bună, piatra unghiulară !

Sabelius
Eu susţin că amândoi sunt identici.

Arie

[4] Falsa profetesă este o femeie care, cam în 235, a străbătut ţinuturile Capadochiei, vestind sfârşitul lumii.

Sinodul din Antiohia a hotărât contrariul.

Anton
Prin urmare ce o Cuvântul?... Cine a fost Iisus?

Valentinienii
Era soţul lui Acharamot, care s-a pocăit!

Setianienii
Era Sein, fiul lui Noe!

Teodosienii
Era Melchisedec!

Merinţienii
N-a fost decât un om!

Apolinariştii
A luat înfăţişare de om! a simulat Patimile.

Marcel din Ancyre
E o dezvoltare a Tatălui!

Papa Calixt
Tatăl şi Fiul sunt cele două moduri ale unui singur Dumnezeu!

Metodius
Mai întâi a fost în Adam, apoi în om.

Cerinthe
Şi va reînvia!

Valentin
Cu neputinţă – trupul lui e ceresc!

Pavel din Samosata
Nu a devenit Dumnezeu decât după botez!

Hermogene

Sălăşluieşte în Soare.

Şi toţi ereticii fac roată în jurul lui Anton, care pşânge cu faţa ascunsă în palme.

Un evreu
cu barba roşie şi pielea pătată de lepră, vine chiar lângă el; – şi rânjind îngrozitor:

Sufletul lui era sufletul lui Esau! Suferea de boala belerofontică; iar maică-sa, negustoreasa, de parfumuri, s-a dat lui Panterus, un soldat roman, lângă un stog de porumb, într-o noapte când culesul era în toi.

Anton
îşi ridică, energic, capul, îi priveşte fără să vorbească; apoi, îndreptându-se, spre ei:

Doctori, magicieni, episcopi, diaconi, oameni şi năluci, pieriţi! pieriţi cu toţii! Nu sunteţi decât o minciună!

Ereticii
Avem şi noi martiri mai martiri decât ai tăi, rugăciuni mai grele, elanuri de iubire superioare, extazuri la fel de lungi.

Anton
Dar nu şi revelaţii! nu şi dovezi!

În clipa aceea toţi ridică în aer suluri de papirus, tăbliţe de lemn, bucăţi de pergament, eşarfe de pânză; – şi îmbrâncindu-se unii pe alţii:

Cerinţienii
Iată Evanghelia Evreilor!

Marcioniţii
Evanghelia Domnului!

Marcosienii
Evanghelia Eveil

Encratiţii
Evanghelia lui Toma!

Cainiţii
Evanghelia lui Iuda!

Baziliade
Tratatul sufletului întâmplătorl

Manes
Profeţia lui Barcuf!

Anton se zbate, scapă de ei; – şi zăreşte într-un colţ întunecos pe

Bătrânii ebioniţi
uscaţi ca nişte mumii, cu privirea stinsă, cu sprâncenele albe. Povestesc cu o voce behăitoare:

Noi ăştia l-am cunoscut, da, l-am cunoscut pe fiul dulgherului! Eram de vârsta lui şi locuiam pe aceeaşi uliţă. Se juca modelând păsărele din tină şi, fără să se teamă de tăişul dălţilor, îl ajuta pe taică-său la treabă, sau făcea gheme de lână vopsită pentru maică-sa. Apoi a călătorit în Egipt, de unde a adus mari taine. Noi eram la Ierihon când a venit să-l întâlnească pe mâncătorul de lăcuste. Au discutat împreună pe şoptite, aşa că nimeni nu i-a putut auzi. Dar din clipa aceea i s-a dus vestea prin Galileea şi au început să se pună pe seama lui o grămadă de poveşti.

Şi repetară tremurând:

Noi ăştia l-am cunoscut, da, l-am cunoscut!

Anton
Haide, mai spuneţi! mai povestiţi! Cum era la chip?

Tertulian
Avea o înfăţişare sălbatică şi respingătoare; – căci el luase

asupra lui toate crimele, toate durerile, toate strâmbătăţile acestei lumi.

Anton

Oh! nu! nu! Eu îmi închipui că, dimpotrivă, întreaga lui făptură avea o frumuseţe supraomenească.

Eusebiu din Cesareea

Se află la Paneades, proptită de o magherniţă pierdută printre buruieni, o statuie de piatră, ridicată, după cum se spune, de către femeia ce avusese scurgere de sânge. Dar timpul i-a măcinat faţa şi ploile i-au şters inscripţiile.

O femeie iese din grupul Carpocraţienilor.

Marcelina

Pe vremuri eram diaconeasă la Roma într-o mică biserică, unde le arătam credincioşilor chipurile lucrate în argint ale sfântului Pavel, Homer, Pitagora şi Iisus Hristos.

L-am păstrat doar pe al lui.

Îşi descheie mantia.

Îl vrei?

O voce

Reapare când îl chemăm noi! Acum e momentul! Haide!

Şi Anton simte căzându-i pe braţ o mână brutală care-l târăşte undeva.

Urcă o scară cufundată în beznă; – şi după nenumărate trepte ajunge în faţa unei uşi.

Atunci, cel care-l conduce (să fi fost Hilarion? nu-şi putea da seama) spune la urechea altcuiva: „Domnul va veni", – şi sunt introduşi într-o încăpere cu tavanul scund, fără mobile.

Ceea ce-l izbeşte în primul rând este, chiar în faţa lui, o lungă crisalidă de culoarea sângelui, cu un cap de om din care ies raze de lumină, şi cuvântul Knuphis scris în greceşte de jur împrejur. E aşezată în vârful unui trunchi de coloană, ce-i înfiptă în mijlocul unui piedestal. Pe ceilalţi pereţi ai camerei se află

medalioane din fier lustruit reprezentând capete de animale, capul unui bou, al unui leu, al unui vultur, al unui câine şi – din nou – capul unui măgar!

Opaiţele de lut atârnate sub aceste imagini aruncă o lumină pâlpâitoare. Anton, printr-o gaură din zid, vede luna care străluceşte departe, peste valuri, şi chiar desluşeşte uşorul lor clipocit regulat, dimpreună cu zgomotul înfundat pe care-l face carena unei nave izbindu-se de pietrele unui debarcader.

Bărbaţi ghemuiţi, cu feţele ascunse în mantale, scot din când în când un fel de lătrat înăbuşit. Femei moţăie cu frunţile culcate pe braţele ce le ţin sprijinite de genunchi şi sunt atât de încotoşmănate în vălurile lor că par grămezi de zdrenţe înşirate de-a lungul pereţilor. Lângă ele, copii pe jumătate goi, năpădiţi de păduchi, se uită la opaiţe cu o privire tâmpă; – şi nimeni nu face nimic; toţi aşteaptă ceva.

Vorbesc în şoaptă despre familiile lor sau îşi împărtăşesc unii altora leacuri pentru bolile care-i macină. O bună parte din ei se vor îmbarca în zori, căci persecuţia a devenit prea necruţătoare. Totuşi, pe păgâni îi poţi înşela destul de uşor. „Proştii de ei, cred că noi ne închinăm lui Knuphis! "

Dar unul dintre fraţi, subit inspirat, se aşază în faţa coloanei, unde fusese pusă o pâine, într-un coş plin cu mărar şi vrejuri de plante agăţătoare.

Ceilalţi s-au orânduit în picioare la locurile lor, formând trei rânduri paralele.

Inspiratul
desfăşoară o pancartă acoperită cu suluri de papirus aşezate fără nici o ordine, apoi începe:

Pe deasupra beznei, raza Cuvântului a pogorât şi s-a auzit un ţipăt asurzitor, care părea vocea luminii.

Toţi
răspund legănându-şi trupurile:

Kyrie eleison!

Inspiratul
Apoi, omul a fost creat de infamul Dumnezeu al lui Israel

cu ajutorul acestora:

Arată medalioanele,

Astophaios, Oraios, Sabaot, Adonai, Eloi, Iao[5]!
Şi omul zăcea în noroi, hidos, slăbănog, slut, fără minte.

Toţi
cu voce tânguitoare:

Kyrie eleison!

Inspiratul
Dar Sophia, compătimitoare, l-a însufleţit cu o părticică din sufletul ei.

Atunci, văzându-l pe om atât de frumos, Dumnezeu a fost cuprins de mânie. L-a întemniţat în regatul lui, oprindu-l să se atingă de pomul cunoştinţei.

Cealaltă l-a ajutat încă o dată. I-a trimis şarpele care, cu multe ocolişuri, l-a făcut să se lepede do această lege a urii.

Iar omul, după ce s-a înfruptat din ştiinţă, a înţeles lucrurile cereşti.

Toţi
cu putere:

Kyrie eleison!

Inspiratul
Dar Ialdabaot, ca să se răzbune, l-a aruncat pe om în materie, şi pe şarpe împreună cu ei.

Toţi
foarte încet:

Kyrie eleison!

Apoi rămân cu gura închisă şi tac.

---

[5] Aceste nume, ca şi cel de Ialdabaot, desemnează diferite întruchipări ale lui Iehova.

Mirosurile grele din port se amestecă în aerul cald cu fumul opaiţelor. Feştilele trosnesc, gata să se stingă; ţânţari lunguieţi le dau târcoale. Iar Anton se sufocă de spaimă; de parcă în jurul lui ar pluti presimţirea unei monstruozităţi, groaza unei crime ce e pe cale să se săvârşească.

Dar

Inspiratul

bătând din picior, pocnindu-şi degetele, ridicând capul, psalmodiază într-un ritm furios, în sunetul chimvalelor şi al unui flaut cu sunet piţigăiat:

Vino! vino! vino! Ieşi din peştera ta!

Tu cel sprinten, care alergi fără picioare, tu, culegătorule, care apuci fără mâini.

Şerpuitor ca fluviile, rotund ca soarele, negru cu pete de aur, precum firmamentul presărat cu stele! Asemenea vrejului răsucit de viţă şi asemenea circumvoluţiunilor măruntaielor noastre.

Nezămislitule! mâncătorule de pământ! mereu tânăr! pururea înţelept! preaslăvit la Epidaur! Bun cu oamenii! tu l-ai vindecat pe regele Ptolemeu, i-ai tămăduit pe oştenii lui Moise şi pe Glaucus, fiul lui Minos!

Vino! vino! vino! Ieşi din peştera ta!

Toţi
repetă:

Vino! vino! vino! Ieşi din peştera ta!

Dar nimic nu se arată.

De ce? Ce-a păţit?

Se sfătuiesc între ei, se propun felurite mijloace.

Un moşneag întinde o mână de iarbă. Atunci cele din coş se ridică. Verdeaţa se mişcă, florile se scutură, – şi apare capul unui piton.

Se târăşte încet peste pâine, ca un cerc care s-ar învârti în

jurul unui disc imobil, apoi se desfăşoară, şe lungeşte; e enorm şi de o greutate considerabilă. Ca nu cumva să se atingă de pământ, bărbaţii îl susţin pe piepturile lor, femeile pe capetele lor, copiii cu palmele; – şi coada lui, ieşind prin spărtura din zid, se întinde la nesfârşit, până în adâncul mării. Inelele i se înmulţesc, umplu întreaga încăpere; îl încolăcesc pe Anton.

Credincioşii
lipindu-şi buzele de pielea lui, îşi smulg din mâini pâinea pe care el o muşcase.

Eşti tu! eşti tu!
Înălţat mai întâi de Moise, sfărâmat de Ezechil şi înălţat iar de Mesia. El te-a băut din undele botezului: dar tu l-ai părăsit pe muntele Măslinilor, şi el şi-a simţit atunci întreaga-i slăbiciune.
Încolăcit pe braţele crucii, şi ridicându-te până deasupra capului lui, lăsatu-ţi-ai balele să curgă pe cununa-i de spini, şi te uitai la el cum moare. – Căci tu nu eşti Iisus, tu eşti Cuvântul! tu eşti Hristos!

Anton leşină de scârbă, şi cade în faţa colibei lui, pe aşchiile de lemn, unde arde molcom torţa pe care o scăpase din mână.
Această comoţie îl face să întredeschidă ochii; şi zăreşte Nilul unduios şi strălucitor, în lumina albă a lunii, ca un şarpe uriaş în mijlocul deşertului; – şi astfel iar cade pradă halucinaţiilor, aflându-se din nou printre Ophiţi; aceştia îl înconjoară, îl cheamă, cară bagaje, coboară spre port. Se îmbarcă şi el împreună cu ei.
O vreme ce nu poate fi măsurată se scurge.
Apoi bolta unei temniţe îl împrejmuieşte. Gratii de fier, în faţa lui, desenează linii negre pe un fond albastru; – alături de el, în întuneric, nişte oameni plâng şi se roagă în timp ce printre ei, alţi oameni îi îmbărbătează şi îi consolează.
Afară, parcă s-ar auzi zgomotul surd pe care-l face o mare mulţime, şi pare să fie o splendidă zi de vară.
Se aud strigătele ascuţite ale vânzătorilor de lubeniţă, de apă, de băuturi răcoritoare sau de perne umplute cu iarbă, pe care să te aşezi. Din când în când izbucnesc aplauze. Aude cum se umblă pe deasupra capetelor lor.

Deodată răsună un muget prelung, puternic şi cavernos ca gâlgâitul apei într-un apeduct.

Şi vede în faţa lui, îndărătul gratiilor de la o altă boxă, un leu care se plimbă; – apoi un şir de sandale, de pulpe goale şi franjuri de purpură. Iar mai departe, ghirlande de oameni etajate simetric se tot lărgesc, începând de la cea mai de jos, care împrejmuieşte arena, până la cea mai înaltă, unde se înalţă catarge, ca să susţină o fâşie de pânză albastră întinsă între vârfurile lor, pe frânghii. Scări care coboară radial, spre centru, taie, la intervale egale, aceste mari cercuri de piatră. Gradenele lor dispar sub mulţimea aşezată pe ele, cavaleri, senatori, soldaţi, plebei, vestale şi curtezane; – cu capişoane de lână, cu mânecare de mătase, în tunici stacojii, cu egrete din pietre preţioase, panaşe din pene, fascii de lictori; şi e năucit de toată mulţimea aceea care viermuieşte, ţipă, năvalnică şi furioasă, ca un uriaş cazan în clocot. În mijlocul arenei, pe un altar, fumegă un vas cu tămâie.

Aşadar, oamenii care-l înconjoară sunt creştini condamnaţi să fie azvârliţi fiarelor. Bărbaţii sunt îmbrăcaţi în mantia roşie a pontifilor lui Saturn, femeile înfăşurate in bentiţele lui Ceres. Prietenii lor îşi împart între ei rămăşiţele de veşminte, inelele. Ca să pătrundă în închisoare, spun ei, au fost nevoiţi să dea mulţi arginţi. Dar asta nu conta. Erau hotărâţi să rămână până la sfârşit.

Printre aceşti oameni care veniseră să-i consoleze, Anton remarcă un bărbat chel, într-o tunică neagră, a cărui figură i se mai arătase undeva; el vorbea despre neantul lumii şi de fericirea celor aleşi. Anton e înflăcărat de iubire. Doreşte să aibă prilejul de a-şi dărui viaţa pentru Mântuitorul, neştiind dacă el însuşi nu este unul dintre aceşti martiri.

Dar, în afară de un Frigian cu părul lung, care stă cu braţele ridicate, toţi par să fie trişti. Un bătrân plânge pe o bancă şi un tânăr visează stând în picioare, cu capul plecat.

Bătrânul

n-a vrut să-şi dea obolul, la o răspântie unde era statuia Minervei; şi se uită la tovarăşii săi cu o privire care înseamnă:

Ar fi trebuit să-mi daţi o mână de ajutor! Unele comunităţi

ajung în anumite cazuri la înţelegere în aşa fel încât să fie lăsate în pace. Mulţi dintre voi aţi obţinut scrisori dintr-acelea în care se declară în mod mincinos că aţi adus jertfe zeilor.

Întreabă:

Oare nu chiar Petrus din Alexandria a hotărât ce anume e de făcut atunci când te simţi covârşit de chinuri?

Apoi, în sinea lui:

La vârsta mea mi-e tare greu; beteşugurile mă fac foarte neputincios. Dar oricum, aş mai fi putut trăi până în iarnă.

îşi aminteşte cu duioşie de mica lui grădină; – şi priveşte spre altar.

Tînărul
care a tulburat, cu lovituri, o serbare închinată lui Apolo, şopteşte:

Şi totuşi, nu depindea decât de mine ca să fug în munţi!
– Soldaţii te-ar fi prins, oricum.

spune unul dintre fraţi.

– Oh! aş fi făcut precum Ciprian; şi m-aş fi reîntors; iar a doua oară aş fi avut, neîndoielnic, mai multă putere!

Apoi se gândeşte la zilele nenumărate pe care le-ar mai fi avut de trăit, la toate bucuriile pe care nu le va mai cunoaşte; – şi priveşte spre altar. Dar

Bărbatul în tunică neagră
se repede la el:

E scandalos! Cum adică, tu te crezi doar victima unei alegeri greşite? Dar gândeşte-te la femeile acestea care te privesc! Şi-apoi, uneori Dumnezeu face minuni. Pionius a făcut să înţepenească mâinile călăilor săi, iar sângele lui Polycarp a

stins flăcările rugului.

Se întoarce spre bătrân:

Tată, tată! dă-ne o pildă înălţătoare prin moartea ta. Întârziind-o ai săvârşi, fără îndoială, o faptă rea care ar nimici şi roadele celor bune. Dealtminteri, puterea lui Dumnezeu e nemărginită. S-ar putea ca exemplul tău să convertească întregul popor.

Şi, în boxa din faţă, leii se plimbă mereu, într-o mişcare continuă, rapidă. Deodată, cel mai mare îl priveşte pe Anton, începe să ragă – şi un abur îi iese din gură.

Femeile s-au înghesuit lângă bărbaţi.

Consolatorul
merge de la unul la altul.

Ce-aţi zice voi, ce-ai zice tu, dacă ar fi să te ardă pe tăblii de fier, dacă ar fi să te sfârtece legat de cozile cailor, dacă trupul tău uns cu miere ar fi devorat de muşte! Dar nu, tu nu vei avea parte decât de moartea vânătorului care-i atacat pe neaşteptate într-o pădure.

Anton le-ar fi preferat pe toate celelalte în locul îngrozitoarelor animale sălbatice; parcă le şi simte colţiii, ghearele, şi îşi aude oasele trosnind între fălcile lor.

Un îmblânzitor de fiare intră în cuşcă; martirii se cutremură.

Unul singur e impasibil, Frigianul, care se ruga mai la o parte. A incendiat trei temple; acum înaintează cu braţele ridicate spre cer, cu gura deschisă, capul în sus, fără să vadă nimic, ca un somnambul.

Consolatorul
strigă:

Înapoi! înapoi! Să nu vă pătrundeţi de duhul lui Montanus.

Toţi

se dau înapoi, vociferând:

Blestemat fie învăţăcelul lui Montanus!

Îl înjură, îl scuipă, ar vrea să-l bată.

Leii întărâtaţi se muşcă de coame. Mulţimea urlă: „La fiare cu ei! la fiare!"

Martirii, izbucnind în hohote de plâns, se îmbrăţişează. Li se oferă o cupă cu vin narcotic. Şi-o trec repede din mână în mână.

Proptit de poarta cuştii, un alt îmblânzitor de fiare aşteaptă semnalul. Uşa se întredeschidă; iese un leu.

Străbate arena cu paşi mari, piezişi. În spatele lui apar în şir ceilalţi lei, apoi un urs, trei pantere, leoparzi. Se răspândesc ca o turmă pe o păşune.

Se aude o pocnitură de bici. Creştinii se clatină pe picioare; – şi, ca să se termine odată cu toate, fraţii lor le dau brânci. Anton închide ochii.

Îi redeschide. Dar tenebrele îl învăluie.

Îndată însă, bezna se destramă; şi el distinge o câmpie stearpă, presărată cu muşuroaie, aşa cum se văd prin preajma carierelor părăsite.

Ici-colo, pâlcuri do arbuşti se ridică printre dalele aşternute pe pământ; şi forme albe, mai vagi decât norii, se apleacă asupra lor.

Sosesc altele, cu pas uşor. Ochi strălucesc prin despicăturile lungilor văluri. După umbletul lor molatic şi după parfumul pe care-l exală, Anton îşi dă seama că sunt patriciene. Sunt şi bărbaţi pe-acolo, dar de condiţie inferioară, căci au feţele tâmpe şi în acelaşi timp grosolane.

Una dintre ele
respirând adânc:

Ah! ce plăcut e aerul nopţii răcoroase, printre morminte. Sunt sătulă de moliciunea patului, de zarva zilnică, de apăsarea soarelui!

Servitoarea ei scoate dintr-un sac de pânză o torţă pe care o aprinde. Credincioasele aprind alte torţe pe care le aşază pe morminte.

O femeie
gâfâind:

Oh! în sfârşit, iată-mă şi pe mine! Dar ce neplăcut este să ai un soţ idolatru.

Alta
Pentru soţii noştri vizitele în închisori şi convorbirile cu fraţii sunt fapte suspecte! – ba chiar trebuie să ne ascundem când ne facem semnul crucii; căci ei ar socoti că închinăciunea e un descântec magic.

Alta
Cu al meu mă certam zilnic; nu cedam abuzurilor la care el voia să-mi supună trupul; – şi ca să se răzbune, m-a denunţat că sunt creştină.

Alta
Vă amintiţi de Lucius, tânărul acela atât de frumos, care a fost legat de un car şi târât de călcâie, ca Hector, de la poarta Esquiliană până la muntele Tibur;– şi de amândouă părţile drumului, sângele împroşca tufişurile! Eu am strâns picăturile de sânge. Iată!

Scoate din sân un bureto negru, îl sărută de nenumărate ori, apoi se aruncă peste lespede strigând:

Ah! prietenul meu! prietenul meu!

Un bărbat
Chiar astăzi se împlinesc trei ani de când a murit Domitilla. A fost lapidată în pădurea Proserpinei. Eu i-am cules oasele care străluceau prin iarbă ca nişte licurici. Acum le înveleşte ţărâna!

Se aruncă peste un mormânt.

Oh! logodnica mea! logodnica mea!

Şi toţi ceilalţi
împrăştiaţi prin câmpie:

Vai, sora mea! vai, fratele meu! vai, fiica mea! vai, măicuţă!

Stau în genunchi, cu frunţile în palme, sau lungiţi pe jos cu braţele întinse; – şi piepturile lor sunt gata să se spargă de hohote de plâns nestăpânitce. Privesc cerul spunând:

Ai milă de sufletul lui, o, Dumnezeul meu. El tânjeşte acum în lăcaşul umbrelor; milostiveşte-te şi primeşte-l întru înviere, ca să se bucure de lumina ta!

Sau, cu privirile pironite pe dale, şoptesc:

Linişteşte-te, nu mai ai de ce să suferi. Ţi-am adus vin şi carne!

O văduvă
Iată o mâncare de carne făcută de mine, aşa cum îţi plăcea ţie, cu multe ouă şi multă făină! O s-o mâncăm împreună, ca pe vremuri, nu-i aşa?

Gustă puţin din mâncare; şi deodată începe să râdă într-un fel ciudat, frenetic.

Celelalte fac la fel, mănâncă o bucăţică, beau o înghiţitură de vin.

Îşi povestesc despre martirii lor; durerea devine exaltantă, libaţiunile mai copioase. Cu ochii înecaţi în lacrimi, se privesc ţintă. Vorbesc încâlcit, din pricina băuturii, şi de jale; încet-încet mâinile li se ating, buzele se împreunează, vălurile se dau în lături şi se amestecă toţi peste morminte, printre făclii şi cupe.

Cerul începe să pălească. Ceaţa le umezeşte veşmintele; – şi fără a părea că se cunosc, se despart unii de alţii, plecând pe cărări diferite, peste câmpie.

Soarele străluceşte; buruienile au crescut, câmpia s-a schimbat.

Şi Anton vede clar, printre bambuşi, o pădure de coloane de un albastru-cenuşiu. Sunt trunchiuri de copac provenind dintr-un singur trunchi. De pe fiecare ramură a lui coboară alte ramuri care se înfig în sol; şi totalitatea acestor linii, orizontale şi perpendiculare, multiplicate la nesfârşit, ar semăna cu o schelărie monstruoasă dacă n-ar avea, din loc în loc, o mică smochină cu frunziş negricios, precum cel al sicomorului.

Distinge prin hăţişul de ramuri ciorchini de flori galbene, flori violete şi ferigi asemenea penelor de pasăre.

Pe sub ramurile cele mai de jos se arată din când în când coarnele unui bubal sau ochii lucitori ai unei antilope; papagalii stau cocoţaţi, fluturii zboară, şopârlele se târăsc, muştele bâzâie; şi, în inima tăcerii, se aude parcă palpitaţia unei vieţi profunde.

La intrarea în pădure, pe un fel de rug, e un lucru ciudat – un om – mâzgălit pe trup cu balegă de vacă, cu desăvârşire gol, mai uscat decât o mumie; încheieturile lui alcătuiesc nişte noduri la extremitatea oaselor care parcă-s nişte beţe. Ciorchini de scoici îi atârnă la urechi, are faţa prelungă, nasul ca un cioc de vultur. Braţul lui stâng e ridicat în sus, anchilozat, ţeapăn ca un ţăruş; – şi omul stă acolo de foarte multă vreme, căci păsările şi-au făcut cuib în părul lui.

În cele patru colţuri ale rugului ard patru focuri. Soarele e chiar în faţa lui; iar el îl contemplă cu ochii larg deschişi; – şi fără să se uite la Anton:

Brahmane de pe malul Nilului, ce părere ai?

Flăcări ies din toate părţile, printre buşteni; şi

Gymnosofistul
reia:

Asemenea rinocerului, eu m-am cufundat în solitudine. Locuiam în arborele din spatele meu.

Într-adevăr, uriaşul smochin are în canelurile sale o

excavaţie naturală de mărimea, unui om.

Şi mă hrăneam cu flori şi fructe, cu un asemenea respect faţă de precepte că nici măcar un câine nu m-a văzut mâncând.

Cum existenţa provine din corupţie, corupţia din dorinţă, dorinţa din senzaţie, senzaţia din contact, eu am fugit de orice acţiune, de orice contact; şi – nemişcat ca stela de pe un mormânt, respirând pe nări, fixându-mi privirea asupra nasului meu şi cumpănind eterul în spiritul meu, lumea în mădularele mele şi luna în inima mea, – visam la esenţa marelui Suflet din care scapă necontenit, ca scânteile din foc, principiile vieţii.

În cele din urmă am desluşit Sufletul suprem în toate fiinţele, şi toate fiinţele în Sufletul suprem; – şi am izbutit să fac să intre în el şi sufletul meu, în care-mi cuprinsesem toate simţurile.

Eu primesc ştiinţa de-a dreptul din cer, precum pasărea Ceataka, cea care nu-şi potoleşte setea decât cu razele de ploaie.

Şi prin faptul că eu cunosc lucrurile, lucrurile au pierit.

Acum, pentru mine nu mai există speranţă şi spaimă, nici fericire, nici virtute, nici noapte, nici zi, nici tu, nici eu, absolut nimic.

Austeritatea mea înfricoşătoare m-a făcut superior Puterilor. Cu o încordare a gândului meu, pot ucide o sută de fii de regi, pot detrona zeii, pot răsturna lumea.

A spus toate acestea cu o voce monotonă.

Frunzişul în jurul lui se chirceşte. Pe jos, şobolanii o iau la fugă.

Îşi apleacă încet privirea spre flăcările ce se înteţesc, apoi adaugă:

Mi s-a făcut scârbă de formă, scârbă de percepţie, scârbă chiar şi de cunoaştere, – căci gândirea nu supravieţuieşte faptului tranzitoriu în care îşi are cauza, şi spiritul nu este decât o iluzie ca toate celelalte.

Tot ce se zămisleşte va pieri, tot ceea ce moare trebuie să renască; fiinţele care sunt acum dispărute vor sălăşlui în matrici încă neformate şi vor reveni pe pământ pentru a sluji cu durere alte creaturi

Dar, cum eu am trecut printr-o multitudine infinită de existenţe, sub învelişuri de zei, de oameni şi animale, renunţ la călătorie, sunt sătul de această osteneală. Părăsesc hanul murdar al corpului meu, zidit din carne, înroşit cu sânge, învelit într-o piele hidoasă, plină de scârboşenii; – şi drept răsplată, în sfârşit, voi dormi în cel mai profund absolut, în Nimicire.

Flăcările i se ridică până la piept, – apoi îl învăluie. Capul lui parcă trece prin ele ca prin gaura dintr-un zid. Ochii-i holbaţi privesc mereu.

Anton
se ridică.

Pe jos, de la făclie, s-au aprins aşchiile de lemn; şi flăcările i-au pârlit barba.

Anton calcă focul în picioare, ţipând; şi când din vâlvătaie nu mai rămâne decât un morman de cenuşă:

Unde-o fi Hilarion? Mai adineaori era aici.

L-am văzut!

Nu, e cu neputinţă! mă înşel!

Dar atunci?... Coliba mea, pietrele acestea, nisipul, poate că nici ele nu mai sunt aievea. Îmi pierd minţile. Mai bine să mă liniştesc! unde eram? ce se întâmpla?

Aha! Gymnosofistul!... O asemenea moarte este ceva obişnuit pentru înţelepţii indieni. Kalanos şi-a dat foc în faţa lui Alexandru; un altul a făcut la fel pe vremea lui Augustus. Cât de mult urăsc ei viaţa! Sau poate că îi îmboldeşte orgoliul?... Oricum, ceea ce fac ei vădeşte un curaj de martir!... În privinţa celorlalţi, acum cred tot ce mi s-a spus despre dezmăţul la care se dedau.

Şi înainte de ei? Da, îmi amintesc! mulţimea de eretici... Ce ţipete! ce priviri! Dar de ce oare o asemenea dezlănţuire a cărnii şi atâtea rătăciri ale spiritului?

Ei pretind că pe căile acelea se îndreptau spre Dumnezeu! Şi cu ce drept îi blestem eu, care mă poticnesc pe calea mea? Dacă n-ar fi dispărut, poate aş fi reuşit să aflu mai multe despre ei. Dar toate s-au învârtejit prea repede; n-avusesem timp să le răspund. Acum parcă simt că mintea mi-a devenit mai

cuprinzătoare şi mai luminată. Sunt liniştit. Aş fi în stare... Dar asta ce mai e? credeam că am stins focul!

O flacără se strecoară printre stânci; şi în aceeaşi clipă o voce sacadată se aude departe, prin munţi.

Să fie scheunatul vreunei hiene, sau hohotele de plâns ale unui călător rătăcit?

Anton ascultă. Flacăra se apropie.

Vede venind o femeie care plânge, aplecată pe umărul unui bărbat cu barba albă.

E îmbrăcată într-o rochie de purpură zdrenţuită. El e cu capul gol, ca şi ea; poartă o tunică tot de purpură şi ţine în mână un vas de bronz din care se ridică o mică flacără albastră.

Anton se teme – şi ar vrea să ştie cine-i femeia aceea.

Străinul (Simon)

E-o fată, o sărmană copilă pe care o aduc cu mine peste tot.

Ridică vasul de bronz.

Anton o priveşte la lumina flăcării pâlpâitoare.

Femeia are pe obraji semne de muşcături, pe braţe urme de lovituri; părul ei răvăşit se amestecă printre zdrenţele ce curg din veşmintele-i sfâşiate; ochii-i par nesimţitori la lumină.

Simon

Uneori rămâne multă vreme aşa, fără să vorbească, fără să mănânce; apoi se trezeşte – şi spune lucruri minunate.

Anton

Într-adevăr?

Simon

Ennoia! Ennoia! Ennoia! povesteşte ce ai de spus!

Ea-i priveşte de parcă atunci s-ar fi trezit dintr-un vis, îşi freacă uşor sprâncenele cu degetele şi, cu o voce tânguitoare:

Elena (Ennoia)

Îmi amintesc de meleaguri îndepărtate de culoarea smaraldului. Peste care creşte un singur copac.

Anton tresare.

În dreptul fiecărei trepte a rămurişului său stufos pluteşte în aer câte o pereche de Duhuri. Crengile se încrucişează în jurul lor precum venele într-un corp; şi ele privesc viaţa eternă cum urcă de la rădăcinile cufundate în întuneric până la coroana care se ridică mai sus de soare. Eu, pe a doua ramură, luminam cu faţa mea nopţile de vară.

Anton
lovindu-şi fruntea cu palma.

Aha! înţeleg! capul!

Simon
ducându-şi degetul la gură:

Sssst!...

Elena

Pânza era umflată de vânt, carena tăia valurile. El îmi spunea: „Ce-mi pasă dacă-mi răscolesc patria, dacă-mi pierd regatul. Tu vei fi a mea, în casa mea!"

Ce plăcută era odaia înaltă din palatul lui. El se tolănea pe patul de fildeş şi, mângâindu-mi părul, îmi cânta drăgăstos.

Când se înserа, vedeam cele două tabere, fanalele aprinse, pe Ulise în faţa cortului, pe Ahile îmbrăcat în zale, conducând un car de-a lungul ţărmului mării.

Anton
Dar e cu desăvârşire nebună! Ce-a păţit?

Simon
Sssst!... Sssst!...

Elena

M-au uns cu pomezi şi m-au vândut plebei, ca să se desfete cu mine.

Într-o seară, cu o alăută în mână, le cântam unor mateloţi greci care dansau. Ploaia, ca o cataractă, cădea peste tavernă, şi cupele de vin fiert abureau. Intră un om, fără ca uşa să se fi deschis.

Simon

Eram eu! te-am regăsit!

Iat-o, Antoane, pe cea care o numită Sigeh, Ennoia, Barbelo, Prunikos[6]! Spiritele care conduc lumea o pizmuiau şi au întemniţat-o într-un corp de femeie.

Ea a fost Elena Troienilor, a cărei amintire a blestemat-o poetul Stesihor. Ea a fost Lucreţia, patriciana violată de regi. Ea a fost Dalila, care i-a tăiat părul lui Samson. Ea a fost acea fiică a lui Israel care se dădea ţapilor. Ei i-a plăcut adulterul, idolatria, minciuna şi prostia. Ea a fost prostituata tuturor seminţiilor. A cântat pe la toate răspântiile. A sărutat obrajii tuturor.

La Tyr, ea, Siriana, a fost ţiitoarea hoţilor. Bea cu ei toată noaptea şi ascundea ucigaşii în vermina caldă a patului ei.

Anton

Ei! şi ce mă priveşte!...

Simon
furios:

Dar îţi spun eă am răscumpărat-o – şi i-am redat splendoarea; în aşa fel încât Caius Caligula s-a îndrăgostit de ea, fiindcă voia să se culce cu Luna!

Anton

Ei şi?...

Simon

Dar Luna e chiar ea. N-a scris oare papa Clement că ea a fost închisă într-un turn? Trei sute de persoane au împresurat

[6] Sigeh (Tăcerea), Ennoia (Gândirea), Barbelo (Mama lui Ialdabaot şi a lui Sabaot) sunt trei din cei trezeci de eoni în sistemul lui Valentin. Prunikos: Lasciva.

turnul; şi la fiecare ferestruică, în acelaşi timp, au văzut răsărind luna, – deşi pe lume nu sunt mai multe luni, nici mai multe Ennoia!

Anton
Da... parcă-mi amintesc...

Şi rămâne visător.

Simon
Nevinovată precum Crist care a murit pentru bărbaţi, ea s-a jertfit pentru femei. Căci neputinţa lui Iehova se dovedeşte prin neascultarea lui Adam, şi trebuie răsturnată vechea lege care e potrivnică firii lucrurilor.

Eu am propovăduit reînnoirea în Efraim şi Issahar, de-a lungul torentului Bizor, peste lacul Heleh, în valea Mageddo, dincolo do munţi, la Bostra şi Damasc! Să vină la mine cei ce s-au bălăcit în vin, cei care s-au tăvălit în noroi, cei care s-au mânjit cu sânge; iar eu voi şterge toată murdăria cu Sfântul-Duh, pe care Grecii îl numesc Minerva! Ea e Minerva! Ea e Sfântul-Duh! Eu sunt Jupiter, Apolo, Crist, Paraclet, marea putere a lui Dumnezeu întrupată în persoana lui Simon!

Anton
Ah! tu eşti!... aşadar tu eşti? Dar eu îţi cunosc toate fărădelegile.

Eşti născut la Gittoi, lângă Samaria. Dositeu, primul tău dascăl, te-a alungat! Îl urăşti pe sfântul Pavel pentru că a convertit-o pe una din femeile tale; şi fiind învins de sfântul Petru, – de turbare şi din frică ai aruncat în valuri sacul în care-ţi ţineai şiretlicurile!

Simon
Poate le vrei tu?

Anton îl priveşte; – şi o voce lăuntrică îi şopteşte în piept: „De ce nu?"

Simon
reia:

Cel care cunoaşte forţele Naturii şi substanţa Duhurilor, trebuie să săvârşească minuni. Acesta e visul tuturor înţelepţilor – şi e dorinţa care te scurmă; recunoaşte!

În faţa Romanilor, am zburat într-un circ atât de sus, încât nu m-au mai văzut. Nero a poruncit să fiu decapitat; dar în locul capului meu a căzut la pământ căpăţâna unei oi. În sfârşit, m-au îngropat de viu, dar am înviat a treia zi. Dovada e că sunt aici!

Şi întinde spre Anton mâinile, ca să i le miroase. Duhnesc a cadavru. Anton se dă îndărăt.

Pot face să se mişte şerpi de bronz, să râdă statui de marmură şi câinii să vorbească. Îţi voi arăta o imensă grămadă de aur; voi înălţa regi; vei vedea popoare întregi preamărindu-ma! Pot să umblu pe nori şi pe valuri, să trec prin munţi, să mă prefac în tânăr, în bătrân, în tigru, în furnică, pot să iau înfăţişarea ta, să ţi-o dau pe a mea, să dezlănţui fulgerul. Îl auzi?

Tunetul bubuie şi fulgere se văd nenumărate.

Acesta e glasul celui Prea-înalt! „căci Veşnicul tău Dumnezeu este un foc", şi toate creaţiile se săvârşesc prin limbile de flăcări ce ţâşnesc din acest focar.

O să primeşti botezul lui, – acest al doilea botez anunţat de Iisus şi care a căzut asupra apostolilor într-o zi cu furtună, când stăteau cu fereastra deschisă.

Şi mişcând uşor flacăra cu mâna, de parcă l-ar fi aghesmuit cu ea pe Anton:

Mamă a îndurării, tu care ne descoperi tainele, ca să ne găsim liniştea în cea de-a opta casă...

Anton
strigă:

Ah! dacă aş avea acum apă sfinţită!

Flacăra se stinge scoţând mult fum.

Ennoia şi Simon au dispărut.
O ceaţă ca de gheaţă, opacă şi fetidă, umple atmosfera.

Anton
întinzând braţele, ca un orb:

Unde sunt... Mi-e teamă să nu cad în abis. Şi crucea, desigur, e prea departe de mine... Ah! ce noapte! ce noapte!

O pală de vânt împrăştie ceaţa; – şi zăreşte atunci doi oameni îmbrăcaţi în lungi tunici albe.
Primul e înalt, are chipul blajin, o înfăţişare gravă. Părul lui blond, despărţit precum cel al lui Crist, îi cade bine rânduit pe umeri. A aruncut băţul ce-l ţinea în mână, iar însoţitorul lui l-a prins, făcând o temenea, ca Orientalii.
Acesta din urmă este scund, bondoc, cârn, îndesat, cu părul creţ, cu faţa tâmpă.
Amândoi sunt desculţi, cu capul gol, şi prăfuiţi, ca doi oameni ce vin de la drum lung.

Anton
tresărind:

Ce vreţi! Vorbiţi! Plecaţi de-aici!

Damis (bondocul)
Uşurel, uşurel!... bunule ermit! ce vreau? habar n-am. Întreabă-l pe stăpânul meu.

Se aşază; celălalt rămâne în picioare. Tăcere.

Anton
reia:

De unde veniţi?...

Damis
Oh! de departe – de foarte departe!

Anton

Şi unde mergeţi?...

Damis
arătând spre celălalt:

Unde va vrea el!

Anton
Şi cine-i el?

Damis
Priveşte-l!

Anton
aparte:

Pare un sfânt! Dacă aş îndrăzni...

Fumul s-a risipit. Aerul e foarte limpede. Luna străluceşte.

Damis
La ce te gândeşti, de nu mai scoţi o vorbă?

Anton
Mă gândesc... Ah! la nimic!

Damis
înaintează spre Apollonius şi se învârteşte de câteva ori în jurul lui, aplecat din mjloc, fără să-şi ridice capul.

Stăpâne, acesta e un ermit galilean care vrea să afle obârşiile înţelepciunii.

Apollonius
Să se apropie!

Anton şovăie.

Damis
Apropie-te!

Apollonius
cu o voce tunătoare:

Apropie-te! Ai vrea să ştii cine sunt, ce fac, ce gândesc? nu-i aşa, copile?

Anton
...Dacă, totuşi, aceste lucruri pot contribui la mântuirea mea.

Apollonius
Bucură-te, ţi le voi spune!

Damis
în şoaptă, lui Anton:

Este oare cu putinţă? Pesemne că de la prima privire a descoperit în tine o înclinaţie extraordinară către filosofie! O să încerc să trag folos şi eu, ascultându-l!

Apollonius
O să-ţi povestesc mai întâi despre drumul lung pe care l-am străbătut ca să cunosc doctrina; şi dacă în toată viaţa mea vei găsi o singură faptă rea, mă vei opri, – căci cel care a săvârşit un rău prin lucrările sale, stârni-va mânia prin vorbele ce le rosteşte.

Damis
către Anton:

Ce om drept! Nu?

Anton
Într-adevăr, cred că este sincer.

Apollonius
În noaptea când m-am născut, mamei mele i s-a părut că se vede culegând flori pe malul unui lac. S-a ivit un fulger şi ea m-a adus pe lume ascultând lebedele care cântau în visul ei.

Până la cincisprezece ani am fost scufundat de trei ori pe zi în fântâna Asbadea, ale cărei ape îi fac pe sperjuri hidropici; şi corpul mi-a fost frecat cu frunze de cniza, ca să fiu cast.

O prinţesă palmyriană a venit într-o zi să mă vadă şi mi-a oferit comorile de care ea ştia că se află ascunse prin morminte. O sclavă a templului Dianei s-a omorât de disperare cu un cuţit de sacrificiu; şi guvernatorul Ciliciei, aşa cum făgăduise, a anunţat cu mare zarvă familia mea că va porunci să fiu omorât; dar el a murit la trei zile după aceea, asasinat de Romani.

Damis
lui Anton, înghiontindu-l cu cotul:

Ei! nu-ţi spuneam? Ce om fără seamăn!

Apollonius
Patru ani la rând am păstrat cea mai desăvârşită tăcere, ca pytagoricienii. Durerea cea mai năprasnică nu-mi putea smulge nici măcar un oftat; când intram la teatru, lumea se ferea de mine ca de o vedenie.

Damis
Oare tu ai fi putut face asemenea lucruri?

Apollonius
Când s-a împlinit sorocul încercărilor mele, am început să luminez pe preoţii care pierduseră tradiţia.

Anton
Care tradiţie?

Damis
Lasă-l să continue! Taci!

Apollonius
Am stat la taifas cu Samaneenii de pe Gange, cu astrologii din Caldeea, cu magii din Babilon, cu Druizii gali, cu sacerdoţii Negrilor! Am urcat pe cele optsprezece Olimpuri, am sondat lacurile Sciţei, am măsurat imensitatea Deşertului!

Damis
E-adevărat, toate sunt adevărate. Eram şi eu de faţă!

Apollonius
Mai întâi am fost până la marea Hyrcaniană. I-am făcut înconjurul; şi, prin ţara Baraomaţilor, unde este înmormântat Bucefal, am coborât spre Ninive. La porţile oraşului s-a apropiat de mine un om.

Damis
Eu! eu! bunul meu stăpân! Te-am iubit din prima clipă! Erai mai blând decât o fată şi mai frumos decât un Zeu!

Apollonius
fără să-l audă:

Voia să mă însoţească spre a-mi sluji ca tălmaci.

Damis
Dar mi-ai spus că înţelegi toate limbile şi că ghiceşti toate gândurile. Atunci ţi-am sărutat poalele mantiei şi am pornit în urma ta.

Apollonius
După ce am trecut de Ctesiphon, am intrat pe pământurile Babilonului.

Damis
Şi satrapul a scos un ţipăt când a văzut un om atât de livid.

Anton
aparte:

Ce înţeles are...

Apollonius
Regele m-a primit stând în picioare, alături de un tron de argint, într-o sală rotundă, constelată cu luceferi; – şi de cupolă atârnau, legate cu fire nevăzute, patru mari păsări de aur cu

aripile întinse.

Anton
visând:

Există oare pe pământ asemenea lucruri?

Damis
Babilonul e un oraş nemaipomenit. Acolo toată lumea e bogată. Casele, zugrăvite în albastru, au porţi de bronz cu câte o scară ce coboară spre fluviu.

Desenând cu bastonul în ţarină:

În felul acesta, vezi? Şi-apoi ce temple, ce pieţe, ce băi, ce apeducte! Palatele sunt acoperite cu aramă roşie. Iar interioarele, dacă le-ai fi văzut!

Apollonius
Pe zidurile dinspre septentrion se ridică un turn care susţine un al doilea turn, un al treilea, un al patrulea, un al cincilea – şi mai sunt încă trei! Al optulea este o capelă cu un pat. Nimeni nu intră acolo decât femeia aleasă de preoţi pentru Zeul Belus. Regele m-a găzduit acolo.

Damis
La mine nici nu s-a uitat. Aşa că nu mi-a rămas decât să mă plimb singur pe străzi. M-aum interesat de obiceiurile locului; am vizitat atelierele; am cercetat marea maşină care aduce apa prin grădini. Dar mi s-a urât să fiu despărţit de Stăpân.

Apollonius
În sfârşit, plecăm din Babilon: şi deodată, în lumina lunii, vedem o gânganie, asemenea călugăriţei.

Damis
Da, da! Avea copite de fier; zbiera ca un măgar; galopa printre stânci. I-am tras câteva înjurături; a dispărut.

Anton
aparte:
Oare unde vor să ajungă?

Apollonius
La Taxilla, capitala celor cinci mii de fortăreţe, Fraortes, regele Gangelui, ne-a arătat garda lui de oameni negri înalţi de cinci coţi, şi în grădinile palatului său, sub un pavilion de brocart verde, un elefant uriaş, cu care reginele se jucau stropindu-l cu parfum. Era elefantul lui Porus, care fugise după moartea lui Alexandru.

Damis
Şi care a fost găsit apoi într-o pădure.

Anton
Vorbesc mult, de parc-ar fi beţi.

Apollonius
Fraortes m-a poftit la masa lui.

Damis
Ce ţară aiurea. În timp ce beau, seniorii se veselesc trăgând cu săgeţi pe sub picioarele unui copil care dansează. Numai că eu nu încuviinţez...

Apollonius
Pe când mă pregăteam de plecare, Regele mi-a dat o umbrelă şi mi-a spus: „Am pe Hindus o herghelie de cămile albe. Când nu ai nevoie de ele le sufli în urechi. Şi se întorc singure de unde au plecat".
Am coborât de-a lungul fluviului, mergând noaptea la lumina licuricilor care strălucesc printre bambuşi. Sclavul fluiera un cântec ca să alunge şerpii; şi cămilele noastre se lăsau în jos din şale când treceam pe sub copaci, ca pe sub nişte porţi prea scunde.
Odată, un copil negru, care ţinea un caduceu de aur în mână, ne-a condus la colegiul înţelepţilor. Iarhas, căpetenia lor, mi-a vorbit despre strămoşii mei, de toate gândurile mele, de toate faptele mele, de toate existenţele mele. El fusese fluviul

Hindus şi mi-a amintit că eu condusesem bărci pe Nil, pe vremea regelui Sesostris.

Damis
Mie nu mi-a spus nimic, aşa că eu nu ştiu cine am fost.

Anton
Par nedesluşiţi, ca nişte umbre.

Apollonius
Am întâlnit, pe ţărmul mării, pe Cynocephalii ghiftuiţi de lapte, care se întorceau din expediţia lor în insula Taprobana. Valurile călduţe rostogoleau în faţa noastră perle blonde. Ambra trosnea sub paşii noştri. Schelete de balene se înălbeau printre crăpăturile falezelor. În cele din urmă, pământul se făcu mai îngust decât talpa sandalei; – şi după ce am aruncat spre soare câteva picături din Ocean, am făcut la dreapta ca să ne întoarcem.

Am revenit prin regiunea Aromatelor, prin ţara Gangarizilor, peste promontoriul Comaria, prin ţinuturile Sahaliţilor, ale Adramiţilor şi ale Homeriţilor; – apoi, trecând peste munţii Cassanieni, peste marea Roşie şi insula Topazos, am pătruns în Etiopia prin regatul Pigmeilor.

Anton
aparte:

Ce mare e pământul!

Damis
Şi când am ajuns acasă, toţi cei pe care îi cunoscuserăm odinioară muriseră.

Anton îşi lasă capul în jos. Tăcere.

Apollonius
reia:

Atunci a început să se vorbească în lume despre mine.
Ciuma făcea ravagii în Efes; am pus să fie omorât cu

pietre un bătrân cerşetor;

Damis
Şi ciuma s-a dus!

Anton
Cum? Alungă şi bolile?

Apollonius
La Cnida, am vindecat pe unul care se îndrăgostise de Venus.

Damis
Da, un nebun care chiar făgăduise că o ia de nevastă.
– Să iubeşti o femeie treacă-meargă; dar o statuie, asta-i curată prostie! – Stăpânul i-a pus mâna pe inimă; şi iubirea s-a stins pe loc.

Anton
Cum? poate izbăvi de demoni?

Apollonius
La Tarente, o tânără fată moartă era dusă spre rug.

Damis
Stăpânul i-a atins buzele şi ea s-a ridicat chemând-o pe maică-sa.

Anton
Cum? învie morţii?

Apollonius
Am prevestit venirea la putere a lui Vespasian.

Anton
Cum! Ghiceşte şi viitorul?

Damis
Era în Corint...

Apollonius
Stând la masă cu el, la băile de la Baiae...

Anton
Iertaţi-mă, străinilor, e târziu!

Damis
Un tânăr ce se numea Menip.

Anton
Nu! nu! plecaţi!

Apollonius
Intră un câine, ţinând în gură o mână tăiată.

Damis
Pe înserat, într-o mahala, tânărul s-a întâlnit cu o femeie.

Anton
Nu vreţi să-nţelegeţi? Plecaţi odată!

Apollonius
Tânărul, aşa, într-o doară, dădea târcoale paturilor.

Anton
Destul!

Apollonius
Voiau să-l alunge.

Damis
Aşadar, Menip s-a dus la ea; şi s-au iubit.

Apollonius
Şi bătând din coadă pe mozaic, depuse mâna aceea pe genunchii lui Flavius.

Damis
Dar dimineaţa, la lecţiile de la şcoală, Menip era palid.

Anton
tresăltând:

Nu vă potoliţi? Aşa? atunci continuaţi, de vreme ce nu...

Damis
Stăpânul îi spuse: „O, frumosul meu tânăr, tu mângâi un şarpe; un şarpe te mângâie; pe când nunta?" Am pornit-o cu toţii la nuntă.

Anton
Greşesc, fără îndoială, ascultând toate acestea!

Damis
Chiar din vestibul forfoteau servitorii, uşile se deschideau; totuşi nu se auzeau nici zgomotele paşilor, nici zgomotele uşilor. Stăpânul se aşează alături de Menip. Şi-atunci logodnica se mânie rău de tot pe filosofi. Dar vesela de aur, paharnicii, bucătarii, pitarii dispărură; acoperişul îşi luă zborul, zidurile se năruiră: şi Apollonius rămase singur, numai cu femeia aceea care plângea la picioarele lui. Era o vampiră care le făcea poftele tinerilor frumoşi, dar numai ca să se înfrupte din ei, – căci nimic nu este mai plăcut pentru acest soi de femei decât sângele îndrăgostiţilor.

Apollonius
Dacă vrei să cunoşti arta...

Anton
Nu vreau să cunosc nimic!

Apollonius
În seara când am ajuns la porţile Romei...

Anton
Oh! da, povesteşte-mi despre oraşul papilor!

Apollonius
Ne-a acostat un om beat, care cânta cu o voce foarte plăcută. Cânta un epitalam de-al lui Nero; şi avea puterea de a-l

omorî pe fiecine l-ar fi ascultat fără luare-aminte. Omul căra în spate, într-o cutie, o coardă luată de la ţitera împăratului. Eu am ridicat din umeri. El ne-a aruncat cu noroi în obraz. Atunci mi-am dezlegat centura şi i-am pus-o în mână.

Damis
Ai făcut-o boacănă, ce-mai!

Apollonius
Când s-a înnoptat, împăratul m-a chemat la el acasă. Juca arşice cu Sporus pe o masă de agat, stând sprijinit în cotul stâng. S-a întors spre mine şi, încruntându-şi sprâncenele blonde: „De ce nu te temi de mine? m-a întrebat. – Pentru că Dumnezeul care te-a făcut înspăimântător pe mine m-a făcut îndrăzneţ", i-am răspuns.

Anton
aparte:

Ceva inexplicabil mă îngrozeşte.

Tăcere.

Damis
reîncepe cu voce ascuţită:

Dealtminteri, întreaga Asie ar putea să-ţi spună...

Anton
tresărind:

Sunt bolnav! Lăsaţi-mă în pace!

Damis
Ascultă, el a văzut din Efes cum a fost omorât Domiţian, care era la Roma.

Anton
silindu-se să râdă:

E cu putinţă?

Damis

Da, la teatru, ziua-n amiaza mare, era în patrusprezece din calendele lui octombrie, şi de-odată a strigat: „Îl omoară pe Cezar!" şi din când în când mai adăuga: „Se rostogoleşte pe jos; oh! cum se zbate! Se ridică; încearcă să fugă; uşile sunt încuiate: ah! s-a sfârşit! gata, a murit!" Şi într-adevăr, în ziua aceea, Titus Flavius Domiţianus fusese asasinat, aşa precum ştii.

Anton

Fără ajutorul Diavolului... desigur...

Apollonius

Voia să mă omoare, acest Domiţian. Din porunca mea, Damis fugise, şi eu rămăsesem singur în închisoare.

Damis

Să recunoaştem că era o îndrăzneală nemaipomenită!

Apollonius

Spre al cincilea ceas, soldaţii m-au dus la tribunal. Eu aveam pledoaria gata pregătită şi o ţineam sub haină.

Damis

Noi ceştilalţi eram pe ţărm, la Puzzuoli. Te credeam mort; şi plângeam. Când, spre al şaselea ceas, te-am văzut apărând de-o dată în faţa noastră şi spunându-ne: „Eu sunt!"

Anton

aparte:

La fel ca El!

Damis

strigând:

Întocmai!

Anton
A, nu, tu minţi, nu-i aşa! minţi?

Apollonius
El a coborât din Ceruri. Eu într-acolo urc, – graţie virtuţii mele care m-a ridicat până la înălţimea Principiului!

Damis
Thyana, oraşu-i natal, a ridicat în onoarea lui un templu care-i slujit de preoţi!

Apollonius
apropiindu-se de Anton îi strigă la ureche:

Cunosc toţi zeii, toate ritualurile, toate rugăciunile, toate oracolele. Eu am pătruns în peştera lui Triphonius, fiul lui Apollo! Am frământat pentru Siracuzane turtele pe care ele le duc în munţi! am trecut prin cele optzeci de încercări ale lui Mithra! am strâns la pieptul meu şarpele lui Sabasius! am primit eşarfa Cabirilor! am spălat-o pe Cibela în valurile golfurilor campaniene şi am petrecut trei luni în cavernele din Samotrace!

Damis
râde prosteşte:

Ha! ha! ha! la misterele Bunei Zeiţe!

Apollonius
Şi-acum ne reîncepem pelerinajul!
Plecăm în Nord, spre ţinuturile lebedelor şi ale zăpezilor. Pe câmpia albă, hipopozii orbi calcă în copite buruiana de dincolo-de-mare.

Damis
Haide! iată şi aurora. Cocoşul a cântat, calul a nechezat, corabia ne aşteaptă.

Anton
Cocoşul n-a cântat! Aud greierii ţârâind prin nisip şi văd luna care e tot la locul ei.

Apollonius

Plecăm în Sud, dincolo de munţi şi de marile valuri, ca să găsim în parfumuri raţiunea iubirii. Vei respira mireasma arborelui de smirnă, care pe cei slabi îi ucide. Îţi vei scălda trupul în ulei de trandafiri din insula Junonia. Vei vedea dormind pe primule şopârla care se trezeşte o dată la un secol, când ajunge la maturitate şi-i cade rubinul din frunte. Stelele clipesc acolo ca nişte ochi, cascadele cântă ca lirele, florile se deschid împrăştiind parfumuri îmbătătoare; printre cântări, spiritul îţi va deveni mai nemărginit, iluminându-ţi inima şi chipul.

Damis

Stăpâne! a sosit vremea! Acuşi o să se pornească vântul, rândunelele se trezesc, frunza mirtului s-a scuturat!

Apollonius

Da! să porniml

Anton

Nu! eu rămân pe loc!

Apollonius

Nu vrei să-ţi arăt unde creşte iarba Balis, care învie morţii?

Damis

Întreabă-l mai bine de androdamasul care atrage argintul, fierul şi arama!

Anton

Oh! cât sufăr! cât sufăr!

Damis

Vei înţelege vocile tuturor vieţuitoarelor, mugetele şi gunguritul!

Apollonius

Te voi învăţa să călăreşti pe inorogi, pe dragoni, pe hipocentauri şi pe delfini.

Anton
plânge.

Oh! oh! oh!

Apollonius
Vei cunoaşte demonii care sălăşluiesc prin peşteri, cei care vorbesc prin păduri, cei care rostogolesc valurile, cei care împing norii.

Damis
Strânge-ţi cingătoarea! leagă-ţi sandalele!

Apollonius
Îţi voi explica raţiunea formelor divine, de ce anume Apollo stă în picioare, Jupiter şade, Venus e neagră în Corint, pătrată în Atena, conică în Paphos.

Anton
împreunându-şi mâinile:

Să plece! să plece!

Apollonius
Voi smulge în faţa ta armurile zeilor, vom pângări împreună sanctuarele şi vei putea s-o violezi pe Pitia!

Anton
Ajută-mă, Doamne!

Aleargă spre cruce.

Apollonius
Ce dorinţe ai? Ce visuri? E de-ajuns să le rosteşti...

Anton
Isuse, Isuse, ajută-mă!

Apollonius
Vrei să fac să apară Iisus?

Anton
Ce? Cum?

Apollonius
Da, chiar el! nu altul! îşi va lepăda cununa şi vom sta împreună la taifas!

Damis
în şoaptă:

Spune că vrei! Spune că vrei!

Anton, prosternat în faţa crucii, murmură rugăciuni. Damis se tot învârte în jurul lui, făcând gesturi deşucheate.

Haide, bunule ermit, scumpe sfinte Anton! om preacurat! om ilustru! om pe care niciodată nu-l slăveşti îndeajuns! Nu te înspăimânta; e doar un fel de a vorbi exagerat, împrumutat de la Orientali. Ceea ce nu te împiedică deloc...

Apollonius
Lasă-l, Damis!
El crede, ca o brută, în realitatea lucrurilor. Teama lui faţă de Zei îl împiedică să-i înţeleagă; şi pe al său îl coboară până la josnicia unui rege pizmaş!
Tu, fiul meu, să nu mă părăseşti!

Se apropie, mergând de-a-ndăratelea, de marginea falezei, o depăşeşte şi rămâne suspendat în aer.

Pe deasupra tuturor formelor, mai departe decât pământul, dincolo de ceruri, se află lumea Ideilor, plină, toată, de Cuvânt! Dintr-un salt, noi vom trece în celălalt spaţiu; şi tu vei înţelege, în toată infinitatea sa, Eternul, Absolutul, Fiinţa! – Hai! dă-mi mâna! Pornim!

Amândoi, unul lângă altul, se ridică uşor în văzduh.
Anton, îmbrăţişând crucea, îi priveşte cum se înalţă, până dispar.

V

Anton
preumblându-se cu pas domol:

Acesta-i mai rău decât iadul!

Nabucodonosor însuşi nu m-a minunat într-o asemenea măsură. Şi nici regina din Saba nu m-a fermecat într-atât.

Felul lui de a vorbi despre Zei îţi stârneşte pofta de a-i cunoaşte.

Îmi aduc aminte că am văzut cu sutele, în aceeaşi clipă, în insula Elephantina, pe vremea lui Diocleţian. Împăratul le cedase Nomazilor o foarte întinsă regiune, cu condiţia ca aceştia să-i apere hotarele; şi tratatul fusese încheiat în numele „Puterilor nevăzute". Căci zeii unui popor erau necunoscuţi altor popoare.

Barbarii şi-i aduseseră pe ai lor. Erau aşezaţi pe colinele de nisip care mărginesc fluviul. Îi vedeam ţinându-şi idolii în braţe ca pe nişte mari copii ologi; sau navigau, printre cataracte pe trunchiuri de palmier, arătând de departe amuletele ce le purtau la gât, tatuajele de pe piepturile lor; – această religie nu e deloc mai păcătoasă decât cea a Grecilor, a Asiaticilor şi a Romanilor.

Când locuiam în templul din Heliopolis, priveam adesea ceea ce se vedea pe pereţi: vulturi purtând sceptre, crocodili cântând din lire, figuri de bărbaţi cu trup de şarpe, femei cu cap de vacă prosternate în faţa zeilor ithyphalici; şi formele lor supranaturale mă târau către alte tărâmuri. Aş fi vrut să ştiu la ce anume privesc ochii aceia neliniştiţi.

Pentru ca materia să aibă atâta putere, ea trebuie să conţină un spirit. Sufletul Zeilor este legat de întruchipările ei...

Cei care au frumuseţea aparenţelor te pot amăgi. Dar ceilalţi... care sunt abjecţi sau înspăimântători, cum poţi crede în ei?

Şi vede trecând pe deasupra ţarinii din faţa lui frunze, pietre, scoici, ramuri de copac, reprezentări vagi de animale, apoi felurite soiuri de pitici hidropici; toate şi toţi sunt Zei. Anton râde în hohote.

Alte hohote de râs se aud în spatele lui; şi apare Hilarion – îmbrăcat în ermit, mult mai înalt decât adineaori, colosal.

Anton
nu e surprins că îl vede iar.

Trebuie să fii mare prost ca să divinizezi asemenea lucruri!

Hilarion
Da! da, nemaipomenit de prost!

Atunci defilează prin faţa lor idoli de-ai tuturor seminţiilor, din toate erele, din lemn, din metal, din granit, din pene, din piei cusute.

Cei mai străvechi, anteriori Potopului, dispar sub nişte vareci care spânzură ca un fel de coame. Câte unii, prea deşiraţi pentru baza lor strâmtă, plesnesc pe la încheieturi şi se deşală mergând. Altora le curge nisipul prin găurile din pântec.

Anton şi Hilarion se veselesc nespus de mult. Se ţin cu mâinile de burtă de atâta râs.

Trec apoi idoli cu profil de miel. Aceştia se clatină pe picioarele lor diforme, întredeschid pleoapele şi gângăvesc ca muţii: „Ba! ba! ba!"

Dar pe măsură ce înfăţişarea lor se apropie de tipul uman, Anton îşi iese din fire. Îi loveşte cu pumnii, cu piciorul, plin de înverşunare.

Devin înspăimântători – cu panaşe înalte, cu ochi ca nişte globuri, cu mâini ce se termină în gheare, cu fălci de rechin.

Şi în faţa acestor Zei, sunt sacrificaţi oameni, pe altare de piatră; alţii sunt zdrobiţi în căzi, striviţi sub care, pironiţi în copaci. Printre ei e unul din fier înroşit, cu coarne de taur, care devoră copii.

Anton
Ce grozăvie!

Hilarion
Dar Zeii pretind totdeauna suplicii. Chiar şi al tău a voit...

Anton
plângând:

Oh! nu rosti asemenea vorbe, taci!

Împrejmuirea de stânci se transformă într-o vale. O cireada de boi paşte iarbă grasă.

Văcarul care rnână vitele vede un nor; – şi, cu o voce ascuţită, azvârle spre slăvi cuvinte răstite.

Hilarion
E nevoie de ploaie şi-ncearcă prin descântecc să-l constrângă pe regele cerului să deschidă norul fecund.

Anton
râzând:

Orgoliul lui e cât se poate de prostesc!

Hilarion
Dar tu de ce faci exorcisme?

Valea devine o mare de lapte, nemişcată şi fără margini.

În mijlocul ei pluteşte un leagăn alcătuit din inelele unui şarpe încolăcit ale cărui capete stau toate aplecate spre a ţine umbră unui zeu ce doarme pe trupul lui.

Zeul e tânăr, imberb, mai frumos decât o fată, şi-i învelit în văluri diafane. Perlele din tiara lui strălucesc palid, ca nişte luni, şi un şirag de stele i se înfăşoară de câteva ori în jurul gâtului; – şi cu o mână sub cap, cu cealaltă întinsă în lături, se odihneşte gânditor, cufundat într-un soi de beţie.

O femeie stă ghemuită la picioarele lui aşteptând să se trezească.

Hilarion
Aceasta e dualitatea primordială a Brahmanilor, – Absolutul neexprimându-se prin nici o formă.

Din buricul Zeului a crescut o tijă de lotus; iar în caliciul ei a apărut un alt Zeu cu trei feţe.

Anton
Ia te, uită, ce născocire!

Hilarion
Tatăl, Fiul şi Sfântul-Duh, toţi într-o aceeaşi fiinţă!

Cele trei capete se îndepărtează, si apar trei Zei mari. Primul, care este trandafiriu, îşi muşcă degetul cel mare de la picior. Al doilea, care este albastru, îşi mişcă cele patru braţe. Al treilea, care este verde, poartă un şirag de cranii de om. Îndată, în faţa lor, se ivesc trei Zeiţe, una înfăşurată într-o plasă, alta oferind o cupă, ultima cu un arc în mână.

Şi aceşti Zei, aceste Zeiţe se desfac, se înmulţesc. Pe umerii lor cresc braţe, la capătul braţelor mâini ce ţin stindarde, securi, scuturi, spade, umbrele şi tobe. Fântâni izvorăsc din capetele lor, ierburi le spânzură din nări.

Călări pe paseri, legănaţi în hamace tronând în jilţuri de aur, sau în picioare, adăpostiţi în nişe de ivoriu, ei visează, călătoresc, dau porunci, beau vin, respiră miresmele florilor. Dănţuitoare fac horă în jurul lor, uriaşi fugăresc monştri; la intrarea unei grote pustnicii meditează. Ochii nu se deosebesc de stele, norii de flamuri; păunii se adapă din râuri de pulbere de aur, broderia pavilioanelor se învălmăşeşte cu petele leoparzilor, raze colorate se întretaie prin aerul albastru cu săgeţi ce zboară şi cu nenumărate cădelniţe care tămâiază prin văzduh.

Şi toate acestea se desfăşoară ca o friză uriaşă, – proptindu-şi temelia pe stânci şi urcând până la ceruri.

Anton
înmărmurit:

Ce mulţime! şi ce înţelesuri au?

Hilarion
Cel care-şi scarpină burta cu trompa lui de elefant este Zeul solar, inspiratorul înţelepciunii.

Celălalt, pe ale cărui şase capete se înalţă turnuri şi care ţine lănci în cele patrusprezece mâini ale sale, este prinţul

armatelor, Focul-mistuitor.

Bătrânul care călăreşte pe un crocodil merge să spele pe malul unei ape sufletele morţilor. Ele vor fi chinuite de femeia aceea neagră, cu dinţi putrezi, care domneşte peste infern.

Căruţa trasă de iepe roşii, pe care o mână vizitiul fără picioare, îl plimbă prin azur pe stăpânul soarelui. Zeul-lună îl însoţeşte într-o litieră la care sunt înhămate trei gazele.

În genunchi, pe spatele unui papagal, Zeiţa Frumuseţii îl alăptează la sânu-i rotund pe fiul ei Amor. Iat-o acum săltând de bucurie pe câmpii. Priveşte! priveşte! Cu o mitră strălucitoare pe cap, ea aleargă peste lanurile de grâu, peste valuri, se ridică în slăvi, se aşterne peste lume.

Între aceşti Zei sălăşluiesc Geniile vânturilor, ai planetelor, ai lunilor, ai zilelor, şi alţi o sută de mii! iar înfăţişările lor sunt multiple, transformările lor rapide. Iată unul care din peşte devine broască ţestoasă; îi creşte un rât de mistreţ şi e scund cât un pitic.

Anton
Dar de ce anume?

Hilarion
Pentru a restabili echilibrul, pentru a combate răul. Căci viaţa se epuizează, formele se tocesc; şi ele trebuie să se dezvolte prin metamorfoze.

Deodată apare

Un om gol

aşezat pe nisip, cu picioarele încrucişate.

Un nimb uriaş vibrează, suspendat în spatele lui. Buclele mărunte ale părului său negru, şi cu reflexe de azur, înconjoară simetric o protuberanţă în creştetul capului. Braţele lui, foarte lungi, coboară ţepene pe lângă şolduri. Mâinile, cu palmele deschise, i se odihnesc pe coapse. Pe tălpile picioarelor sunt chipurile a doi sori; şi stă încremenit, – în faţa lui Anton şi a lui Hilarion, – cu toţi Zeii împrejurul lui, eşalonaţi pe stânci de parcă ar şedea pe gradenele unui circ.

Buzele i se întredeschid; şi cu o voce profundă:

Eu sunt stăpânul marii milostenii, sprijinitorul creaturilor; şi credincioşilor, ca şi profanilor eu le propovăduiesc legea.

Pentru a mântui lumea, am voit să mă nasc printre oameni. Când am plecat, Zeii plângeau.

Mai întâi am căutat o femeie aşa cum se cuvenea: din neam de războinici, soţie de rege, de o mare bunătate, nespus de frumoasă, cu buricul adânc şi trupul pietros ca diamantul; iar în perioada lunii pline, fără mijlocirea nici unui bărbat, am intrat în pântecele ci.

Am ieşit din ea prin şoldu-i drept. Stelele s-au oprit în loc.

Hilarion
şopteşte printre dinţi:

„Şi când văzură steaua oprindu-se în loc, mult s-au bucurat!"

Anton priveşte mai atent la

Buddha
care reia:

Din inima Himalaiei un călugăr centenar alergă să mă vadă.

Hilarion
„Un om, pre numele lui Simion, care nu trebuia să moară înainte de a-l fi văzut pe Hristos!"

Buddha
M-au dus prin şcoli. Eu ştiam mai multe decât toţi învăţaţii.

Hilarion
"...Printre învăţaţi; şi toţi care-l ascultau se minunau de în ţelepciunea lui".

Anton îi face un semn lui Hilarion să tacă.

Buddha

Am meditat necontenit prin grădini. Umbrele copacilor se roteau; numai umbra celui sub care mă adăposteam eu rămânea pe loc.

Nimeni nu mă putea egala în cunoaşterea scripturilor, în enumerarea atomilor, în dresarea elefanţilor, la lucrături din ceară, în astronomie, poezie, pugilat, în toate îndeletnicirile şi în toate artele!

Ca să mă conformez datinilor, mi-am luat o soţie; – şi îmi petreceam vremea în palatul meu de rege, înveşmântat în perle, sub o ploaie de parfumuri, şi treizeci şi trei de mii de femei îmi făceau vânt cu evantaiele, pe când eu îmi priveam noroadele de la înălţimea teraselor împodobite cu clopoţei răsunători.

Dar vederea nenorocirilor acestei lumi m-a îndepărtat de plăceri. Am fugit.

Am cerşit pe drumuri, îmbrăcat în zdrenţe adunate de prin morminte; şi cum s-a nimerit în vremea aceea un ermit foarte învăţat, am vrut să devin sclavul lui; îi păzeam uşa, îl spălam pe picioare.

A pierit orice senzaţie, orice bucurie, orice dorinţă.

Apoi, concentrându-mi gândirea într-o meditaţie mai vastă, am cunoscut esenţa lucrurilor, iluzia formelor.

Am părăsit fără zăbavă ştiinţa Brahmanilor. Sub aparenţa lor de austeritate, aceştia sunt roşi de pofte, îşi freacă trupul cu murdării, se culcă pe spini, crezând că ajung la fericire prin moarte!

Hilarion

„Farisei, făţarnici, morminte văruite, neam de vipere!"

Buddha

Eu însumi am făcut lucruri uimitoare – nemâncând decât un singur bob de orez pe zi, şi în vremea aceea bobul de orez nu era mai mare ca acum; – părul de pe trup mi-a căzut, corpul mi s-a înnegrit; ochii-mi căzuţi în orbite păreau două stele ce se oglindesc în adâncul unui puţ.

Vreme de şase ani am stat nemişcat, fără să ţin seama de muşte, de lei sau de şerpi; şi primeam dogoarea soarelui, ropotele de ploaie, zăpada, fulgerul, grindina şi furtuna fără să mă apăr măcar cu mâna.

Călătorii care treceau pe-acolo, crezându-mă mort, aruncau de departe în mine cu bulgări de pământ.

Eram lipsit doar de ispitirile Diavolului.

Eu însumi l-am chemat.

Au venit fiii lui, – hidoşi, acoperiţi cu solzi, greţoşi ca nişte stârvuri, urlând, şuierând, mugind, izbindu-şi armurile şi bătând toaca în oase de mort. Unii scot flăcări pe nas, alţii fac întuneric în juru-le cu aripile, sau poartă mătănii făcute din degete tăiate, sau beau venin de şarpe din căucul palmei; au capete de porc, de rinocer sau de broască, fel şi fel de chipuri care stârnesc spaima.

Anton
aparte:

Am trecut şi eu prin acestea, mai demult!

Buddha

Apoi mi le-a trimis pe fiicele lui – frumoase, bine sulemenite, cu cingători de aur, cu dinţi albi ca iasomia, cu coapse rotunde ca trompa de elefant. Unele cască, întinzându-şi braţele, ca să-şi arate gropiţele de lângă coate; altele fac cu ochiul sau se pun pe râs, iar altele îşi descheie veşmintele. Sunt printre ele fecioare sfioase, matroane pline de orgoliu, regine urmate de o mare suită de bagaje şi sclavi.

Anton
aparte:

Ah! şi el?

Buddha

După ce l-am învins pe demon, am petrecut doisprezece ani hrănindu-mă numai cu parfumuri; – şi cum dobândisem cele cinci virtuţi, cele cinci facultăţi, cele zece forţe, cele optsprezece substanţe, şi pătrunsesem în cele patru sfere ale lumii invizibile, am ajuns să stăpânesc şi înţelegerea! Şi am devenit Buddha!

Toţi Zeii i se închină; cei care au mai multe capete se închină cu toate deodată.

El ridică mâna-i semeaţă şi reia:

Ca să izbăvesc fiinţele am făcut sute de mii de sacrificii! Am dăruit săracilor veşminte de mătase, paturi, care, case, grămezi de aur şi diamante. Le-am dat mâinile mele celor fără mâini, picioarele mele şchiopilor, ochii mei orbilor; mi-am tăiat capul pentru cei decapitaţi. În vremea când eram rege mi-am împărţit provinciile; pe vremea când eram brahman n-am dispreţuit pe nimeni. Când am ajuns pustnic îi vorbeam cu dragoste hoţului care mă ucidea. Când eram tigru m-am lăsat să mor de foame.

Şi în această ultimă existenţă, propovăduind legea, nu mai am nimic de făcut. Marea perioadă s-a săvârşit! Oamenii, animalele, Zeii, bambuşii, oceanele, munţii, firele de nisip din Gange dimpreună cu miriadele de miriade de stele, toate vor muri; şi până se vor naşte din nou, o flacără va juca peste ruinele lumilor nimicite!

Atunci Zeii sunt cuprinşi de ameţeală. Încep să se clatine, se convulsionează şi îşi vomită existenţele. Coroanele li se fac ţăndări, stindardele pier. Îşi smulg atributele, sexele, aruncă peste umăr cupele din care au băut nemurirea, se sugrumă cu şerpii ce-i însoţeau, se prefac în fum; – şi când totul a dispărut...

Hilarion
rar:

Ai văzut acum credinţa câtorva sute de milioane de oameni!

Anton stă pe jos, cu faţa ascunsă în palme. În picioare, aproape de el, cu spatele spre cruce, Hilarion îl priveşte. Trece o bună bucată de timp.

După care se iveşte o fiinţă ciudată, având un cap de om pe un corp de peşte. Înaintează ţinându-se drept, în aer, bătând nisipul cu coada; – şi această figură de patriarh cu braţe scurte îl face pe Anton să râdă.

Oannes
cu o voce plângăreaţă:

Respectă-mă! Eu sunt contemporanul obârşiilor!

Am sălăşluit în lumea informă în care dormeau dobitoacele hermafrodite, sub greutatea unei atmosfere opace, în adâncul undelor tenebroase, – pe vremea când degetele, înotătoarele şi aripile se confundau şi când ochi fără de cap pluteau ca moluştele, printre tauri cu chip de om şi şerpi cu labe de câine.

Peste toate fiinţele acestea, Omoroca, încolăcită ca un inel, îşi întindea trupul ei de femeie. Dar Belus a tăiat-o în două jumătăţi, făcu pământul dintr-una şi cerul din cealaltă; şi cele două lumi, care sunt asemănătoare, se contemplă reciproc.

Eu, cea dintâi conştiinţă a Haosului, m-am ivit din abis pentru a întări materia, pentru a orândui formele; şi i-am învăţat pe oameni pescuitul, semănatul, scrisul şi istoria zeilor.

De atunci trăiesc prin eleşteiele ce-au rămas de pe urma Potopului. Dar deşertul se întinde în jurul lor, vântul aruncă în ele nisip, soarele le înghite; – şi eu mor pe aşternutul meu de mâl, privind stelele prin pânza de apă. Mă reîntorc în sălaşul meu.

Face un salt şi dispare în Nil.

Hilarion
Acesta e un vechi Zeu do-al Caldeenilor!

Anton
ironic:

Şi care erau, mă-rog, cei ai Babilonului?

Hilarion
Poţi să-i vezi!

Şi se pomenesc amândoi pe platforma unui turn dreptunghiular ce domină alte şase turnuri, din ce în ce mai înguste înspre vârfuri, care formează o monstruoasă piramidă. La baza lor se distinge o mare pată neagră – oraşul, fără îndoială, – întinzându-se pe câmpie. Aerul este rece, cerul de un albastru-întunecat; stelele, nenumărate, pâlpâie.

În mijlocul platformei se ridică o coloană de piatră albă. Preoţi în odăjdii de in forfotesc în jurul ei în aşa fel încât prin evoluţia lor descriu un cerc în mişcare; şi, cu ochii spre cer, contemplă astrele.

Hilarion
îi arată sfântului Anton câţiva dintre aceştia:

Printre ei sunt treizeci principali. Cincisprezece privesc ceea ce e dedesubtul pământului, cincisprezece privesc ce-i deasupra lui. La intervale regulate, unul dintre ei trece din regiunile superioare spre cele din jos, în timp ce un altul părăseşte regiunile inferioare pentru a urca spre cele sublime.

Din şapte planete, două sunt binefăcătoare, două sunt rele, trei ambigue; totul în lume depinde de aceste focuri eterne. După poziţia şi mişcarea lor se pot face prevestiri; – şi tu calci în picioare meleagurile cele mai respectabile de pe pământ. Pitagora şi Zoroastru s-au întâlnit în aceste locuri. Iată, s-au împlinit douăsprezece mii de ani de când aceşti oameni cercetează cerul, pentru a-i cunoaşte mai bine pe Zei.

Anton
Astrele nu sunt Zei.

Hilarion
Ba da! spun ei; căci lucrurile din jurul nostru pier; dar cerul, precum eternitatea, rămâne imuabil!

Anton
Şi totuşi, are şi el un stăpân.

Hilarion
arătând coloana:

Acela este, Belus, prima rază, Soarele, Masculul!– Sub el e Cealaltă, pe care o fecundează!

Anton vede o grădină luminată de candele.

E in mijlocul mulţimii, pe o alee de chiparoşi. La dreapta şi la stânga, cărări înguste conduc spre colibe ridicate într-o

pădure de rodii şi împrejmuite cu împletituri de trestie.

Majoritatea oamenilor poartă bonete ţuguiate şi robe împestriţate ca penajul păunilor. Sunt şi oameni din Nord, îmbrăcaţi în piei de urs, nomazi cu mantale de lână cafenie, palizii Gangarizi ce poartă cercei lunguieţi; şi în mulţimea aceea, rangurile, ca şi naţiile, par să se amestece, căci mateloţii sau cioplitorii de piatră se ciocnesc pe alee de prinţi ce poartă tiare de rubine şi cârje înalte cu minerul cizelat. Toţi merg cu nările dilatate, âinaţi de aceeaşi dorinţă.

Din când în când se dau la o parte spre a lăsa să treacă un car lung, cu coviltir, tras de boi; sau vreun măgar pe spatele căruia se leagănă o femeie înfăşurată în văluri şi care dispare, luând-o tot spre colibe.

Lui Anton îi este teamă. Ar vrea să se întoarcă. Şi totuşi se lasă târât de o nespusă curiozitate.

Sub chiparoşi, în şir, stau ghemuite pe piei de cerb femei care, în chip de diademă, poartă o cosiţă împletită din sfori. Unele, fastuos îmbrăcate, îi cheamă cu voce tare pe trecători. Altele, mai sfioase, îşi acoperă ochii cu braţul în timp ce în spatele lor, câte o matroană, mama, fără îndoială, le încurajează. Altele, având capul înfăşurat într-un şal negru şi trupul cu desăvârşire gol, par de departe nişte statui de carne. De îndată ce un bărbat le aruncă bani, se ridică.

Şi se aud sărutări pe sub frunziş, – uneori câte un ţipăt ascuţit.

Hilarion
Acestea sunt fecioarele din Babilon care se prostituează în cinstea Zeiţei.

Anton
Care Zeiţă?

Hilarion
Iat-o!

Şi îi arată, în capătul aleii, pe pragul unei grote iluminate, un bloc de piatră reprezentând organul sexual al femeii.

Anton

Infamie! e abominabil să atribui un sex lui Dumnezeu!

Hilarion
Dar şi tu ţi-l închipui pe al tău ca pe o fiinţă însufleţită!

Anton se află iar în beznă.
Vede în aer un cerc luminos, aşezat pe aripi orizontale.
Acest soi de inel înconjoară, ca o cingătoare prea largă, mijlocul unui om scund, cu o mitră pe cap, ţinând o coroană în mână, şi a cărui parte inferioară a corpului dispare sub nişte pene mari, rânduite în formă de jupon. Acesta este

Ormuz
zeul Perşilor.
Zboară ţipând:

Mi-e frică! Îi zăresc botul.
Te învinsesem, Ahrimane! Dar iar începi!
Mai întâi, când te-ai răsculat împotriva mea, l-ai dus la pieire pe cel mai mare dintre fiii lui Kaiomortz, omul-Taur. Apoi ai amăgit prima pereche de oameni, pe Meschia şi Meschiana; şi ai răspândit tenebrele în inimi, ai mânat spre cer batalioanele tale.
Le aveam şi eu pe ale mele, poporul de stele; şi contemplam de la înălţimea tronului meu toate astrele înşirate pe cer.
Mithra, fiul meu, sălăşluia într-un loc inaccesibil. El primea acolo sufletele, sau le scotea de acolo, şi se trezea în fiecare dimineaţă ca să-şi reverse peste lume bogăţiile.
Pământul oglindea splendoarea firmamentului. Focul strălucea pe munţi, – imagine a celuilalt foc din care eu creasem toate fiinţele. Pentru a nu fi pângărit, morţii nu erau arşi. Ciocurile paserilor îi duceau înspre cer.
Rânduisem păşunatul, aratul, lemnul pentru jertfe, formele cupelor, vorbele ce trebuie spuse în nesomn; – şi preoţii mei se rugau necontenit pentru ca slava să fie veşnică precum Zeul. Credincioşii se purificau cu apă, pe altare jertfeau pâine, îşi mărturiseau cu voce tare păcatele.
Homa se dăruia oamenilor ca să-l bea, spre a le transmite puterea lui.

în timp ce geniile cerului se luptau cu demonii, fiii Iranului hărţuiau şerpii. Regele, pe care o curte fără de număr îl slujea în genunchi, mă întruchipa pe mine, purta pe cap mitra mea. Grădinile lui aveau măreţia unui tărâm ceresc; iar pe mormântul lui era reprezentat ucigând un monstru, – emblema Binelui care nimiceşte Răul.

Căci într-o bună zi, datorită timpului fără de margini, aveam să-l învinge pentru totdeauna pe Ahriman.

Dar intervalul dintre noi doi dispare; se face noapte! Ajutaţi-mă voi Amşaspanzi, voi Izezi, voi Ferueri! Salvează-mă tu, Mithra! scoate-ţi sabia! Caosyac, tu care trebuie să te întorci pentru izbăvirea universală, apără-mă! Cum?... Nu e nimeni!

Ah! mor! Ahriman, tu eşti stăpânul!

Hilarion, în spatele lui Anton, îşi înăbuşă un strigăt de bucurie şi Ormuz se prăbuşeşte în tenebre.

Atunci apare

Marea Diană din Efes

neagră, cu ochii de smalţ, cu coatele lipite de şolduri, cu antebraţele îndepărtate de corp, cu palmele deschise.

Pe umerii ei se târăsc lei, fructe, flori şi stele se învălmăşesc la pieptul ei; şi mai în jos se înşiră trei rânduri de mamele; iar de la pântece până la picioare e prinsă într-un fel de teacă din care ies cu jumătate de trup tauri, cerbi, greieri şi albine. – Zeiţa se vede în lumina albă ce-o răspârideşte un disc de argint, rotund ca o lună plină, aşezat îndărătul capului ei.

Unde este poporul meu?

Unde-s amazoanele mele?

Ce am păţit oare... eu, incoruptibila, căci iată, mă simt sfârşită!

Florile i se veştejesc. Fructele, prea coapte, se desprind. Leii, taurii îşi pleacă grumazurile; din gurile cerbilor vlăguiţi curg bale; albinele, bâzâind, cad moarte la pământ.

Ea îşi stoarce, una după alta, mamelele. Toate sunt secate! Dar la un efort disperat, teaca îi plesneşte. O apucă de jos, cum ar apuca pulpanele unei rochii, şi aruncă în ea animalele şi florile, – apoi intră iar în obscuritate.

Şi în depărtare se aud voci care murmură, urlă, mugesc, zbiară şi rag. Întunericul nopţii e şi mai dens din pricina atâtor răsuflări. Cad stropi de ploaie caldă.

Anton

Ce plăcut e parfumul palmierilor, foşnetul frunzelor verzi, limpezimea izvoarelor! Aş vrea să mă culc în ţărână ca să simt pământul lângă inima mea; şi viaţa-mi ar prinde noi puteri din eterna lui tinereţe!

Aude sunete de castaniete şi chimvale; – şi, în mijlocul unei mulţimi rustice, câţiva oameni, îmbrăcaţi în tunici albe cu dungi roşii, mână un măgar foarte împopoţonat, cu panglici legate în coadă şi cu copitele pictate.

Pe spinarea lui se leagănă o cutie învelită într-o husă galbenă şi legată între două coşuri; într-unul sunt puse ofrandele: ouă, struguri, pere şi brânzeturi, păsări, monede mărunte; celălalt e plin cu trandafiri din care cei ce însoţese măgarul aruncă petale în calea lui.

Poartă cercei în urechi, mantale mari, au părul împletit în cozi şi obrajii sulemeniţi; pe frunte au cununi din ramuri de măslin încopciate cu agrafe în formă de figurine; la cingători au pumnale; şi vântură în aer bice cu coada de abanos, având trei rânduri de funii cu arşice la capete.

Ultimii din cortegiu înfig în pământ, drept ca un candelabru, un pin înalt al cărui vârf arde în flăcări; ramurile mai de jos ţin umbră unui mieluşel.

Măgarul s-a oprit. E scoasă învelitoarea. Dedesubtul ei e un al doilea înveliş din pâslă neagră. Atunci, unul din bărbaţii cu tunică albă începe să danseze, în sunet de clopoţei; un altul, în genunchi în faţa cutiei, bate din tamburină, şi

Cel mai bătrîn din trupă
începe:

Iat-o pe Buna-Zeiţă, mama munţilor, strămoaşa Siriei. Apropiaţi-vă, oameni buni!

Ea vă aduce bucurie, vindecă bolnavii, vă trimite moşteniri, şi face voia îndrăgostiţilor.

Noi suntem cei ce-o plimbăm prin lume, fie vreme

frumoasă sau urâtă.

Adesea ne culcăm sub cerul liber şi nu totdeauna avem o masă ca lumea. Hoţii sunt aciuaţi prin păduri. Din bârlogurile lor se năpustesc fiarele. Drumurile alunecoase se strecoară pe marginea prăpăstiilor. Iat-o! Iat-o!

Ridică învelişul; şi se vede o cutie incrustată cu pietricele.

Mai înaltă decât cedrii, ea pluteşte prin eterul albastru. Mai nemărginită decât vântul, ea înconjoară lumea. Răsuflarea ei răzbate prin nările tigrilor; vocea ei tună sub vulcani, mânia ei este furtuna; iar paloarea feţei ei a înălbit luna. Ea coace grânele, ea umflă mugurii copacilor; ea face să crească barba. Daţi-i câte ceva, căci nu-i plac zgârciţii.

Cutia se întredeschide; şi înăuntru se vede, sub un baldachin de mătase albastră, o mică icoană de-a Cibelei – scânteind de paiete, încununată cu turnuri şi aşezată într-un car de piatră roşie, tras de doi lei cu câte o labă ridicată.

Mulţimea se îngrămădeşte ca s-o vadă.

Cel mai bătrân
continuă:

Îi plac sunetele timpanelor, tropăitul picioarelor, urletele lupilor, munţii răsunători şi prăpăstiile adânci, floarea de migdal, rodiile şi smochinele verzi, dansul ameţitor, fluierele care gem, seva dulce, lacrima sărată, – sângele! Ale tale-s! ale tale, Mamă a munţilor!

Toţi se flagelează cu biciuştile; şi pe piepturile lor se aude un răpăit de lovituri; pielea tamburinelor vibrează, gata să plesnească. Iau cuţitele şi îşi crestează braţele.

Ea-i tristă; să fim şi noi trişti. Ca să-i fim pe plac trebuie să suferim! Şi prin suferinţă păcatele vă vor fi iertate. Sângele spală totul; aruncaţi-i stropi de sânge cum aţi arunca flori! Ea cere sângele altuia – al unuia neprihănit!

Cel mai bătrân ridică pumnalul deasupra mielului.

Anton
cuprins de oroare:
Nu omorâţi mielul!

Tâşneşte un val de purpură.

Preotul stropeşte cu el mulţimea; şi toţi – inclusiv Anton şi Hilarion – aşezaţi în jurul copacului care arde, privesc în tăcere la ultimele zvârcoliri ale victimei.

Din rândurile preoţilor iese O Femeie, care seamănă leit cu imaginea din cutiuţă.

Se opreşte în clipa când vede Un Tânăr cu bonetă frigiană pe cap.

Coapsele-i sunt prinse într-un pantalon strâmt, care are, ici-colo, despicături în formă de romburi, încheiate cu panglici colorate. Stă proptit cu cotul de o creangă a copacului, într-o atitudine languroasă, ţinând în mână un flaut.

Cibela
cuprinzându-l de mijloc cu amândouă braţele:

Ca să dau de tine am străbătut toate meleagurile – şi foametea pustia satele. M-ai înşelat! Dar nu-i nimic, te iubesc! înfierbântă-mi trupul! să ne cununăm!

Atys

Primăvara n-o să se mai întoarcă, o, Mamă veşnică! Deşi te iubesc, mi-e cu neputinţă să-ţi pătrund esenţa. Aş vrea să mă înfăşor într-o rochie colorată, ca a ta. Te pizmuiesc pentru sânii tăi umflaţi de lapte, pentru părul tău lung, pentru şoldurile tale mari din care se nasc fiinţe. De ce nu-s tu! de ce nu sunt femeie! – Nu, niciodată! pleacă! Mi-e scârbă de virilitatea mea!

Cu o piatră ascuţită se emasculează, apoi începe să alerge ca turbat, ridicând în aer mădularul tăiat.

Preoţii fac precum zeul, credincioşii precum preoţii. Bărbaţii şi femeile îşi schimbă veşmintele, se îmbrăţişează; – şi acest vârtej de carne însângerată se îndepărtează, în timp ce vocile, care continuă să se audă, devin mai sfâşietoare şi mai stridente decât bocetele de înmormântare.

Pe un catafalc învelit în purpură, se află un pat de abanos înconjurat de făclii, şi coşuri în filigran de argint încărcate cu lăptuci de un verde-crud, cu nalbă şi mărar. Pe gradene, de sus până jos, şed femei îmbrăcate în negru, cu cingătorile desfăcute, desculţe, ţinând melancolice în braţe mari buchete de flori.

Pe jos, în colţurile estradei, din urne de alabastru pline cu smirnă, fumul se ridică domol.

Pe pat se vede cadavrul unui om. Coapsa îi sângerează. Un braţ îi spânzură în jos; – şi un câine care urlă îi linge unghiile.

Şirul de făclii, prea dese, nu lasă să i se vadă chipul; Anton e cuprins de spaimă. Îi este teamă să nu recunoască pe cineva anume.

Hohotele de plâns ale femeilor se potolesc; şi după un moment de linişte,

Toate
psalmodiază în cor:

Preafrumosule! preafrumosule! prcafrumosule! Destul ai dormit, ridică-ţi capul! Scoală-te!

Miroase buchetele noastre! sunt narcise şi anemone, culese din grădinile tale, anume ca să-ţi facem pe plac. Trezeşte-te, şi nu ne mai înfricoşa!

Vorbeşte! Spune, ce-ţi trebuie? Vrei să bei vin? vrei să te culci în paturile noastre? vrei să mănânci turte cu miere care au forma unor păsări?

Să-i mângâiem şoldurile, să-i sărutăm pieptul! Iată-ne! iată-ne! simţi degetele noastre încărcate de inele care-ţi aleargă pe trup, şi buzele noastre care îţi caută buzele, şi părul nostru care îţi mătură coapsele, Dumnezeule adormit, surd la toate rugile noastre!

Femeile ţipă, zgâriindu-şi obrajii cu unghiile, apoi tac; – şi se aude întruna urletul câinelui.

Vai! vai! sângele negru curge pe carnea lui ca neaua! Uite cum i se răcesc genunchii, cum i se înfundă coastele în piept. Florile din obrajii lui au umezit purpura. A murit! Să plângem! Să-l bocim!

Vin toate, în şir, spre a-şi aşterne printre făclii pletele lor lungi care de departe seamănă cu nişte şerpi negri sau blonzi: – şi catafalcul se lasă uşor în jos, până la nivelul unei grote, un mormânt tenebros care se cască în spatele lui.

Atunci

O femeie
se apleacă asupra cadavrului.

Cu părul, pe care ea nu şi-l tăiase, îl înfăşoară din cap pâna-n călcâie. Şi varsă atâtea lacrimi, încât se vede că durerea ei nu e ca a celorlalte, ci mai mult decât omenească, nemărginită.

Anton se gândeşte la mama lui Iisus. Ea spune:

Te ridicai dinspre Răsărit; şi mă cuprindeai în braţele tale înfiorate de rouă, o Soare! Porumbei zburau pe azurul mantiei tale, sărutările noastre stârneau zefirul prin frunzişuri; iar eu mă dădeam iubirii tale, bucurându-mă de plăcerea slăbiciunii mele.

Vai! vai! de ce a trebuit să alergi peste munţi?

La echinoxul de toamnă te-a rănit un mistreţ!

Ai murit; şi fântânile plâng, arborii îşi pleacă ramurile. Vântul de iarnă suflă prin mărăcinii uscaţi.

Voi închide şi eu ochii, fiindcă tenebrele te învăluie. Acum tu sălăşlueşti de cealaltă parte a lumii, lângă rivala mea mai puternică.

O, Persephona, tot ceea ce este frumos coboară spre tine şi nu se mai întoarce.

În timp ce vorbeşte, însoţitoarele ei ridică mortul pentru a-l coborî în mormânt. Rămân cu el în mâini, căci nu-i decât un cadavru de ceară. Anton încearcă un fel de uşurare. Totul dispare, – şi reapar coliba, stâncile, crucea.

Între timp, de cealaltă parte a Nilului, se vede O Femeie – stând în picioare în mijlocul deşertului.

Ţine cu o mână capătul de jos al unui văl negru ce-i ascunde faţa, strângând la piept, cu braţul stâng, un copil pe care-l alăptează. Lângă ea, un maimuţoi mare şade ghemuit pe nisip.

Îşi ridică spre cer capul; – şi în ciuda depărtării, i se aude vocea.

Isis

O, Neith, început al tuturor lucrurilor! Ammon, domn al eternităţii, Ptha, demiurgule, Thot, care eşti înţelepciunea lui, Zei ai lui Amenthi, triade ale Nomelor, ereţi ai azurului, sfincşi ce străjuiţi templele, ibişi aşezaţi între coarnele boilor, planete, constelaţii, ţărmuri, şoapte ale vântului, strălucire a luminii, spuneţi-mi unde e Osiris!

L-am căutat prin toate canalurile şi prin toate lacurile, – chiar mai departe, în fenicianul Biblos. Anubis, cu urechile ciulite, sărea în jurul meu, lătrând şi adulmecând cu botul prin boschetele de tamarini. Îţi mulţumesc, bunul meu Cynocefal, îţi mulţumesc!

Îşi bate, prieteneşte, maimuţoiul pe creştet.

Hidosul Typhon, cel cu părul roşu, mi l-a omorât, mi l-a făcut bucăţi. I-am găsit toate mădularele. Dar nu-l am pe cel care mă făcea fecundă.

Începe să se vaite în gura mare.

Anton

e cuprins de furie. Aruncă în ea cu pietre, ocărând-o.

Neruşinato! cară-te, cară-te!

Hilarion

Respect-o! Aceasta a fost religia strămoşilor tăi! şi când erai în leagăn aveai lângă tine amuleta ei.

Isis

Pe vremuri, când începea vara, inundaţiile alungau în deşert dobitoacele spurcate. Digurile se deschideau, bărcile se izbeau una de alta, pământul, gâfâind, sorbea apa fluviului cuprins de beţie. Tu, Zeu cu coarne de taur, te culcai pe pieptul meu, – şi se auzea mugetul vacii eterne!

Semănatul, secerişul, treieratul grânelor şi culesul viilor se

succedau cu regularitate, după alternanţa anotimpurilor. În nopţile totdeauna limpezi, scânteiau stele uriaşe. Zilele erau scăldate într-o neschimbătoare strălucire. Şi de fiecare parte a orizontului se vedeau, ca o pereche regească, Soarele şi Luna.

Tronam amândoi într-o lume mai sublimă, monarhi-gemeni, soţi încă din sânul eternităţii, – el ţinând un sceptru în formă de cheie, eu un sceptru cu floare de lotus, amândoi în picioare, mână-n mână; – şi imperiul ce se prăbuşea nu ne putea schimba atitudinea.

Egiptul se întindea sub noi, monumental şi grav, lung precum coridorul unui templu, cu obeliscuri la dreapta, cu piramide la stânga şi labirintul în mijloc, – şi pretutindeni alei străjuite de monştri, păduri de coloane şi piloni masivi de-o parte şi de alta a porţilor ce ţin pe culmile lor globul pământesc între două aripi.

Animalele din zodiacal lui păşteau prin câmpiile sale, umpleau cu formele şi culorile lor scrierea-i misterioasă. Împărţit în douăsprezece părţi, precum anul este în douăsprezece luni, – fiecare lună, fiecare zi având zeul ei – el reproducea ordinea imuabilă a cerului; iar omul, murind, nu-şi pierdea chipul; ci, îmbibat cu parfumuri, devenit indestructibil, urma să doarmă vreme de trei mii de ani într-un Egipt al tăcerii.

Acesta, mult mai mare decât celălalt, se întindea sub pământ.

Coborai în el pe trepte ce duceau spre săli în care erau zugrăvite bucuriile celor buni, caznele celor răi, tot ceea ce se petrece în cea de-a treia lume invizibilă. Înşiraţi de-a lungul pereţilor, în coşciuge zugrăvite, morţii îşi aşteptau rândul; şi sufletul, izbăvit de migraţii, stătea toropit până ce avea să se trezească într-o altă viaţă.

Totuşi, Osiris venea uneori la mine. Umbra sa m-a făcut mama lui Harpocrate.

Îşi contemplă copilul.

E el! Aceştia sunt ochii lui; acesta e părul lui, împletit în formă de coarne de berbec! Tu vei reîncepe lucrările lui. Vom înflori din nou ca lotuşii. Eu sunt tot marea Isis! nimeni nu mi-a ridicat încă vălul! Rodul meu este soarele!

Soare al primăverii, norii îţi întunecă faţa! Răsuflarea

Typhonului devoră piramidele. Mai adineaori am văzut sfinxul luând-o la fugă. Alerga ca un şacal.

Îmi caut preoţii, – preoţii mei în mantii de in, cântând din mari harfe, şi purtând o navă mistică, împodobită cu patere de argint. S-a sfârşit cu serbările pe lacuri! cu iluminaţiile din delta mea! s-a sfârşit şi cu potirele pline cu lapte din Philae! Apis de multă vreme nu a mai apărut.

Egiptule! Egiptule! marii tăi Zei neclintiţi au umerii înălbiţi de găinaţul paserilor, iar vântul care trece peste deşert împrăştie cenuşa morţilor tăi! – Anubis, tu, paznic al umbrelor, să nu mă părăseşti!

Cynocefalul a dispărut.

Isis îşi zgâlţâie copilul.

Dar... ce ai păţit?... mâinile-ţi sunt reci, capul ţi s-a prăvălit pe spate.

Harpocrate a murit.

Atunci ea scoate un ţipăt atât de ascuţit, funebru şi sâfşietor, încât Anton îi răspunde cu un alt ţipăt, întinzând braţele ca s-o susţină.

Isis nu mai e acolo. Anton îşi lasă capul în jos, zdrobit de ruşine.

Toate cele ce le văzuse mai înainte se învălmăşesc acum în mintea lui. Iar ceea ce simte seamănă cu sfârşeala care te apucă după un drum lung, sau cu răul de după o beţie. Ar vrea să urască; şi totuşi, o milă nelămurită îi înmoaie inima. Începe să plângă cu lacrimi amare.

Hilarion

De ce te-ai întristat?

Anton

după ce a căutat îndelung un răspuns în sinea lui:

Mă gândesc la toate sufletele pe care aceşti falşi Dumnezei le-au dus la pierzanie.

Hilarion

Nu găseşti că... uneori... parcă ar semăna cu cel adevărat?

Anton

Acesta-i un şiretlic de-al Diavolului pentru a-i amăgi mai uşor pe credincioşi. Pe cei puternici îi atacă prin spirit, pe ceilalţi prin mijlocirea cărnii.

Hilarion

Dar luxura, în turbarea ei, are dezinteresarea penitenţei. Frenetica iubire carnală grăbeşte nimicirea trupului, – şi proclamă prin însăşi slăbiciunea lui nemărginirea imposibilului.

Anton

Dar ce mă privesc pe mine toate acestea? Inima mea e plină de scârbă faţă de toţi aceşti Zei bestiali, preocupaţi numai de carnagiu şi incest.

Hilarion

Aminteşte-ţi de lucrurile din Scriptură care te mânie pentru că nu le poţi înţelege. La fel şi aceşti Zei, sub formele lor criminale, pot cuprinde adevărul.

Mai sunt şi alţii pe care urmează să-i vezi. Întoarce-ţi privirile!

Anton

Nu! nu! e prunejdios!

Hilarion

Mai adineaori voiai să cunoşti primejdiile. Oare minciunile îţi pot clătina credinţa? De ce te temi?

Stâncile din faţa lui Anton au devenit un munte.

Un rând de nori îl retează pe la jumătate; şi deasupra lor apare un alt munte, enorm, în întregime înverzit, brăzdat din loc în loc de vâlcele, şi susţinând în vârf, unde-i o pădure de dafini, un palat de bronz cu ţigle de aur şi capiteluri de fildeş.

În mijlocul peristilului, pe un tron, Jupiter, colosal, cu pieptul dezvelit, ţine victoria într-o mână şi fulgerul în cealaltă; iar vulturul lui, între picioarele zeului, ridică semeţ capul.

Alături de el, Junona îşi roteşte ochii mari, sub o diademă de sub care iese, ca un abur, un voal ce fâlfâie în vânt.

Mai în spate, Minerva, în picioare pe un piedestal, stă sprijinită în lance. Pielea gorgonei îi acoperă pieptul; şi un peplum de in îi coboară în falduri regulate până la unghiile de la picioare. Ochii-i, de un albastru-verzui, care strălucesc sub vizieră, privesc în depărtare, cercetători.

În dreapta palatului, bătrânul Neptun călăreşte un delfin bătând cu înotătoarele sale o nesfârşită întindere de azur care este cerul sau marea, căci perspectiva Oceanului se prelungeşte în eterul albastru; cele două elemente se confundă.

De cealaltă parte, Pluton sălbaticul, într-o hlamidă de culoarea nopţii, cu tiară de diamante şi sceptru de abanos, stă în mijlocul unei insule ce-i înconjurată de circumvoluţiunile Stixului; – şi acest fluviu de umbră se varsă în tenebrele care formează sub faleză o uriaşă groapă neagră, un abis fără formă.

Marte, îmbrăcat în bronz, ţine ridicat, cu un aer furios, marele lui scut şi sabia.

Hercule, ceva mai jos, îl contemplă proptit în ghioagă.

Apollo, cu faţa luminoasă, conduce, ţinând întins braţul drept patru cai albi care aleargă în galop; şi Ceres, într-un car cu boi, înaintează spre el cu o seceră în mână.

Bachus vine în urma ei, într-un car foarte scund, tras alene de doi lincşi. Gras, imberb, cu vrejuri de viţă înfrunzită pe frunte, trece ţinând în mâini o amforă din care se revarsă vin. Silene, alături de el, se clatină pe un măgar. Pan, cu urechile ascuţite, cântă la nai; Mimaloneidele bat tobele, Menadele împrăştie flori, Bacantele îşi lasă capetele pe spate, cu pletele răvăşite.

Diana, cu tunica răsfrântă, iese din pădure împreună cu nimfele ei.

În fundul unei caverne, Vulcan bate fierul printre Cabiri; din loc în loc, proptite într-un cot pe bolovani verzi, bătrânele Fluvii îşi deşartă urnele; Muzele cânta prin vâlcele.

Orele, toate de aceeaşi mărime, se ţin de mână; şi Mercur sade pieziş pe un curcubeu, ţinând în mână caduceul; are aripi la călcâie şi pe cap poartă petasa.

Dar în capul scării Zeilor, printre norii ca fulgul, din ale căror volute se revarsă trandafiri, Venus-Anadiomene se uită într-o oglindă; privirile îi alunecă languroase pe sub pleoapele-i grele.

Părul ei lung şi blond i se revarsă pe umeri, sânii-i sunt mici, mijlocul subţire, şoldurile ample cu contururi de liră, coapsele rotunde, are gropiţe în jurul genunchilor şi picioarele delicate; mi departe de gura ei zboară un fluture. Splendoarea acestui trup produce în jurul ei un nimb de sidef strălucitor; şi toată partea cealaltă a Olimpului e scăldată într-o auroră purpurie ce se întinde pe nesimţite peste înălţimea cerului albastru.

Anton

Ah! îmi creşte inima. O bucurie pe care nu o cunoşteam coboară până în adâncul sufletului meu! Cât e de frumos! cât e de frumos!

Hilarion

Ei se aplecau din înaltul cerurilor ca să conducă oştirile; îi întâlneai pe marginea drumurilor, îi puteai avea în casă; – şi această familiaritate diviniza viaţa.

Şi viaţa n-avea alt ţel decât acela de a fi liberă şi frumoasă. Veşmintele largi uşurau nobleţea atitudinilor. Vocea oratorului, exersată în vuietul mării, bătea cu valuri sonore în porticurile de marmură. Efebul, frecat cu ulei, lupta cu desăvârşire gol sub văpaia soarelui. Acţiunea cea mai profund religioasă era aceea de a expune forme pure.

Şi aceşti oameni îşi respectau soţiile, bătrânii, nevolnicii. În dosul templului lui Hercule era un altar consacrat Milosteniei.

Victimele erau jertfite având flori în jurul degetelor. Chiar şi amintirea era izbăvită de putreziciunea morţii. Căci din morţi nu mai rămânea decât o mână de cenuşă. Sufletul, amestecat cu eterul fără de margini, pleca spre zei.

Aplecându-se la urechea lui Anton:

Şi Zeii trăiesc şi azi! Împăratul Constantin îl venerează po Apollo. Trinitatea o vei regăsi în misterele din Samotrace, botezul în cultul lui Isis, mântuirea în cel al lui Mithra, martiriul unui Zeu în sărbătorile lui Bachus. Proserpina este Fecioara!... Aristeu, Iisus!

Anton

stă cu ochii plecaţi; apoi deodată repetă crezul de la Ierusalim – aşa cum şi-l aduce aminte, – scoţând după fiecare frază un prelung suspin;

Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl, – şi-ntr-unul Domn, Iisus Hristos, – fiul, cel dintâi născut al lui Dumnezeu, – care s-a întrupat şi s-a făcut om, – care a fost răstignit – şi înmormântat, – care s-a înălţat la ceruri, – şi va veni să judece viii şi morţii – şi a cărui împărăţie nu va avea sfârşit; – şi-ntr-unul Duh-Sfânt–şi într-unul botez de pocăinţă,– şi într-una sfântă Biserică catolică, – şi în învierea trupului, – şi în viaţa de veci!

În aceeaşi clipă crucea creşte şi, străpungând norii, aruncă o umbră pe cerul Zeilor.

Toţi pălesc; Olimpul se cutremură.

Anton vede la temelia lui, pe jumătate îngropate în caverne, sau sprijinind bolovani cu umerii lor, uriaşe trupuri înlănţuite. Sunt Titanii, Uriaşii, Hecatoncirii, Ciclopii.

O voce
se ridică indistinctă şi formidabilă, – ca vuietul valurilor, ca freamătul pădurii sub furtună, ca mugetul vântului prin prăpăstii.

Noi ştiam că Zeii trebuie să piară. Uranus a fost mutilat de Saturn, Saturn de Jupiter. Şi el însuşi va fi nimicit. Fiecare la rândul său; aşa e soarta!

şi, încet-încet, se cufundă în munte, dispar.
Între timp ţiglele zboară de pe palatul de aur.

Jupiter
coboară de pe tron. Trăsnetul, la picioarele lui, fumegă ca un tăciune gata să se stingă; – iar vulturul, lungindu-şi gâtul, culege cu ciocul penele care-i tot cad.

Aşadar nu mai sunt stăpânul tuturor lucrurilor, preabunul, preamarele, Zeul fratriilor[7] şi al popoarelor greceşti, strămoşul

[7] Fratriile erau grupuri umane organizate (în Grecia). Mai multe laolaltă alcătuiau un trib.

tuturor regilor, Agamemnomul cerului!

Vultur al apoteozelor, ce suflu al lui Erebe te-a împins până la mine? sau poate vii de pe câmpul lui Marte ca să-mi aduci sufletul ultimului împărat?

Pe ale oamenilor nu le mai vreau! Pământul să şi le păstreze, iar ele să se zbuciume acolo jos. Ei se poartă acum precum sclavii, uită jignirile, strămoşii, jurămintele; şi în toate triumfă prostia mulţimilor, mediocritatea individului, hidoşenia seminţiilor!

Respiraţia îi umflă pieptul să i-l spargă, şi îşi frământă mâinile. Înlăcrimată, Hebe îi întinde o cupă. El o ia.

Nu! nu! Atâta vreme cât mai există undeva un cap care gândeşte, care să urască dezordinea şi să conceapă Legea, spiritul lui Jupiter va trăi!

Dar cupa-i goală.

O apleacă încet pe unghia degetului.

Nici o picătură! Când ambrozia se termină, Nemuritorii se duc!

O scapă din mână, iar el îşi propteşte capul de o coloană, simţind că moare.

Junona

N-ar fi trebuit să ai atâtea iubiri! Vultur, taur, ploaie de aur, nor şi flacără, ai luat toate formele, ţi-ai risipit lumina în toate elementele, ţi-ai risipit părul prin toate aşternuturile. Divorţul e irevocabil de data aceasta, – şi domnia noastră, existenţa noastră, s-a sfârşit.

Dispare în văzduh.

Minerva

nu mai are lance; şi corbii, care-şi făcuseră cuiburi în sculpturile frizei, zboară în jurul ei, ciupind-o de coif.

Lăsaţi-mă să văd dacă vasele pe care le stăpânesc,

despicând marea strălucitoare, s-au întors în cele trei porturi ale mele, să văd de ce satele sunt pustii şi ce fac acum fecioarele Atenei.

În luna Hecatombeon[8], întregu-mi popor se îndrepta spre mine, condus de preoţii şi magistraţii săi. Apoi, în rochii albe, cu tunici de aur, veneau, în şiruri nesfârşite, fecioare ţinând în mâini cupe, coşuri şi umbrele; le urmau cei trei sute de boi pentru sacrificiu, bătrânii cu ramuri verzi în mâini, soldaţi ale căror armuri zăngăneau, efebii cântând imnuri, apoi cei care cântau din flaut, cei care cântau din liră, rapsozii, dănţuitoarele; – în sfârşit, de catargul unei trireme aşezată pe roţi, marea mea pânză de corabie brodată de fecioarele care vreme de un an au fost hrănite într-un fel anume; şi după ce se arăta pe toate străzile, prin toate pieţele şi în faţa tuturor templelor, în mijlocul cortegiului care psalmodia necontenit, ea urca încet pe colina Acropolei, se strecura pe lângă Propilee şi intra în Partenon.

Dar iată că eu, cea iscusită, mă simt în grea cumpănă! Cum se poate, cum de nu văd nici o ieşire? Şi tremur acum mai rău ca o femeie.

Vede îndărătul ei o ruină, scoate un ţipăt şi, lovită în frunte, se prăvale pe spate.

Hercule

şi-a lepădat pielea de leu; şi proptindu-se bine pe picioare, cu spatele încovoiat, muşcându-şi buzele, face eforturi nemaipomenite ca să susţină Olimpul care se prăbuşeşte.

I-am învins pe Cercopi, pe Amazoane şi pe Centauri. Am omorât o mulţime de regi. I-am rupt cornul lui Acheloks, un mare fluviu. Am tăiat munţi, am unit oceane. Ţările împilate le eliberam, pe cele pustii le populam. Am străbătut Galiile. Am trecut prin deşer tul în care te chinuie setea. I-am apărat pe zei şi am scăpat de Omphala. Dar Olimpul e prea greu. Braţele îmi slăbesc. Mor!

E strivit sub dărâmături.

Pluton

[8] Diviziune a anului la greci, care ar corespunde lunii iulie.

E vina ta, Amphitrionada! De ce ai coborât în imperiul meu?

Vulturul care-i mănâncă măruntaiele lui Tityos îşi înălţă capul, Tantal îşi umezi buzele, roata Ixionului se opri.

Şi-n timpul acesta, Kerele se străduiau să oprească sufletele cu unghiile; Furiile, de disperare, îşi răsuceau şerpii din păr; şi Cerberul, legat de tine în lanţ, horcăia şi balele-i curgeau prin toate trei gurile.

Lăsaseşi poarta întredeschisă. Şi-au mai intrat şi alţii. Lumina oamenilor a pătruns în Tartar.

Se cufundă în tenebre.

Neptun

Tridentul meu nu mai stârneşte furtuni. Monştrii care înspăimântau lumea au putrezit pe fundul apelor.

Amfitridele, ale căror picioare dalbe alergau pe valuri, verzile Nereide care se zăreau la orizont, Sirenele solzuroase, ce opreau corăbiile ca să spună poveşti, şi bătrânii Tritoni care sunau în ghioc, toate şi toţi au murit! Bucuria mării a pierit!

Nici eu n-o să-i mai supravieţuiesc! Să mă înghită dar vastul Ocean!

Dispare în azur.

Diana

îmbrăcată in negru, printre câinii ei care au devenit lupi:

Libertatea din nesfârşitele păduri m-a îmbătat cu mirosurile ei de sălbăticiune şi cu duhoarea mlaştinilor. Femeile, cărora eu le ocroteam sarcina, aduc pe lume copii morţi. Luna tremură de incantaţiile vrăjitoarelor. Mi-3 sete de violenţă şi de nemărginire. Vreau să beau otrăvuri, să mă risipesc în aburi, în visuri!...

Şi un nor care trece o ia cu el.

Marte

cu capul gol, însângerat:

La început am luptat singur, provocând armate întregi cu sfidarea mea, indiferent din ce ţară erau, şi numai pentru plăcerea măcelului.

Apoi am avut tovarăşi. Mărşăluiau în cântec de flaut, ordonaţi, cu pas egal, respirând deasupra scuturilor, cu egretele înalte, cu lăncile oblice. Se aruncau în luptă cu strigăte puternice de vulturi. Războiul era vesel ca un festin. Trei sute de oameni au înfruntat întreaga Asie.

Dar Barbarii se reîntorc! vin miriade, vin milioane! Şi pentru că numărul, maşinile şi viclenia sunt mai puternice, e mai bine să pier ca un viteaz.

Se omoară.

Vulcan
ştergându-şi cu un burete sudoarea de pe trup:

Lumea se răceşte. Trebuie să încălzim izvoarele, vulcanii, fluviile care rostogolesc metalele pe sub pământ! – Daţi mai tare! trageţi cu nădejde! cu toată puterea!

Cabirii se rănesc cu propriile lor ciocane, scânteile îi orbesc şi umblă bâjbâind, pierzându-se în beznă.

Ceres
în picioare, în carul ei cu aripi la capetele osiilor:

Opreşte! opreşte!

Pe bună dreptate erau alungaţi şi străinii, ateii, epicureienii şi creştinii! Misterul coşului e dezvăluit, sanctuarul profanat, totul este pierdut!

Coboară pe o pantă abruptă, – disperată, ţipând, srnulgându-şi părul.

Ah! minciună! Daira nu mi-a fost restituită! Bronzul mă cheamă lângă cei morţi. Lumea-i un al doilea Tartar! Nici nu-ţi vine să crezi! Ce oroare!

Abisul o înghite.

Bachus
râde frenetic:

Ce importanţă are! femeia lui Arhonte e soţia mea! Legea însăşi e beată! Veniţi la mine, voi cânturi noi şi forme multiple!

Focul care a mistuit-o pe maică-mea să curgă prin vinele mele. Să ardă mai năvalnic, chiar de-ar fi să pier!

Mascul şi femelă, bun pentru toţi, mă las în seama voastră, Bacantelor! mă las în seama voastră, Bacanţilor! şi viţa se va încolăci pe trunchiurile copacilor! Urlaţi, dansaţi, răsuciţi-vă! Dezlegaţi tigrul şi sclavul! muşcaţi carnea cu dinţi sălbatici!

Şi Pan, Silene, Satirii şi Bacantele, Mimaloneidele şi Menadele, cu şerpii, cu faclele, cu măştile lor negre se bat cu flori, descoperă un falus şi îl sărută – cântă la ţambale, lovesc în chimvale, aruncă unii într-alţii cu scoici, ronţăie struguri, căsăpesc un ţap şi îl sfârtecă pe Bachus.

Apollo
cu pletele încărunţite, din care cad smocuri, biciuindu-şi telegarii.

Am lăsat în urma mea Delosul cel pietros, şi atât de pur încât acum acolo totul pare mort; şi mă străduiesc să ajung la Delfi înainte ca aburul inspirator de acolo să se fi risipit cu desăvârşire. Catârii pasc pe sub dafin. Pitia-i nebună şi nu-şi mai revine în simţiri.

Prin mai mare străduanie voi putea crea poeme sublime, monumente eterne: şi toată materia se va pătrunde de vibraţiile literei inele.

Îi ciupeşte corzile, care se rup şi-i şfichuiesc obrajii. O aruncă; şi biciuindu-şi caii cu furie:

Nu! ajunge cu formele! Mai departe! Chiar pe culme! în ideea pură!

Dar caii, dându-se înapoi, cabrându-se, îi sfarmă carul; şi, împiedicându-se în frânturi din oiştea ruptă, prins în învălmăşala de harnaşamente, cade in abis cu capul în jos.

Cerul s-a întunecat.

Venus
tremură, vânătă de frig.

Cu cingătoarea mea înconjuram tot orizontul Eleniei.
Pe câmpiile ei străluceau trandafirii obrajilor mei, ţărmurile-i erau tăiate după forma buzelor mele; şi munţii ei, mai albi decât porumbiţele mele, palpitau sub mâna sculptorului de statui. Sufletu-mi se regăsea în rânduielile sărbătorilor, în pieptănătura femeilor, în dialogul filosofilor, în alcătuirea republicilor. Dar am iubit prea mult bărbaţii. Şi Amorul m-a dezonorat!

Se prăvale la pământ plângând.

Lumea e abominabilă. Mă sufoc!
O, Mercur, tu, care ai născocit lira şi însoţeşti sufletele, ia-mă şi pe mine.

Îşi pune un deget pe buze şi, descriind o imensă parabolă, cade în abis.
Nu se mai vede nimic. E o beznă adâncă.
Numai din ochii lui Hilarion ţâşnesc parcă două săgeţi roşii.

Anton
remarcă, în sfârşit. cât de înalt s-a făcut.

De multe ori, în timp ce vorbeai, mi s-a părut că tot creşti: – şi nu era o simplă închipuire. Cum se poate? Explică-ini... Mă înspăimânţi!

Se aud paşi apropiindu-se.

Cine mai e?

Hilarion
întinzând braţul.

Priveşte!

Atunci, la lumina unei palide raze de lună, Anton vede o nesfârşită caravană care înaintează pe crestele stâncilor; – şi unul câte unul călătorii cad de pe faleză în prăpastie.

Primii sunt cei trei mari Zei din Samotrace: Axieros, Axiokeros şi Axiokersa, împreunaţi într-un singur mănunchi, cu măşti de purpură şi cu braţele ridicate.

Esculap înaintează cu un aer melancolic, fără să bage de seamă că Samos şi Telesphor îl tot întreabă ceva, înspăimântaţi. Sosipolis eleanul, în formă de piton, se îndreaptă, încolărindu-se, spre abis. Ameţită, Doespoene se aruncă ea singură în prăpastie. Britomartis, urlând de groază, se agaţă de ochiurile plasei sale. Centaurii sosesc în galop şi se rostogolesc, grămadă, în hăul negru.

În urma lor se târăşte şchiopătând ceata jalnică a Nimfelor. Cele din câmpie sunt acoperite de praf; cele din păduri gem şi sângerează, rănite de securile tăietorilor de lemne.

Gelludele, Strygele şi Empusele, toate zeiţele infernale, cu torţele, colţii şi viperele lor, de-a valma, alcătuiesc o piramidă; şi-n vârful ei, pe o piele de vultur, Eurynom, de o culoare vânătă ca a muştelor de stârv, îşi devoră braţele.

Apoi, într-un vârtej, dispar deodată: Orthia cea sângeroasă, Hymnia din Orchomene, Laphria Patreenilor, Aphia din Egina, Bendis din Tracia, Stimphalia cu coapse de pasăre. Triopas, în loc de trei ochi, nu mai are decìt trei orbite goale. Erihtonius, cu picioarele fără vlagă, se târăşte, ca un olog, în mâini.

Hilarion

Ce fericire, nu-i aşa, să-i vezi pe toţi atât de nemernici şi în agonie! Urcă-te cu mine pe stânca aceasta; şi vei fi ca Xerxes, când îşi trecea armatele în revistă.

Acolo, foarte departe, în adâncul ceţurilor, îl vezi pe uriaşul acela cu barbă blondă care lasă să-i cadă din mână sabia înroşită de sânge? e scitul Zalmoxis, între două planete: Artimpasa-Venus şi Orsilohe-Luna.

Mai departe, cufundaţi în norii aceia spălăciţi, sunt Zeii adoraţi de Cimmerieni, chiar până dincolo de Thule.

Uriaşele lor odăi erau calde; şi la strălucirea săbiilor care

tapisau bolţile, ei beau hidromel din cornuri de ivoriu. Mâncau ficaţi de balenă de pe tipsii lucrate de demoni; sau îi ascultau pe vrăjitorii captivi cântând la harfe de piatră.

Sunt obosiţi! sunt înfriguraţi. Zăpada le-a îngreuiat veşmintele din piele de urs, iar picioarele li se văd prin încălţările rupte.

Plâng după câmpiile întinse, unde se aşezau pe dâmburi de iarbă ca să-şi mai tragă sufletul în timpul bătăliilor, după corăbiile lungi, ale căror prore tăiau munţii de gheaţă, după tălpicile cu care alunecau pe orbita polilor, purtând pe braţe întregul firmament ce se învârtea dimpreună cu ei.

Un vârtej de zăpadă îi acoperă.

Anton îşi apleacă privirea în altă parte.

Şi vede, – detaşându-se în negru pe un fond roşu – personaje ciudate, purtând apărătoare pentru bărbii şi mănuşi, aruncându-şi mingi, sărind unii peste alţii, făcând grimase, dansând frenetic.

Hilarion

Aceştia sunt Zeii Etruriei, nenumăraţii Aesari.

Iată-l pe Tages, născocitorul prevestirilor. Cu o âină încearcă să mărească numărul diviziunilor cerului, iar cu cealaltă se sprijină pe pământ. Întoarcă-se şi el în ţărână!

Nortia se uită la zidul în care înfige cuie ca să însemne numărul anilor. A acoperit astfel toată suprafaţa peretelui şi perioada cea de pe urmă s-a săvârşit.

Ca doi călători prinşi de furtună, Kastur şi Pulutuk se adăpostesc tremurând sub aceeaşi manta.

Anton

închide ochii.

Ajunge! ajunge!

Dar prin văzduh trec fâlfâind din aripi toate Victoriile din Capitoliu, – ascunzându-şi frunţile cu mâinile şi pierzând trofeele agăţate de braţele lor.

Ianus, – stăpânul crepusculelor, fuge călare pe un berbec negru; şi din cele două feţe ale sale una a şi putrezit, cealaltă adoarme de oboseală.

Summanus, – zeul cerului întunecat, şi care nu mai are cap, ţine strâns la piept o turtă uscată în formă de roată.

Vesta, – sub o cupolă în ruină, încearcă să-şi aprindă opaiţul stins.

Bellona – îşi ciopârţeşte obrajii, dar din ei nu mai ţâşneşte sângele cu care îşi purifica adepţii.

Anton
Fie-ţi milă! vedeniile acestea mă obosesc!

Hilarion
Altădată te-nveseleau!

Îi arată înţr-nn boschet de sorbi O Femeie goală, – în patru labe, ca un animal, gonită de un om negru, care ţine în fiecare mână câte o făclie.

Aceasta e zeiţa Ariciei, cu demonul Virbius. Sacerdotul ei, regele pădurii, nu poate fi decât un asasin; – şi sclavii fugari, jefuitorii de cadavre, tâlharii de pe calea Salaria, schilozii de pe podul Sublicius, toată pleava maghernițelor din Suburro îi erau din toată inima devotaţi.

Patricienele de pe vremea lui Marc-Antoniu o preferau pe Libitina.

Şi îi arată, pe sub chiparoşi şi printre trandafiri, O altă Femeie – înveşmântată în văluri negre. Zâmbeşte, iar împrejuru-i se află cazmale, târgi, vopsele negre, toate ustensilele funerare. Diamantele ei se văd de departe strălucind pe sub pânze de păianjen. Larvele, ca nişte schelete, îşi arată oasele printre ramuri, şi Lemurile, care sunt strigoi, îşi desfac aripile lor de liliac. La marginea unui ogor, zeul Terme, dezrădăcinat, aplecat într-o rână, e acoperit de gunoaie.

În mijlocul unei brazde, cadavrul uriaş al lui Vertumne este devorat de câini roşii.

Zeii rustici fug de lângă el plângând, Sartor, Sarrator, Veryactor, Collina, Vallona, Hostilinus, – înfăşuraţi în mantale

scurte cu glugi, şi ducând fiecare câte o sapă sau un furcoi, o împletitură de nuiele sau o ţepuşă.

Hilarion

Sufletul lor făcea să prospere gospodăriile săteşti, veghind asupra hulubăriilor şi asupra grădinilor pline cu hârciogi şi melci, peste curţile orătăniilor împrejmuite cu plase şi peste grajdurile calde, din lemn înmiresmat de cedru.

Ei îi protejau pe nenorociţii care-şi târau fiarele de la picioare printre pietroaiele de la Sabina, pe cei ce strângeau porcii chemându-i cu goarna, pe cei ce culegeau ciorchini de pe vârfurile ulmilor, pe cei ce mânau pe drumeaguri măgarii încărcaţi cu bălegar. Plugarul, gâfâind de oboseală pe coarnele plugului, îi ruga să-i dea putere în braţe; şi văcarii, la umbra teilor, pe lângă tigvele cu lapte, le cântau slava din fluiere de trestie.

Anton oftează.

Şi în mijlocul unei odăi, pe un podiu, se descoperă un pat de ivoriu, înconjurat de oameni ce ţin în mâini facle de brad.

Aceştia sunt zeii căsătoriei. Aşteaptă mireasa.

Domiduca trebuie s-o aducă, Virgo să-i desfacă cingătoarea, Subigo s-o întindă pe pat, Praema să-i dea braţele la o parte, spunându-i la ureche vorbe dulci.

Numai că ea nu va veni! şi ei le spun celorlalte să plece, adică Nonei şi Decimei, care sunt infirmierele, celor trei Nixii, care sunt moaşele, celor două doici, Educa şi Potina, – şi celei care leagănă copilul, Cama, al cărei buchet de păducel îndepărtează de prunc visele urâte.

Mai târziu, Ossipago îi va fi întărit genunchii, Barbatus îi va fi dat barba, Stimula primele dorinţe, Volupia primele plăceri, Fabulinus îl va fi învăţat să vorbească, Numera să numere, Camoena să cânte, Consus să judece.

Odaia e goală; lângă pat n-a mai rămas decât Naenia, – centenară – mormăind pentru ea însăşi bocetele ce le urla la moartea bătrânilor. Dar în curând vocea ei este acoperită de ţipete ascuţite. Sunt:

Larii domestici
ghemuiţi în fundul atriumului, înveşmântaţi în piei de câine, cu flori de jur împrejurul tuptului, ţinându-şi pumnii lipiţi de obraji şi plângând în hohote.

Unde e tainul de mâncare ce ni se dădea la fiecare masă, unde-i grija ce ne-o purta slujnica, zâmbetul stăpânei, veselia copiilor care jucau arşice pe mozaicul curţii? Apoi, când ajungeau mari, atârnau pe pieptul nostru bula lor de aur sau de piele.

Ce fericire când, în seara unei victorii, stăpânul casei, întorcându-se acasă, ne privea cu ochi înlăcrimaţi! Ne povestea de luptele lui; şi micuţa casă era mai mândră decât un palat şi mai binecuvântată decât un templu.

Ce plăcute erau prânzurile în familie, mai ales cele de după o zi de Feralie! Dragostea faţă de cei morţi potolea toate neînţelegerile; şi toată lumea se îmbrăţişa, bând pentru gloriile trecutului şi pentru speranţele ce şi le puneau în viitor.

Numai că încetul cu încetul, strămoşii din ceară colorată, închişi în spatele nostru, se acoperă de mucegai. Seminţiile noi, ca să ne pedepsească pentru toate dezamăgirile lor, ne-au ciobit chipurile; şi trupurile noastre de lemn se fărâmiţează sub dinţii şobolanilor.

Iar nenumăraţii zei ce vegheau prin faţa porţilor, prin bucătării, prin cămări, prin spălătorii se risipesc care-ncotro, – împrumutând fie înfăţişarea unor furnici uriaşe, care aleargă, fie pe cea a unor fluturi foarte mari, care zboară.

Crepitus
se face auzit.

Odinioară m-am bucurat şi eu de onoruri. Mi se făceau libaţiuni. Am fost un Zeu!

Atenianul mă saluta ca pe o prevestire de averi, în timp ce Romanul habotnic mă blestema cu pumnul ridicat, iar pontiful din Egipet, care se ferea să mănânce bob, tremura de cum îmi auzea vocea şi pălea când îmi simţea mirosul.

Când vinaţul oţetit se prelingea pe bărbile ţepoase, când lumea se ghiftuia cu ghindă, cu mazăre şi ceapă crudă, iar hălcile de ţap se frigeau în untul rânced al păstorilor, nimeni nu

mai lua seama la vecin şi nici nu se mai sfia. Mâncărurile săţioase se mistuiau cu tunete. Sub soarele şesurilor fără margini, oamenii se uşurau în tihnă.

Şi astfel, fără să ruşinez pe nimeni, eram socotit o nevoie firească oarecare, precum Mena, care chinuie fecioarele, sau dulcea Rumina, proteguitoarea sânilor ce alăptează, umflaţi de vene albăstrii. Eram fericit. Făceam lumea să râdă. Şi umflându-se de desfătare din pricina mea, comesenii îşi revărsau veselia prin toate deschiderile trupurilor lor.

Am avut şi vremea mea de glorie. Bunul Aristofan mă plimba pe scenă, iar împăratul Claudius Drusus mă aşeza cu el la masă. M-am vânturat majestuos în laticlavele patricienilor! Ţucalele de aur răsunau sub mine ca nişte timpane; – şi când, plin de peşte, de trufe şi de plăcinte, maţul stăpânului meu se dezumfla cu mare zarvă, universul, care stătea la pândă, afla că Cezar cinase!

Acum însă sunt surghiunit în mijlocul prostimii, – şi e de ajuns să mi se audă numele, ca lumea să se scandalizeze.

Şi Crepitus se îndepărtează gemând.

Apoi se aude un trăsnet:

O voce

Eu eram Dumnezeul oştirilor, Domnul, Domnul Dumnezeu!

Eu am întins pe coline corturile lui Iacob şi am hrănit în deşert poporul meu care fugea.

Tot eu am nimicit cu foc Sodoma! Eu am acoperit pământul cu apele Potopului! Eu l-am înecat pe Faraon dimpreună cu toţi prinţii, fii de regi, cu toate carele de luptă şi vizitiii lor.

Dumnezeu pizmaş, îi uram de moarte pe toţi ceilalţi Dumnezei. I-am sfărâmat pe cei spurcaţi; i-am doborât pe cei mândri; – şi înverşunarea mea lovea alergând încoace şi-ncolo ca un dromader lăsat slobod într-un lan de porumb.

Ca să izbăvesc neamul lui Israel i-am ales pe cei mai neprihăniţi. Îngeri cu aripi de foc stăteau cu ei de vorbă prin cânguri.

Parfumate cu nard, cinamonă şi smirnă, îmbrăcate în

rochii străvezii şi purtând încălţări cu tocul înalt, femei cu inimi cutezătoare plecau să ucidă căpeteniile. Vântul îi lua cu sine pe profeţi.

Îmi gravasem legea pe table de piatră. Şi-n ea poporul meu era ferecat ca-ntr-o cetate. El era poporul meu! Eu eram Dumnezeul lui. Pământul era al meu, oamenii ai mei, cu gândurile şi faptele lor, cu uneltele lor de plugărie, cu posteritatea lor cu tot.

Chivotul meu era aşezat într-un triplu sanctuar, în dosul unor draperii de purpură şi-al unui şir de candelabre veşnic aprinse. Ca să mă slujească aveam un întreg trib care cădelniţa, şi marele preot, în anteriu de culoarea hiacintului, purta pe piept pietre preţioase aşezate într-o ordine simetrică.

Nenorocire! nenorocire! Sfânta-Sfintelor s-a deschis, vălul a fost sfâşiat, parfumurile holocaustului s-au risipit în cele patru vânturi. Şacalul schiaună printre morminte; templul meu e dărâmat, poporul meu e risipit prin lume.

Preoţii au fost gâtuiţi cu cingătorile propriilor lor veşminte. Femeile sunt în robie, toate vasele de aur au fost topite.

Vocea, îndepărtându-se:

Eram Dumnezeul oştirilor, Domnul, Domnul Dumnezeu!

Atunci se lasă o tăcere enormă, o noapte adâncă.

Anton
Toţi s-au sfârşit.

Am rămas eu!
Cineva
spune.

Şi Hilarion e în faţa lui, – dar transfigurat, frumos ca un arhanghel, luminos ca un soare, – şi atât de mare încât pentru a-l putea vedea

Anton
trebuie să-şi lase capul pe spate.

Dar tu cine eşti?

Hilarion

Împărăţia mea e de mărimea universului; şi dorinţa mea-i fără margini. Eu merg necontenit, eliberând spiritul şi cântărind lumile, fără ură, fără teamă, fără milă, fără iubire şi fără Dumnezeu. Sunt numit Ştiinţa.

Anton
face un salt înapoi:

Poate mai degrabă... Diavolul!

Hilarion
aţintindu-şi privirea asupra lui:

Vrei să-l vezi?

Anton
nu se poate desprinde de această privire; curiozitatea de a-l vedea pe Diavol a pus stăpânire pe el. Spaima lui creşte, dar dorinţa-i devine nemăsurată.

Dacă totuşi l-aş vedea... dacă l-aş vedea?
Apoi tresărind de mânie:

Scârba mă va face să mă descotorosesc de el pentru totdeauna. Da!

Se iveşte un picior cu copita despicată.
Anton începe să regrete.
Dar Diavolul îl aruncă între coarnele sale şi îl ia cu sine.

VI

Zboară sub el, întins ca un înotător; – cele două aripi îi sunt larg deschise şi, învăluindu-l în întregime, par un nor.

Anton

Unde merg?

Mai adineauri am văzut arătarea Necuratului! Dar nu! plutesc pe un nor. Poate că am murit şi urc spre Dumnezeu!...

Ah! cu ce uşurinţă respir! Îmi creşte sufletul de acest aer imaculat! Nu mai simt nici o greutate! nici o suferinţă!

Jos, sub mine, văd fulgerul, orizontul se lărgeşte, fluvii se întretaie. Această pată galbenă e deşertul, băltoaca aceea de apă e oceanul.

Şi apar alte oceane, imense regiuni pe care nu le cunoşteam. Iată meleagurile negre care fumegă ca un rug, zona zăpezilor mereu adumbrită de ceţuri. Încerc să descopăr munţii pe care soarele se culcă în fiecare seară.

Diavolul

Soarele nu se culcă niciodată.

Anton nu e surprins de această voce. I se pare ca un ecou al gândurilor lui, – un răspuns din propria-i memorie.

Între timp Pământul ia forma unui glob; şi el îl vede în mijlocul azurului învârtindu-se pe axa polilor şi rotindu-se în jurul soarelui.

Diavolul

Aşadar nu el este centrul lumii? Orgoliu omenesc, umileşte-te!

Anton

Abia dacă-l mai văd. Acum se confundă cu celelalte lumini. Firmamentul nu e decât o ţesătură de stele.

Urcă amândoi întruna.

Nici un zgomot! nici măcar croncănitul vulturilor! Nimic!... iar eu îmi plec urechea să ascult armonia planetelor.

Diavolul

N-o s-o auzi! Aşa cum n-o să vezi nici antichtonul lui Platon[9], focarul lui Philolaus, sferele lui Aristot, nici cele şapte

[9] Sistemul lui Pytagora şi al lui Platon comportă o planetă imaginară – antichtonul – ce s-ar învârti în jurul Soarelui, în partea opusă Pământului.

ceruri ale Evreilor cu marile ape pe deasupra boltei de cristal!

Anton

De jos, bolta părea solidă ca un zid. Şi-acum, dimpotrivă, o străpung, mă cufund în ea.

Şi ajunge în faţa lunii, – care seamănă cu un bulgăre de gheaţă, învăluit de o lumină încremenită.

Diavolul

Pe vremuri aici era sălaşul sufletelor. Bunul Pitagora l-a şi împodobit cu păsări şi flori magnifice.

Anton

Nu văd pe-aici decât întinderi pustii, cu cratere stinse, sub un cer negru.

Să mergem spre astrele acelea care strălucesc mai dulce, ca să contemplăm îngerii ce le ţin în mâinile lor ca pe nişte facle.

Diavolul

îl duce până în mijlocul stelelor.

Aştrii se atrag şi în acelaşi timp se resping. Mişcarea fiecăruia rezultă din celelalte şi contribuie la mişcarea tuturor, – fără mijlocirea vreunei acţiuni auxiliare, ci prin forţa unei legi, singura virtute a ordinii.

Anton

Da... da! sunt lucruri pe care mintea mea le înţelege. Şi această înţelegere este o bucurie superioară plăcerilor pe care ni le dăruieşte iubirea. Sunt încremenit de uimire în faţa măreţiei lui Dumnezeu!

Diavolul

Precum firmamentul care se ridică mereu mai sus pe măsură ce urci, el va creşte prin înălţarea gândirii tale; – şi vei simţi cum bucuria ta va spori după ce vei fi cunoscut lumea, în această lărgire a infinitului.

Anton
Ah! mai sus! mai sus! mereu mai sus!

Astrele se multiplică, scânteiază. Calea Lactee, la zenit, se desfăşoară ca o imensă cingătoare, cu goluri din loc în loc; prin spărturile ce apar în strălucirea ei se întind spaţii de benză. Se văd ploi de stele, dâre de pulbere de aur, aburi luminoşi care plutesc şi se dizolvă.

Uneori, pe neaşteptate, trece o cometă; – apoi se aşterne iar tihna lumilor fără de număr.

Anton, cu braţele întinse, stă proptit de cele două coarne ale Diavolului.

Îşi aminteşte ou dispreţ de neştiinţa lui de altă dată, de mediocritatea visurilor sale. Aşadar, iată-l acum chiar lângă globurile luminoase pe care mai înainte le contempla de jos! Vede cum drumurile lor se intersectează, complexitatea direcţiilor spre care se îndreaptă. Le vede venind de departe şi, – atârnând ca pietrele într-o praştie – descriindu-şi orbitele, evoluând pe hiperbolele lor.

Dintr-o singură privire cuprinde Crucea Sudului şi Ursa Mare, Linxul şi Centaurul, nebuloasa Doradei, cei şase sori ai constelaţiei Orion, pe Jupiter cu cei patru sateliţi ai săi şi triplul inel al monstruosului Saturn! toate planetele, toate astrele pe care oamenii aveau să le descopere mai târziu! îşi umple ochii de lumina lor şi îşi chinuie mintea să calculeze distanţele dintre ele; apoi cade iar pe gânduri.

Care este scopul tuturor acestora?

Diavolul
Nu există scop. Cum ar putea Dumnezeu să aibă un scop? Prin ce experienţă să şi-l fi stabilit şi ce judecată i l-ar fi putut determina?

Înainte de început n-ar fi acţionat, iar acum ar fi inutil.

Anton
Totuşi, a creat lumea díntr-o dată, prin cuvântul său!

Diavolul
Dar fiinţele care populează pământul vin pe lume

succesiv. La fel şi în cer, apar aştri noi; – efecte diferite ale unor cauze variate.

Anton
Varietatea cauzelor este voinţa lui Dumnezeu.

Diavolul
Dar admiţând în Dumnezeu mai multe acte de voinţă, înseamnă să admitem mai multe cauze şi să-i distrugem unitatea!

Voinţa sa nu e separabilă de propria-i esenţă. El n-a putut avea o altă voinţă, neputând avea o altă esenţă; – şi pentru că există veşnic, el acţionează veşnic.

Priveşte soarele! De pe suprafaţa lui se ridică vâlvătăi uriaşe, împroşcând scântei, care se împrăştie spre a deveni alte lumi; – şi dincolo de ultima, peste adâncimile acelea în care tu nu vezi decât bezna, se rotesc alţi sori, iar în spatele lor, alţii şi alţii, fără de număr...

Anton
Ajunge! ajunge! Mi-e teamă! o să cad în abis.

Diavolul
se opreşte; şi zgâlţâindu-l uşurel:

Nu există neant! nu există vid! Peste tot sunt corpuri care se mişcă pe fondul imobil al întinderii; – căci dacă ar fi mărginită de ceva, n-ar mai fi întindere, ci un corp, aşa că nu are limite!

Anton
năucit:

Nu are limite!

Diavolul
Urcă în cer, mereu şi neîncetat; niciodată nu-i vei atinge culmea! Coboară dedesubtul pământului vreme de miliarde şi miliarde de secole, şi niciodată nu vei ajunge la fund, – pentru că nu există nici fund, nici culme, nici jos, nici sus, nu există nici un capăt; şi întinderea se află cuprinsă în Dumnezeu, care nu

este o porţiune de spaţiu, de o anume mărime, ci imensitatea!

Anton
rostind vorbele rar:

Materia... deci... ar face şi ea parte din Dumnezeu?

Diavolul
De ce nu? Poţi oare şti unde se sfârşeşte el?

Anton
Dimpotrivă, mă prosternez, sunt copleşit în faţa puterii lui!

Diavolul
Şi mai pretinzi că îl poţi îndupleca! Îi vorbeşti, îl împodobeşti chiar cu virtuţi, cu bunătate, dreptate, clemenţă, în loc să recunoşti că posedă toate perfecţiunile!

Să concepi ceva mai presus, ar însemna să concepi un Dumnezeu dincolo de Dumnezeu, fiinţa mai presus de fiinţă. El este deci singura Fiinţă, singura Substanţă.

Dacă Substanţa s-ar putea divide, şi-ar pierde propria-i natură, nu ar mai fi ea, Dumnezeu n-ar mai exista. El este deci indivizibil la fel precum este infinit; – şi dacă ar avea un corp, ar fi alcătuit din părţi şi nu ar fi unul, nu ar mai fi infinit. Aşadar nu este o persoană!

Anton
Cum aşa? adică toate rugăciunile mele, lacrimile mele, suferinţele trupului meu, înflăcărarea credinţei mele, toate acestea s-au îndreptat spre o minciună... spre spaţiul infinit... în van, – ca un ţipăt de pasăre, ca un vârtej de frunze moarte!

Plânge:

Oh! nu! Căci trebuie să existe cineva peste toate, un suflet mare, un Domn, un tată, pe care inima mea îl adoră şi care mă iubeşte!

Diavolul
Tu doreşti ca Dumnezeu să nu fie Dumnezeu; – căci dacă

el ar cunoaşte iubirea, mânia sau mila, ar trece de la perfecţiunea sa la o perfecţiune mai mare, sau mai mică. Or, el nu poate coborî până la un sentiment şi nu poate fi cuprins în vreo formă.

Anton
Cu toate acestea într-o bună zi îl voi vedea!

Diavolul
Dimpreună cu preafericiţii, nu-i aşa? – când finitul se va bucura de infinit, într-un loc delimitat care închide în sine absolutul!

Anton
Dar trebuie să existe un rai pentru bine şi un iad pentru rău!

Diavolul
Exigenţele raţiunii tale stabilesc deci legea lucrurilor? Fără îndoială că lui Dumnezeu îi este indiferent răul din moment ce pământul e năpădit de rele!
Şi oare le suportă din neputinţă, sau le păstrează din cruzime?
Crezi oare că el repară mereu lumea ca şi cum ar fi o operă imperfectă, şi veghează asupra manifestărilor tuturor fiinţelor, de la zborul fluturelui până la gândirea omului?
Dacă el a creat Universul, Providenţa este de prisos. Dacă Providenţa există, creaţia este imperfectă.
Numai că binele şi răul nu te privesc decât pe tine, – precum ziua şi noaptea, plăcerile şi obida, moartea şi naşterea, care sunt, toate, raportate la un colţişor al întinderii, la un mediu special, la un interes particular. Deoarece numai infinitul este permanent, Infinitul există; – şi numai el!

Diavolul şi-a întins pe nesimţite lungile-i aripi care, acum, acoperă întregul spaţiu.

Anton
la capătul puterilor:

Un frig îngrozitor mă îngheaţă până în adâncul sufletului, întrecând cu mult orice durere! E ca o moarte mai adâncă decât moartea. Mă rostogolesc în imensitatea tenebrelor. Ele pătrund în mine. Conştiinţa mea se sfarmă în ţăndări din cauza acestei dilatări a neantului.

Diavolul

Dar lucrurile nu ajung la tine deeât prin mijlocirea spiritului. Precum într-o oglindă concavă care deformează obiectele; – şi eşti lipsit de orice mijloc prin care să verifici exactitatea lor.

Niciodată nu vei cunoaşte Universul în deplina lui întindere; în consecinţă, nu-ţi vei putea face o idee asupra cauzei sale, nu vei putea să ai noţiunea justă a lui Dumnezeu, nici măcar să spui că Universul este infinit, – căci ar trebui mai întâi să cunoşti infinitul!

Poate că Forma este o eroare a simţurilor tale, Substanţa o născocire a gândirii tale.

Sau poate că lumea fiind un perpetuu flux de lucruri, aparenţa, dimpotrivă, este singurul adevăr, iluzia singura realitate.

Dar oare eşti sigur că vezi? eşti sigur chiar că trăieşti? Poate că nu există nimic!

Diavolul l-a înşfăcat pe Anton; şi ţinându-l în mâini, îl priveşte cu gura larg deschisă, gata să-l înghită.

Închină-mi-te! şi blestemă năluca pe care o numeşti Dumnezeu!

Anton ridică ochii într-un ultim gest de speranţă.

Diavolul îl părăseşte.

VII

Anton

se pomeneşte întins pe spate, pe marginea falezei. Cerul începe să se lumineze.

Să fie oare limpezimea zorilor, sau doar lumina lunii?

încearcă să se ridice, dar nu reuşeşte; şi clănţănind din dinţi:

Simt o oboseală... de parcă toate oasele mi-ar fi frânte.

De ce oare?

Ah! da, din pricina Diavolului! îmi amintesc; – şi chiar îmi repeta ceea ce auzisem de la bătrânul Didim despre opiniile lui Xenophon, Heraclit, Melisse, Anaxagoras[10], despre infinit, creaţie, despre imposibilitatea de a cunoaşte ceva!

Iar cu crezusem că mă pot uni cu Dumnezeu!

Râde cu amărăciune:

Ah! nebunie! nebunie! Dar e greşeala mea? Am ajuns să nu mai pot suferi rugăciunea! Inima mi-e mai seacă decât o piatră. Altădată din ea se revărsa dragostea!...

Dimineaţa nisipul fumega la orizont, precum cenuşa într-o cădelniţă; la asfinţit, pe cruce se deschideau flori de foc; – şi la miezul nopţii adesea mi se părea că toate fiinţele şi toate lucrurile, tăcând într-o adâncă reculegere, îl preaslăveau împreună cu mine pre Domnul. O, farmec nespus al rugăciunilor, fericire a extazului, daruri ale cerului, unde sunteţi?!

Îmi amintesc de o călătorie pe care o făcusem cu Ammon spre a căuta o singurătate unde să durăm mai multe mânăstiri. Era în ultima seară; ne grăbeam paşii murmurând imnuri, unul lângă altul, fără să ne vorbim. Pe măsură ce soarele cobora, umbrele trupurilor noastre se alungeau ca două obeliscuri ce se măreau necontenit şi mergeau înaintea noastră. Cu aşchii din toiege făceam cruci pe care le înfigeam ici-colo, însemnmd locul unei chilii. Noaptea se lăsa încet; şi unde negre se răspândeau peste pământ, în timp ce o uriaşă dâră trandafirie se întindea încă pe cer.

Pe când eram copil îmi plăcea să mă joc cu pietricele, din care construiam sihăstrii. Maică-mea stătea lângă mine şi mă privea.

Mă va fi blestemat, smulgându-şi părul din cap, pentru că

[10] Filosofi greci din secolul al VI-lea.

am părăsit-o. Şi trupul ei neînsufleţit a rămas în mijlocul bordeiului, sub acoperişul de trestie, între pereţii ce se năruie. O hienă, adulmecând, îşi vâră botul printr-o gaură... Grozăvie! grozăvie!

Plânge în hohote.

Nu, Ammonaria n-o va fi părăsit!

Unde-i acum Ammonaria?

Poate că-i într-o scăldătoare şi-şi scoate veşmintele unul după altul, mai întâi mantia, apoi cingătoarea, prima tunică, a doua, care-i mai uşoară, toate mărgelele; şi aburii mirodeniilor îi încolăcesc membrele-i goale. În cele din urmă se lungeşte pe mozaicul călduţ. Părul ei, înfăşurându-i şoldurile, pare un caier de lână neagră, – şi având răsuflarea uşor îngreuiată de aerul prea cald, respiră cu mijlocul încordat, cu sânii avântaţi înainte. la te uită!... carnea mi se răzvrăteşte. Copleşit de atâtea necazuri, acum mă chinuie şi concupiscenţa. Două suplicii dintr-o dată e prea mult! Nu mă mai pot suferi pe mine însumi!

Se apleacă şi priveşte în prăpastie.

Omul care ar cădea acolo ar fi mort. Nimic mai uşor, dacă m-aş răsuci puţin spre stânga; n-am de făcut decât o mişcare! o singură mişcare.

Atunci apare

O bătrână

Anton se ridică înspăimântat, dintr-un salt. – I se pare că în faţa lui e maică-sa, înviată.

Numai că aceasta e mult mai bătrână şi e nemaipomenit de slabă.

Un linţoliu, înfăşurat în jurul capului, îi atârnă dimpreună cu părul alb până la picioarele-i subţiri ca nişte cârje. Din pricina strălucirii dinţilor ei, albi ca fildeşul, pielea-i pare şi mai pământie. Orbitele ochilor îi sunt pline de tenebre, şi în adâncul lor pâlpâie două lumini, ca două opaiţe funerare.

Înaintează, spune ea, cine te opreşte?

Anton
bâiguind:

Mi-e teamă să nu săvârşesc un păcat!

Ea
continuă:

Dar şi regele Saul s-a omorât! Razias, care era un drept, s-a omorât! Sfânta Pelaghia din Antiohia s-a omorât! Dominina din Alep şi cele două fiice ale sale, alte trei sfinte, s-au omorât şi ele; – şi aminteşte-ţi numai de preoţii care alergau înaintea călăilor, nerăbdători să moară. Ca să se bucure mai de grabă de moarte, fecioarele din Milet se sugrumau cu cingătorile. Filosoful Hegesias din Siracuza propovăduia atât de bine sinuciderea, încât lupanarele au rămas goale şi oamenii mergeau să se spânzure în pădure. Patricienii din Roma îşi oferă moartea ca un nou fel de destrăbălare.

Anton
Da, e o dorinţă foarte puternică! şi mulţi anahoreţi îi cad pradă.

Bătrîna
Dar gândeşte-te că ar însemna să săvârşeşti o faptă ce te face egalul lui Dumnezeu! El te-a creat, iar tu îi nimiceşti opera, prin curajul tău şi pe deplin liber. Nici plăcerea lui Erostrate nu poate sta mai presus de aceasta. Şi-apoi destul trupul tău şi-a bătut joc de suflet pentru ca, în sfârşit, să te răzbuni de această derâdere. Nici nu vei suferi. Totul se va termina repede. De ce te temi? Nu-i decât o mare groapă neagră! Poate pentru că e goală?

Anton o ascultă fără să-i răspundă; şi de cealaltă parte apare:

O altă femeie
tânără şi minunat de frumoasă. – La început crede că e

Ammonaria.

Numai că aceasta e mai înaltă, blondă ca mierea, foarte trupeşă, cu obrajii sulemeniţi şi cu trandafiri în păr. Rochia ei lungă încărcată cu paiete, are reflexe metalice; buzele-i cărnoase par sângerii, iar pleoapele, parcă prea ostenite, sunt atât de languroase încât ai zice că-i oarbă.

Şopteşte:

Trebuie să trăieşti, trebuie să te bucuri! Solomon ne-a sfătuit să trăim în bucurie! Trăieşte după cum te îndeamnă inima şi fă ce-ţi doresc ochii!

Anton

Ce bucurie aş mai putea nădăjdui? inima mi-e ostenită, ochii mi-s tulburi.

Ea
continuă:

Du-te în mahalaua Racotis, deschide o poartă vopsită în albastru; şi când vei intra în atriumul în care murmură o fântână arteziană, te va întâmpina o femeie – în peplum de mătase albă cu fire de aur, cu părul desfăcut, cu râsul ca zornăitul crotalului. E foarte pricepută. Vei gusta în mângâierile ei şi orgoliul iniţierii, şi potolirea poftelor.

Tu n-ai cunoscut nici zbuciumul adulterelor, nici n-ai sărit pe fereastră prin case, n-ai cunoscut nici răpirile, nici bucuria de a vedea goală femeia pe care o respectai când era îmbrăcată.

Ai strâns vreodată la pieptul tău o fecioară care te iubea? îţi aminteşti cum îi pierea sfiala şi cum remuşcările i se stingeau în valul dulce al lacrimilor?

Poţi, nu-i aşa, să vezi cum mergeţi amândoi prin pădure în lumina lunii? La apăsarea mâinilor voastre încleştate una-ntr-alta simţiţi cum vă străbate un fior; privindu-vă în ochi, prin privirile voastre se scurg parcă şuvoaie de unde imateriale, şi inima se umple, se revarsă; într-un suav vârtej, o năvalnică beţie...

Bătrâna

Nu e nevoie să trăieşti bucuriile pentru a le putea simţi

amărăciunea! Ajunge să le vezi de departe ca să te cuprindă scârba. Tu trebuie să fii obosit de monotonia aceloraşi fapte, de durata zilelor, de urâciunea lumii, de prostia soarelui!

Anton

Oh! da, mi-e silă de toate cele peste care el îşi revarsă lumina!

Tânăra

Ascultă, ermitule! vei găsi diamante printre pietre, fântâni sub nisipuri şi desfătări în întâmplările neprevăzute pe care le dispreţuieşti; ba chiar există pe pământ locuri atât de frumoase, încât îţi vine să le strângi la piept.

Bătrâna

În fiecare seară când adormi lungit pe pământ, tragi nădejde că în curând el te va acoperi!

Tânăra

Şi totuşi crezi în învierea trupului, care este cărăuşul vieţii în eternitate!

În timp ce vorbea, Bătrâna ş-a deacărnat şi mai mult; pe deasupra capului ei, care acum nu mai are nici un fir de păr, se roteşte un liliac.

Tânăra a devenit şi mai grasă. Rochia ei e lucioasă, nările-i freamătă, ochii privesc moleşiţi.

Prima

spune, deschizând braţele:

Vino, eu sunt consolarea, odihna, uitarea, eterna seninătate!

A doua

oferindu-şi sânii:

Eu sunt mângâierea, bucuria, viaţa, fericirea fără de sfârşit!

Anton le întoarce spatele ca s-o ia la fugă. Fiecare îi pune câte o mână pe umăr.

Linţoliul se dă la o parte dezvelind scheletul Morţii.

Rochia se despică şi lasă să se vadă de sus până jos trupul Luxurii, care are mijlocul subţire cu şolduri enorme, şi părul lung, vălurit. Anton rămâne nemişcat între cele două, privindule.

Moartea
îi spune:

Chiar acum sau mai târziu, e totuna! Tu îmi aparţii aşa cum îmi aparţin sorii, oraşele, regii, zăpezile de pe munţi, iarba de pe câmpii. Eu zbor mai sus decât uliul, alerg mai repede decât gazela, sunt mai presus de speranţă; eu l-am învins pe fiul lui Dumnezeu!

Luxura
Nu mi te împotrivi căci sunt atotputernică! Pădurile vuiesc de gemetele mele, valurile se ridică după cum le poruncesc eu. Virtutea, curajul, mila se topesc în parfumul gurii mele. Eu îl însoţesc pe om oriunde ar merge; – şi în pragul morţii tot spre mine se întoarce.

Moartea
Eu o să-ţi dezvălui ceea ce tu încercai să descoperi, la lumina torţelor, pe feţele celor morţi, – sau când rătăceai dincolo de Piramide, prin nesfârşitele nisipuri alcătuite din rămăşiţe omeneşti. Din timp în timp călcai pe o fărâmă dintr-un craniu. Credeai că-i praf şi lăsai ţărâna să ţi se cearnă printre degete; iar gândurile tale, amestecate cu ea, se cufundau în neant.

Luxura
Prăpastia mea e şi mai adâncă. Sculpturi de marmură îţi inspiră amoruri obscene. Porneşti grăbit spre întâlniri ce te înspăimântă. Te legi în lanţuri pe care le blestemi. De unde oare se trage farmecul curtezanelor, extravaganţa visurilor, imensitatea tristeţii mele?

Moartea

Ironia mea nu are seamăn pe lume. Funeraliile regilor ca şi exterminarea unei seminţii se săvârşesc în convulsii de plăcere; – iar războiul se face cu muzică şi cu panaşe, cu drapele, harnaşamente de aur, cu o ceremonie fastuoasă spre a mi se aduce un cât mai strălucit omagiu.

Luxura
Furia mea nu-i mai prejos. Eu urlu şi muşc. Aştern pe chipurile oamenilor sudoarea agoniei şi paloarea cadavrelor.

Moartea
Dar numai datorită mie tu eşti atât de gravă; să ne îmbrăţişăm!

Moartea rânjeşte, Luxura urlă. Se prind de talie şi cântă împreună:

– Eu grăbesc depravarea materiei!
– Eu uşurez răspândirea germenilor!
– Tu distrugi pentru ca eu să pot reînnoi lumea!
– Tu zămisleşti pentru ca eu să am ce nimici!
– Măreşte-mi puterea!
– Fecundează-mi putreziciunea!

Şi ecoul vocilor lor se propagă până la capătul orizontului, devenind atât de puternic încât Anton se prăvăleşte pe spate.

O zgâlţâitură, din timp în timp, îl face să întredeschidă ochii; şi zăreşte, în adâncul beznei, un fel de monstru, chiar în faţa lui.
Este un cap de mort, cu o cunună de trandafiri, aşezat pe un tors femeiesc de o albeaţă sidefie. Sub el, un fel de linţoliu înstelat cu puncte de aur pare un fel de coadă; – şi întregul trup se leagănă unduios, cum ar face-o un vierme gigantic care s-ar ţine vertical.
Viziunea se estompează, dispare.

Anton
se ridică.

Din nou a fost Diavolul, şi încă sub dublul său aspect: ca spirit al depravării şi spirit al distrugerii.

Nici unul însă nu mă înspăimântă. Eu resping fericirea şi mă simt etern.

Aşa că moartea nu-i decât o iluzie, un văl ce ascunde pe alocuri continuitatea vieţii.

Dar substanţa fiind unică, de ce Formele sunt variate?

Trebuie să existe undeva figurile primordiale, ale căror corpuri nu sunt decât imagini. Dacă ar putea fi văzute, s-ar cunoaşte legătura dintre materie şi gândire, şi în ce anume constă Fiinţa!

Or, tocmai aceste figuri erau pictate, la Babilon, pe pereţii templului lui Belus, şi tot ele acopereau un mozaic în portul Cartaginei. Eu însumi am zărit uneori pe cer ceva ca un fel de forme ale spiritelor. Cei ce trec prin deşert descoperă animale care întrec orice închipuire...

Iată că în faţa lui, de cealaltă parte a Nilului, apare Sfinxul.

Îşi întinde labele, îşi scutură bentiţele de pe frunte şi se culcă pe burtă.

Săltând, zburând, scuipând foc pe nări şi lovindu-şi aripile cu coada ei de dragon, Himera cu ochi verzi îi dă târcoale, latră.

Buclele de păr i se amestecă, într-o parte cu blana de pe şale, iar în partea cealaltă atârnă până pe nisip, răvăşite de mişcările trupului.

Sfinxul
e imobil şi priveşte spre Himeră:

Vino aici, Himeră; opreşte-te!

Himera
Nu, niciodată!

Sfinxul
Nu mai alerga atât de repede, nu mai zbura atât de sus, nu mai lătra atât de tare!

Himera
Nu mă mai chema, nu mă mai chema, pentru că tu eşti

de-a pururea mut!

Sfinxul

Nu îmi mai scuipa flăcările tale în obraz şi nu-mi mai urla în urechi; oricum n-o să topeşti granitul din care sunt făcut!

Himera

N-ai să mă prinzi, sfinx înspăimântător!

Sfinxul

Eşti prea nebună ca să rămâi cu mine!

Himera

Eşti prea greu ca să mă poţi urma!

Sfinxul

Dar unde te duci, de alergi atât de repede?

Himera

Eu galopez prin coridoarele labirintului, plutesc pe deasupra munţilor, zbor peste coamele valurilor, scheaun prin adâncul prăpăstiilor, mă agăţ cu dinţii de poalele norilor; cu coada mea târâtoare mătur plajele iar colinele şi-au împrumutat forma de la rotunjimea umerilor mei. Pe tine însă te regăsesc mereu nemişcat sau desenând cu vârful ghearei felurite aìfabeturi pe nisip.

Sfinxul

Da, pentru că eu îmi păstrez secretul! Meditez şi fac socoteli.

Marea se întoarce în patul ei, grânele se leagănă în vânt, caravanele trec, nisipul se vântură, cetăţile se prăbuşesc; – şi privirea mea, pe care nimic n-o poate abate, sfredeleşte lucrurile, rămânând mereu aţintită spre un orizont inaccesibil.

Himera

Eu sunt uşuratică şi veselă! Le dezvălui oamenilor perspective încântătoare, cu paradisuri mai presus de nori şi cu fericiri îndepărtate. Le vărs în suflete eterna dementă, proiecte de fericire, planuri de viitor, visuri de glorie, jurăminte de iubire

şi hotărâri virtuoase.

Îi îndemn la călătorii pline de primejdii şi la fapte măreţe. Am cizelat cu labele mele minuni de arhitectură. Şi tot eu am atârnat clopotele în mormântul lui Porsena şi am împrejmuit cu un zid de bronz cheiurile Atlantidei.

Eu caut parfumuri noi, flori uriaşe, plăceri neîncercate. Dacă descopăr undeva un om înţelept, mă arunc asupra lui şi-l gâtui.

Sfinxul

I-am devorat pe toţi cei mistuiţi de dorinţa de a-l cunoaşte pe Dumnezeu.

Cei mai puternici, ca să ajungă la fruntea mea regească, urcă pe striaţiunile bentiţelor mele, ca pe treptele unei scări. Oboseala îi cuprinde; şi se prăvălesc în gol.

Anton începe să tremure.

Nu mai e în faţa colibei sale, ci în deşert, – lângă cele două animale monstruoase, ale căror boturi îi ating umărul.

Sfinxul

O, Fantezie, ia-mă pe aripile tale ca să scap de plictisul tristeţii mele!

Himera

O, Necunoscutule, sunt îndrăgostită de ochii tăi. Mă învârtesc în jurul tău ca o hienă în călduri, devorată de dorinţa de a mă fecunda.

Cască-ţi botul, ridică-ţi picioarele, încalecă-mă!

Sfinxul

De când s-au întins pe nisip, picioarele mele nu mă mai pot ridica. Lichenii mi-au crescut pe bot ca o pecingine. De-atâta cât am tot visat nu mai am nimic de spus.

Himera

Minţi, sfinx ipocrit. Cum se face atunci că mereu mă chemi şi mereu mă renegi?

Sfinxul
Tu treci pe lângă mine ca un vârtej, capriciu nestăpânit!

Himera
Şi-i vina mea? Taci? Ia mai slăbeşte-mă!

Latră.

Sfinxul
Iar te zbaţi, iar îmi scapi!

Grohăie.

Himera
Să-ncercăm! – mă striveşti!

Sfinxul
Nu! e cu neputinţă!

Şi se cufundă încet-încet până dispare în nisip – în timp ce Himera, care se târăşte cu limba scoasă, se îndepărtează descriind cercuri. Din răsuflarea ei se iscă o ceaţă.

În această ceaţă, Anton zăreşte fuioare de nori, curbe imprecise. În sfârşit, distinge parcă aparenţele unor corpuri omeneşti. Şi în primul rând înaintează

Grupul de Astomi
asemănători cu bulele de aer prin care răzbat razele soarelui.

Nu sufla prea tare! Picăturile de ploaie ne fac răni, sunetele false ne jupoaie, tenebrele ne orbesc. Alcătuiţi din briză şi parfumuri, ne rostogolim, plutim – fiind ceva mai mult decât un vis, mai puţin decât o fiinţă...

Nisnasii
nu au decât un ochi, un obraz, o mână, un picior, o jumătate de trup, o jumătate de inimă. Şi spun cu voce foarte puternică:

Trăim cât se poate de bine în jumătatea noastră de casă, cu jumătăţile noastre de femei şi jumătăţile noastre de copii.

Blemmyenii
sunt cu desăvârşire lipsiţi de cap:

Umerii noştri sunt mai largi; – nu există bou, rinocer, nici elefant în stare să poarte povara ce-o putem duce noi.

O umbră de trăsături, şi ceva ca o vagă figură imprimată pe piepturile noastre, şi cam asta e tot. Gândim prin digestie şi filtrăm secreţii. Pentru noi, Dumnezeu pluteşte liniştit în cilii interiori.

Mergem drept pe drumul nostru trecând prin toate noroaiele, pe marginile tuturor prăpăstiilor; – şi suntem oamenii cei mai laborioşi, cei mai fericiţi, cei mai virtuoşi.

Pigmeii
Mărunţi oameni cumsecade, noi foşcăim pe lumea asta precum vermina pe cocoaşa dromaderului.

Suntem arşi, suntem înecaţi, suntem striviţi; dar reapărem mereu, mai vioi şi mai numeroşi – îngrozitori prin cantitate!

Sciapozii
Legaţi de pământ prin părul care e lung ca lianele, noi vegetăm la umbra picioarelor noastre, largi ca nişte umbrele; şi lumina ajunge la noi răzbătând prin călcâie. Nici o osteneală şi nici un fel de muncă! – şi capul cât mai jos cu putinţă! iată secretul fericirii!

Coapsele lor ridicate, semănând cu trunchiurile de copac, se multiplică.

Şi apare o pădure. Prin care maimuţe mari aleargă în patru labe; sunt oameni cu cap de câine.

Cinocefalii
Noi săltăm din creangă în creangă ca să sugem ouăle, şi să jumulim puii de pasăre; apoi ne punem cuiburile lor pe cap în chip de bonetă.

Când avem prilejul smulgem ugerele vacilor; le scoatem ochii lincşilor, ne băligăm din vârfurile copacilor, ne arătăm

toată turpitudinea în văzul lumii.

Sfâşiind florile, zdrobind fructele, tulburând izvoarele, violând femei, noi suntem stăpânii – prin forţa braţelor şi prin ferocitatea inimilor noastre.

Fiţi îndrăzneţi, fârtaţilor! Clămpăniţi zdravăn din fălci!

Sânge şi lapte le curge din babine. Ploaia se prelinge pe spatele lor păros.

Anton adulmecă mirosul proaspăt al frunzişului verde.

Crengile se clatină, se lovesc unele de altele; şi dintr-o dată apare un mare cerb negru, cu cap de taur, care poartă între urechi un rămuriş de coarne albe.

Sadhuzagul

Cele şaptezeci şi patru de ramuri ale coarnelor mele sunt goale pe dinlăuntru ca fluierele.

Când mă întorc înspre vântul de miazăzi, ele scot nişte sunete care atrag la mine dobitoacele vrăjite. Şerpii se încolăcesc de picioarele mele, viespile mi se aciuiesc prin nări, şi papagalii, porumbeii şi ibişii se năpustesc spre coarnele mele. – Ascultă!

Îşi răstoarnă pe spate coarnele din care se aude o muzică nespus de dulce.

Anton îşi apasă pieptul cu amândouă mâinile. I se pare că această melodie îi va smulge sufletul.

Sadhuzagul

Dacă mă-ntorc spre vântul de miazănoapte, coarnele mele, mai stufoase decât un batalion de lănci, scot un urlet; pădurile tresar, fluviile se umflă, păstăile fructelor plesnesc, ierburile se ridică ţepoase precum părul unui laş. – Ascultă!

Îşi apleacă rămurişul de coarne din care se aud ţipete discordante; Anton se simte parcă sfâşiat. Şi oroarea lui creşte văzând

Martichorasul

gigantic leu roşu, cu figură de om şi cu trei rânduri de dinţi.

Blana mea moarată se confundă cu sclipirile nisipurilor. Pe nări eu suflu spaima singurătăţilor. Răspândesc ciuma. Mănânc armatele când se aventurează în deşert.

Ghearele-mi sunt răsucite ca un sfredel, dinţii-mi sunt dăltuiţi în formă de fierăstrău; iar pe coada care mi se răsuceşte în fel şi chip, stau zbârlite suliţele ce le arunc în dreapta, în stânga, înainte, înapoi.

– Ia uită-te!

Martichorasul îşi zvârle ţepii din coadă, ca pe nişte săgeţi, care zboară radial în toate direcţiile. Plouă cu picături de sânge care cad pleoscăind pe frunzişul pădurii.

Catoblepasul

bivol negru, cu un cap de porc ce-i atârnă până la pământ, fiind legat de umori cu un gât subţire, lung şi flasc ca un maţ gol.

Stă lungit po burtă; şi picioarele lui dispar sub coama enormă de peri aspri ce-i acoperă faţa.

Gras, melancolic, sălbatic, îmi place să simt tot timpul sub pântece căldura mocirlei. Capul mi-e atât de greu încât mi-e cu neputinţă să mi-l port. Îl târăsc uşurel pe lângă mine; – şi ţinându-mi fălcile întredeschise, smulg cu limba ierburile veninoase stropite cu răsuflarea mea. Odată mi-am mâncat labele fără să fi băgat de seamă.

Nimeni, Anton, nu mi-a văzut ochii, sau cei ce i-au văzut sunt morţi. Dacă mi-aş ridica pleoapele – pleoapele mele trandafirii şi umflate – ai muri pe loc.

Anton

Oh! ia te uită la ăsta!... ă... ă... Dacă aş avea poftă?... Tâmpenia lui mă atrage. Nu! nu! nu vreau!

Priveşte fix în pământ.

Dar ierburile se aprind şi din vâlvătaia flăcărilor se ridică

Bazilicul

mare şarpe violet, cu creastă trilobată şi cu doi dinţi: unul sus, altul jos.

Ia seama c-ajungi între fălcile mele! Eu beau foc. Focul sunt eu; – şi aspir focul de peste tot: din nori, din pietre, din copacii uscaţi, din blănurile animalelor, de pe suprafaţa mlaştinilor. Dogoarea mea întreţine vulcanii; eu dau strălucire pietrelor şi culoare metalelor.

Grifonul

leu cu cioc de vultur, cu aripi albe, labe roşii şi gâtul albastru.

Sunt stăpânul splendorilor din adâncuri. Cunosc tainele mormintelor în care dorm regii de odinioară.

Un lanţ care iese din zid le ţine capul ridicat. Lângă ei, în vase de porfir, femeile pe care le-au iubit plutesc într-un lichid negru. Comorile lor sunt rânduite prin săli în formă de romb, de movilă sau piramidă; şi mai jos, cu mult sub morminte, după o lungă călătorie prin tenebrele înăbuşitoare, se găsesc fluvii de aur cu păduri de diamante, câmpii de rubine şi lacuri de mercur.

Proptit de poarta subterană şi cu gheara gata pregătită, îi pândesc cu ochii mei de foc pe cei ce ar vrea să vină pe-acolo. Câmpia imensă, ce se întinde până în adâncul orizontului, e pustie şi albită de osemintele călătorilor. Pentru tine se vor deschide porţile de bronz şi vei putea simţi în nări aburii minelor, vei putea coborî în grote... Repede! Repede!

Scurma pământul cu ghearele, cântând cocoşeşte.

Mii de alte voci îi răspund. Pădurea se cutremură.

Şi din ea se ivesc tot felul de dobitoace înspăimântătoare: Tragelaphus, jumătate cerb, jumătate bou; Myrmecoleo, leu în faţă, furnică în dos; pitonul Aksar, de şaizeci de coţi, care l-a înspăimântat pe Moise; marea nevăstuică Pastinaca, cea care ucide arborii cu duhoarea ei; Presteros, care te îndobitoceşte dacă-l atingi; Mirag, iepurele cu coarne, care hălăduieşte prin insulele mărilor. Leopardului Phalmant îi plesneşte burta de cât a tot urlat; Senad, ursul cu trei capete, îşi sfâşie puii cu limba; clinele Cepus îşi revarsă peste stânci laptele albastru din mamele. Ţânţari încep să bâzâie, broaşte să salte, şerpi să

şuiere. Fulgerele strălucesc. Plouă cu grindină.

Se dezlănţuie rafale ce aduc cu ele anatomii nemaipomenite: capete de aligatori pe picioare de capră, bufniţe cu cozi de şarpe, purcei cu bot de tigru, capre pe jumătate măgar, broaşte păroase ca urşii, cameleoni mari cât hipopotamii, viţei bicefali, care cu un cap plâng şi cu celălalt rag, foetuşi cvadrupli, legaţi între ei prin burice, învârtindu-se ca nişte sfârleze; burţi înaripate care zboară ca musculiţele.

Arătările acestea plouă din cer, răsar din pământ, se revarsă din stânci. Peste tot ochi strălucesc, boturi urlă; piepturile se umflă, ghearele stau la pândă, dinţii scrâşnesc, cărnurile pleoscăie. Printre aceste dobitoace, unele fată, altele se acuplează sau, dintr-o singură înghiţitură, se mănâncă între ele.

Sufocându-se în învălmăşală, înmulţindu-se necontenit, se caţără unele peste altele; – şi toate se vânzoiesc în jurul lui Anton într-o tălăzuire regulată ca şi cum solul ar fi fost puntea unei corăbii. El simte pe picioare dârele melcilor, pe mâini răceala viperelor; şi păianjenii care-şi ţes pânzele îl învăluie în plasele lor.

Dar cercul monştrilor se desface, cerul devine deodată albastru şi

Inorogul
apare.

În galop! în galop!

Eu am copite de fildeş, dinţi de oţel, capul mi-e purpuriu, corpul alb ca neaua şi cornul din frunte are toate culorile curcubeului.

Călătoresc prin Caldeea spre deşertul Tartarului, pe malurile Gangelui şi prin Mesopotamia. Depăşesc şi struţii. Alerg atât de repede că vântul se târăşte în urma mea. Ating cu spinarea vârfurile palmierilor. Mă strecor printre bambuşi. Trec fluviile dintr-uu salt. Pe deasupra mea zboară porumbei. Numai o fecioară poate să-mi pună căpăstru.

În galop! În galop!

Anton îl priveşte cum o ia la goană.

Şi, rămânând cu ochii ridicaţi spre cer, vede toate

zburătoarele care se hrănesc cu vânt: Guith. Ahuti, Alfalim, luknet de pe muntele Caff, şi păsările Homai ale Arabilor, care sunt sufletele celor asasinaţi. Aude cum papagalii rostesc cuvinte omeneşti, apoi marile palmipede pelasgice care plâng ca nişte copii sau chicotesc ca babele.

Un aer sărat îi pătrunde în nări. Acum în faţa lui se întinde o plajă.

În depărtare se înalţă trâmbe de apă ce ţâşnesc din nările balenelor şi la capătul orizontului

Animalele mării

rotunde ca nişte burdufuri, plate ca nişte lame, dantelate ca fierăstrăul, merg sau se târăsc pe nisip.

Tu o să vii cu noi în imensitatea în care nimeni până acum n-a coborât!

Felurite neamuri sălăşluiesc în împărăţia Oceanului. Unele se adăpostesc în lăcaşul furtunilor; altele înoată în transparenţa undelor răcoroase, pasc precum boii prin câmpiile de corali, aspiră prin trompele lor reflexul mareei, sau poartă pe umerii lor toată greutatea izvoarelor mării.

Sclipiri fosforescente se zăresc pe mustăţile focilor, pe solzii peştilor. Arici de mare se rostogolesc ca o roată, coarnele lui Ammon se destind ca nişte cabluri, scoicile stridiilor scârţâie la încheieturi, polipii îşi alungesc tentaculele, meduzele freamătă ca nişte bule de cristal, bureţii plutesc, anemonele scuipă apă; muşchi de mare cresc peste tot.

Şi felurite plante se întind ca nişte ramuri, se răsucesc ca sfredelele, îşi scot ţepii sau se rotunjesc în formă de evantai. Dovlecii seamănă cu nişte sâni, lianele se înlănţuie ca şerpii.

Dedaimii Babilonului, care sunt copaci, au drept fructe capete de om; Mandragorele cântă, rădăcina de Baaras aleargă printre buruieni.

Acum vegetalele nu se mai deosebesc de animale. Polipii, care seamănă cu sicomorii, au braţe pe ramurile lor. Anton are impresia că vede o omidă între două frunze; e un fluture ce-şi ia zborul. Calcă pe o piatră de râu; o lăcustă cenuşie îi sare de sub

talpă. Insecte asemănătoare cu petalele de trandafir împodobesc un arbust; rămăşiţe disparate de efemeride se aştern pe pământ ca un strat de nea.

Apoi plantele se confundă cu pietrele.

Pietrele seamănă cu un creier, stalactitele seamănă cu mamelele, flori de fier au tapiserii ornamentate cu figuri omeneşti.

În frânturi de gheaţă se disting eflorescente, amprente de crengi şi scoici, – şi nici nu-şi poate da seama dacă sunt amprentele acelor lucruri, sau chiar acele lucruri. Diamantele sclipesc ca ochii, mineralele palpită.

Nu-i mai este teamă.

Se întinde pe burtă, proptindu-se în coate; şi reţinându-şi respiraţia, priveşte.

Insecte care nu mai au stomac continuă să mănânce; ferigi uscate încep să înverzească; mădulare care lipsesc cresc la loc.

În sfârşit, observă mici alcătuiri sferice, mari cât gămălia acului şi cu cili de jur împrejur. O vibraţie le pune în mişcare.

Anton
delirând:

O fericire! fericire! am văzut născându-se viaţa, am văzut începutul mişcării. Sângele se zbate atât de puternic în mine încât o să-mi spargă venele. Am poftă să zbor, să înot, să latru, să rag, să urlu. Aş vrea să am aripi, să am o carapace, o scoarţă, să scot fum pe nări, să am o trompă, să-mi răsucesc trupul, să mă risipesc peste tot, să fiu în toate, să mă volatilizez ca mirosurile, să mă dezvolt ca plantele, să curg ca apa, să vibrez ca sunetele, să scânteiez ca lumina, să mă aciuiesc în toate formele, să pătrund în fiecare atom, să cobor până în străfundul materiei – să fiu materia !

Se face, în sfârşit, ziuă; şi aşa cum se ridică draperiile unui tabernacol, norii de aur se înfăşoară în volute uriaşe, dezvelind cerul.

În mijlocul lui, şi chiar în discul soarelui, străluceşte faţa lui Iisus Hristos.

Anton îşi face semnul crucii şi începe să se roage[11].

[11] Printre diferitele bruioane ale *Ispitirii sfânluhii Anton*, Louis Bertrand a găsit un fragment (ce ar putea fi intitulat *Christos din mahala)* pe care Flaubert l-a scos din manuscrisul definitiv, pentru „a nu leza conştiinţele religioase" (Ci Ediţia Pleiade, pp. 1019–1021, textul fragmentului înlăturat şi comentariul îngrijitorilor ediţiei).

Index alfabetic de nume

Aaron, fratele lui Moise.

Abdenago, numele caldean al lui Azarias, unul dintre tovarăşii lui Daniel.

adamiţi, sectanţi din secolul al II-lea; îi îndemnau pe oameni să umble goi, ca pe vremea paradisului terestru, de unde şi numele lor.

Accius, discipol al lui Arius.

Ahriman, zeu al răului, în opoziţie cu Ormuz, zeu al binelui (Persia).

Ammon, zeu teban.

Ammon, călugăr egiptean, întemeietor al mănăstirii din Nitria.

amşaspanzi, cei şapte fii ai lui Ormuz, creaţi pentru a-l apăra.

Anton (Sfântul), (251–356).

Anubis, zeu egiptean cu cap de câine.

Apelles, discipol al lui Marcion.

apollinarişti, eretici ce credeau în existenţa a doi fii ai lui Dumnezeu.

Apollonius din Thyana, filosof pitagoreic căruia îi erau atribuite numeroase miracole, opus de către unii lui Iisus.

archontici, sectanţi din secolul al IV-lea. Susţineau că universul e alcătuit din şapte ceruri, stăpânite de şapte arhonţi.

Aristeu, zeul protector al lanurilor, fiu al lui Apollo şi al nimfei Cyrene. I-a învăţat pe oameni stupăritul.

Arius, preot din Alexandria, osândit în 325 de către Conciliul din Niceea. Nega divinitatea lui Christos şi dogma Sfintei Treimi.

Arsene, ascet din mănăstirea Scete.

asciţi, sectanţi din secolul al II-lea. Vedeau în burduf simbolul mântuirii.

astomi, făpturi fabuloase din mitologia indiană.

Atanasie (Sfântul), discipol al sfântului Anton. A jucat principalul rol în condamnarea lui Arius şi a discipolilor acestuia de către Conciliul din Niceea (326). Devine episcop de Alexandria în 328. Este exilat şi rechemat de câteva ori (296–373).

Atys sau Attis, zeu al primăverii în Asia Mică.

audieni, discipoli ai lui Audius, eretic din secolul al IV-lea.

Balachis, personaj ce scuipă peste scrisorile pe care i le trimisese sfântul Anton cu privire la surghiunirea sfântului Atanasie, şi care moare cinci zile mai târziu.

Bardesan, filosof sirian (născut în 154).

Basilide, eresiarh alexandrin din secolul al II-lea, care credea în dualitatea naturii umane.

Belus, zeul suprem al caldoenilor.

blemmyeni, popor fabulos din Etiopia.

cabiri, divinităţi ale focului la vechii greci.

cainiţi, partizani ai lui Cain şi ai lui Iuda.

Canope, vechiul nume al localităţii Abukir (situată în Egipt, la nord-est de Alexandria).

Caosyae (Saoşyant), „Mesia" din religia persană.

Carpocras, eresiarh alexandrin din secolul al II-lea. Credea că lumea fusese creată de îngeri.

cercopi, moştri mitologici din Efes, jumătate maimuţe, jumătate oameni.

Cerdon, eresiarh sirian care nega întruchiparea şi învierea lui Christos.

cerinţi (a se vedea merinţieni).

Cibela, zeiţa pământului.

cimmerieni, originari din Crimeea.

collyridieni, sectanţi din secolul al IV-lea care se închinau la Fecioara Maria ca la o zeiţă păgână. Numele lor vine de la turtele pe care i le aduceau ca ofrandă („collyride").

Colzim, vechiul nume al localităţii Suez.

Clesiphon, capitala parţilor.

cynocefali, adoratori ai soarelui în Egipt

Daira, unul din numele Persefonei.

Damis, discipol al lui Apollonius din Tyana.

Didym (mort în 395). A condus timp de mai bine de o jumătate de secol şcoala catehistică din Alexandria. Era orb de la vârsta de patru ani.

Doespoene, zeiţă din Arcadia.

Domnin din Alep, martir creştin din secolul al IV-lea.

ebioniţi, eretici ce respectau legea lui Moise şi negau divinitatea lui Messia.

elkesaili, discipoli ai ereticului Elkesai, care predica

existenţa a doi Christoşi, unul ceresc, altul terestru.

empuşi, demoni inferiori supuşi ordinelor zeiţei Hecate.

encratiţi, sectanţi care nu mâncau carne şi socoteau căsătoria imorală.

Ennoia, nume mistic al Elenei, femeia lui Simon Vrăjitorul.

Erostrat: dornic să rămână astfel de-a pururi cunoscut, a dat foc templului din Efes, în chiar noaptea când se năştea Alexandru Macedon (356 î.e.n.).

Eurynome, zeiţa Zorilor la vechii greci.

Eusebiu, episcop de Cesareea (în Palestina; 256–340).

feruerşi, divinităţi secundare aflate în slujba lui Ormuz, zeul binelui la vechii perşi.

gelluzi, vampiri din insula Lesbos.

gnosa, doctrină eclectică ce-şi află sursele în mai multe religii diferite: caldeeană, egipteană, hindusă, creştină etc.

gymnosophist: fakir în vechea greacă.

hecatonhiri, uriaşi cu o sută de braţe, fii ai lui Uranus şi ai Terrei.

Elena, femeia lui Simon Vrăjitorul.

helvidieni, discipoli ai lui Helvidius. Credeau ca Fecioara Maria avusese copii cu sfântul Iosif.

Hermogene, filosof care încearcă o sinteză între filosofia vechilor greci şi dogma creştină.

Hilarion, discipol al suntului Anton în Palestina, pe care îl părăseşte pentru a se face pustnic.

izedi, zei binefăcători la vechii perşi.

Knuphis, zeu egiptean cu trup de şarpe.

Leontius, episcop de Antiohia.

Macarie, călugăr din Egipt.

Manes, eresiarh persan. Moare jupuit de viu în anul 274.

Marecion, eresiarh din secolul al II-lea. Învăţătura lui susţinea că există doi dumnezei, cel al evreilor şi cel al creştinilor.

marcosieni, discipoli ai lui Marcos, care credeau într-o Sfântă Pătrime.

Maximilla, profetesă a montanismului (vezi mai jos).

Melecieni, partizani ai lui Meleciu, episcop de Lycopolis, condamnat de Conciliul din Niceea.

Menada, preoteasă.

Mennip, tânăr corintian iubit de o empusă (vezi mai sus)

metamorfozată în femeie, fapt descoperit de Jupiter.

merinţieni, discipoli ai lui Merinţiu, sau Cerinţiu, eresiarh din secolul I, care vedea în Iisus două fiinţe.

Methodius, episcop de Olympus. L-a combătut pe Origene (vezi mai jos).

mimalloneide, nume macedonian al bachantelor.

Montanus, şef al unei secte ce vedea în durere o binefacere. Învăţătura lui vestea sfârşitul lumii şi Judecata de Apoi ca fiind aproape.

nicolaiţi, numele adepţilor sfântului Paul (supranumit Nicolae) şi, mai târziu, al unei secte cu o doctrină confuză.

nisnaşi, maimuţe de pe insula Ceilon.

novaţieni, sectă din secolul al III-lea.

Oannes, zeu la vechii caldeeni, jumătate om, jumătate peşte.

ophiţi, eretici din secolul al II-lea ce se închinau şarpelui.

Origene, părinte al Bisericii (185–254) care interpreta Biblia într-un sens alegoric.

Ormuz, zeul binelui la vechii perşi.

Osiris, zeu al luminii şi al binelui la vechii egipteni.

Pabena sau Tabena, localitate unde sfântul Pacomie a înfiinţat prima mănăstire a cenobiţilor.

Pacomie (Sfântul), introduce în Tebaida învăţătura cenobiţilor.

Paneades, oraş din Siria.

Paneum, înălţime construită în centrul Alexandriei.

Pafnutie, episcop al Egiptului de Sus, cinstit în mod deosebit de Conciliul din Niceea, dat fiind persecuţiile la care fusese supus sub împăratul Diocleţian.

paternieni, sectanţi din secolul al IV-lea. Învăţătura lor: carnea este opera diavolului.

Paul din Samosate, episcop de Antiohia. Nega divinitatea lui Iisus şi existenţa Sfintei Treimi.

Pepuza, localitate din Frigia, oraş sfânt al montaniştilor (vezi mai sus).

Philolaus, filosof grec, discipol al lui Pitagora.

Pionius, preot din Smyrna, martirizat în anul 250.

Pisperi, mănăstire situată la sud de Memfis.

Policarp, episcop de Smyrna, martirizat în 167, la vârsta de nouăzeci şi cinci de ani. Flaubert se compara adeseori cu el,

referindu-se la sila pe care sfântul o manifesta faţă de secolul său.

Porsenna, rege al Etruriei.

Priscilla, cea mai de seamă profetesă a montanismului.

priscillanieni, eretici spanioli din secolul al IV-lea.

Racotis, cartierul curtezanelor din Alexandria.

Razias, înţelept evreu care s-a sinucis, înainte de a fi prins de soldaţii lui Nicanor.

Sabellius, eresiarh din secolul al III-lea care credea că Fiul şi Sfântul Duh sunt emanaţii ale Tatălui.

Saiurnin, şef al unei secte gnostice din secolul al II-lea.

sciapozi, locuitori legendari ai Libiei.

Serapis, Apis divinizat, devenit Osiris-Apis. Mai târziu acest zeu egiptean a fost confundat cu Jupiter sau cu Pluton.

setianieni, sectanţi din secolul al II-lea, care se închinau lui Set, fiul lui Adam, văzând în el întruchiparea Sfântului Duh.

Simon Vrăjitorul, evreu ce se da drept Messia.

Simorg-Anka, pasăre fabuloasă din mitologia persană.

sosipoli, nume grecesc al divinităţilor ce protejau oraşele.

Sportis, favorit al lui Neron.

strygii, genii răufăcătoare ale nopţii.

taţianieni, discipoli ai lui Taţian, propovăduitor al unui creştinism puritan.

Tertulian, primul părinte latin al Bisericii. A devenit în cele din urmă adept al montanismului.

Theodotus, eresiarh din secolul al II-lea, pentru care Melchisedec (personaj biblic: rege al Salemului, în Canaan, mare preot, contemporan cu Abraham) era identic cu Fiul lui Dumnezeu.

Typhon, zeu al răului, ucigaş al fratelui său Osiris, în mitologia egipteană.

Valentin, eresiarh alexandrin din secolul al II-lea, care nu credea nici în Cuvântul dumnezeiesc, nici în divinitatea lui Iisus.

valesieni, discipoli ai lui Valesius, a cărui învăţătură considera perpetuarea speciei drept o crimă.